

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma / Sairaanhoitaja

Kaisa Hirvonen & Anu Koskinen

TOIMINTAMALLIN LUOMINEN KOTKAN MUSSALON KOULUSSA-
Toimintaviikko sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta alakouluille

Opinnäytetyö 2009

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Terveysala, Kotka

HIRVONEN, KAISA

KOSKINEN, ANU

Toimintamallin luominen Kotkan Mussalon koulussa -
toimintaviikko sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta
alakouluille

Opinnäytetyö

73 sivua + 60 liitesivua

Työn ohjaaja

Eeva-Liisa Frilander-Paavilainen, yliopettaja KT

Työelämän ohjaaja

Juha Voima, rehtori

Toimeksiantaja

Mussalon koulu

Joulukuu 2009

Avainsanat

sosiaaliset taidot, suvaitsevaisuus, toimintamalli, toiminta-
tutkimus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda toimintamalli alakouluille. Toimintamallilla pyritään vaikuttamaan oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden parantumiseen. Lähestymistapa aiheeseen on toiminnallinen ja menetelmänä on käytetty toimintatutkimuksellista työtettä. Työelämänyhteistyökumppani Mussalon koulun kanssa toteutettiin toimintaviikko syksyllä 2009, jonka pohjalta toimintamalli luotiin. Opinnäytetyö on osa Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa ja Etelä-Kymenlaakson kuntien peruskouluissa toteuttamaa Lasten ja nuorten terveys- ja tapakasvatushanketta.

2000-luvun alusta alkaen on herätty huomaamaan kouluikäisten lasten ja nuorten henkinen pahoinvointi. Oppilaiden huonoilla sosiaalisilla taidoilla ja empatiakyvyn puutteella on syyseuraussuhde häiriökäyttäytymiseen ja aggressiivisuuteen. Monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa suvaitsevaisuuskasvatuksella on suuri rooli koulukiusaamisen ehkäisyssä. Kouluilla on kotien lisäksi merkittävä asema oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden opettajina.

Toimintaviikon avulla pystyttiin positiivisesti vaikuttamaan oppilaiden sosiaalisiin taitoihin ja suvaitsevaisuuteen. Toimintaviikon jälkeen sosiaaliset kontaktit koulun yleisopetuksen ja erityisopetuksen oppilaiden välillä lisääntyivät. Erilaisuuden koki hyvänä asiana kaksi kolmasosa työistä ja yli puolet pojista. Toimintamalli on hyvä apu esimerkiksi luokanopettajille sekä terveydenhoitajille sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta käsitellessä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Health Care, Kotka

HIRVONEN, KAISA

KOSKINEN, ANU

Creating operations model in Kotka Mussalo school-

Activity week for primary schools about social skills and tolerance

Bachelor's Thesis

Supervisor

Working life supervisor

Commissioned by

December 2009

Keywords

73 pages + 60 pages of appendices

Eeva-Liisa Frilander-Paavilainen, PhD

Juha Voima principal

Mussalo school

social skills, tolerance, operations model, action research

The purpose of the Bachelor's thesis was to create an operations model for primary schools. The operations model was created in order to strengthen social skills and to increase tolerance among pupils. The approach is functional and the method used is action research. An activity week was organized together with the cooperation partner, Mussalo school, in autumn 2009 and the operations model was created based on the results of the week. This thesis is part of the project of health and manner education for children and youngsters. The project was organized by the University of Applied Sciences and primary schools of the municipalities of South-Kymenlaakso.

Since the beginning of the 21st century school-aged children's and youngsters' poor mental health has been observed. Students' poor social skills and the shortage of empathy are directly connected with misbehaviour and aggression. In society becoming multicultural education for tolerance is of great importance in order to prevent school bullying. Besides homes schools have an important role in teaching social skills and tolerance for pupils.

The activity week had a positive impact on the pupils' social skills and tolerance. After the activity week social contacts between the pupils in normal and special education increased. Two thirds of the girls and over half of the boys experienced the differences between people as positive. The operations model is a good help for example for teachers and school nurses when discussing tolerance and social skills at school.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	SOSIAALISET TAIDOT JA SUVAITSEVAISUUS TEOREETTISTA TARKASTELUA	8
2.1	Lasten ja nuorten sosiaaliset taidot	9
2.1.1	Sosiaalinen kompetenssi	11
2.1.2	Sosiaalisten taitojen puute	13
2.1.3	Sosiaalisten taitojen opettaminen	14
2.1.4	Sosiaaliset taidot kouluiässä	17
2.2	Suvaitsevaisuus	18
2.2.1	Suvaitsevaisuuteen vaikuttavat tekijät	20
2.2.2	Itsetunnon vaikutus suvaitsevaisuuteen	23
2.3	Yhteenveto sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta	24
3	TAVOITTEET SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN KEHITTÄMISELLE	25
4	MUSSALON KOULU – TYÖELÄMÄN YHTEISTYÖKUMPPANI	27
5	TOIMINTATUTKIMUS PROSESSINA	30
6	SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN KARTOITUS -LÄHTÖTILANNE	32
6.1.1	Kyselyn laatiminen	33
6.1.2	Otanta	33
6.1.3	Kyselylomake ja sen laatiminen	34
6.1.4	Kyselytilanne	35
6.1.5	Sisällönanalyysi	36
6.1.6	Tulokset	37
7	SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN TOIMINTAVIIKKO	41
7.1	Tavoitteet toimintaviikolle	41
7.2	Toimintaviikon toiminnan suunnittelu	42
7.2.1	Rastirata	43
7.2.2	Yhteispäivä	45

7.3 Toimintaviikon toteutus	47
7.4 Toimintaviikon kokonaisarviointi	51
7.4.1 Opettajien suorittama arviointi lomakkeilla	51
7.4.2 Toiminnan aikaisen havainnoinnin tulokset	52
7.4.3 Sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden uudelleen arviointi kyselyn avulla	54
7.4.4 Arviointi toimintaviikon tavoitteiden toteutumisesta	56
8 SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN TOIMINTAMALLI	57
8.1 Toimintamallin suunnittelu	58
8.2 Luomamme lopullinen tuotos	60
9 KOULUN TOIMINTAKULTTUURIN MUUTTUMINEN TOIMINTAVIIKON AIKANA	60
10 TOIMINTATUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTIA	62
11 POHDINTA	64
LÄHTEET	68
LIITTEET	
Liite 1. Aikaisempien tutkimusten taulukko	
Liite 2. Toimintamalli	
Liite 3. Vanhempien antama lupa oppilaiden osallistua lähtötilanteenkartoituskyselyyn	
Liite 4. Tiedote koteihin toimintaviikosta	
Liite 5. Toimintaviikon havainnointilomake	
Liite 6. Toimintaviikon arviointilomake opettajille	
Liite 7. Mediatiedote	
Liite 8. Kaisa Hirvosen sopimus opinnäytetyöstä	
Liite 9. Anu Koskisen sopimus opinnäytetyöstä	

1 JOHDANTO

Viidennes alakouluikäisistä on kouluyhteisöstään syrjäänvetäytyvä tai käytöksellään muita oppilaita häiritsevä (Heinonen, Muhonen, Rauhala & Santamäki 2002, 22–24). Koululaisten maailmasta ovat nousseet keskusteluihin muun muassa koulukiusaaminen, häiriökäyttäytyminen ja erilaisuuden sekä muutoksen sietokyky. Yhä useamman oppilaan elämässä on huomattu olevan ongelmia aina pienestä koululaisesta vanhempaan yläkouluikäiseen. Häiriökäyttäytyminen johtuu muun muassa oppilaan huonoista sosiaalisista taidoista (Kauppinen 2002, 93). Tehdyssä selvityksessä oppilasryhmät olivat huolissaan psyykkisestä huonovointisuudesta, kuten masentuneisuudesta ja yksinäisyydestä, jota jotkut oppilaat kokivat. Oppilasryhmien esille tuomat asiat liittyivät oppilaan sekä koulun ja kodin välisiin sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin ja niiden puutteisiin. (Arponen 2007, 18, 42.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on luoda toimintamalli, jonka avulla pyrimme vaikuttamaan alakouluikäisten oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden parantumiseen. Aihe on ollut hyvin ajankohtainen 2000-luvun alusta asti, jolloin kouluikäisten lasten suvaitsevaisuuteen ja henkiseen pahoinvointiin alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Vuonna 2009 tehdyssä valtioneuvoston selonteossa todetaan, että Suomen ihmisoikeuspolitiikan nykyisenä painopisteenä on muun muassa lapsien, vammaisten ja etnisten ryhmien oikeuksien turvaaminen. Hallitus on erityisen huolissaan lasten kokemasta koulukiusaamisesta. Hallitus korostaa, että jokaisella ihmisellä on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun. (Ulkoasiainministeriö 2009, 9, 173–174.)

Soilamon tutkimuksessa (2006, 143–144) 3.–5. luokkalaisille 13,9 % oppilaista koki, että syy maahanmuuttajien kiusaamiseen on heidän erilaisuutensa. Oppilaista 60 % totesi myös, että kiusattu on todennäköisesti jollain tapaa muita oppilaita erilaisempi. Oppilaiden suvaitsemattomuus näkyy maahanmuuttajien syrjimisen lisäksi muuallakin koulumaailmassa. Erityisopetuksessa olevat integroidut oppilaat kokivat yleisopetuksen luokassa olemisen hankalaksi. He kertoivat, että erilaisiin oppilaisiin suhtauduttiin erityisellä tavalla, joka ei aina ollut heistä kovin miellyttävää. (Heiska & Kallio 2008, 51.)

Opinnäytetyömme on osa vuonna 2007 alkanutta Lasten ja nuorten terveys- ja tapakasvatushanketta. Terveys- ja tapakasvatushanke toteutetaan vuoteen 2010 asti Etelä-

Kymenlaakson kuuluvien kuntien peruskouluissa. Lisäksi hankkeessa on kansainvälisesti mukana kouluja Ruotsista, Norjasta ja Skotlannista. Hankkeen tavoitteena on tuottaa peruskoulun oppilaille ja heidän vanhemmilleen kokonaisvaltaista terveystietoa. Hankeen tavoitteena on myös tuottaa menetelmiä, jolla terveystarpeisiin kyetään vastaamaan. Menetelmien vaikuttavuutta tutkitaan ja menetelmiä kehitetään. Hankkeen tekijöinä ovat ammattikorkeakoulun opiskelija, peruskoulu ja ammattikorkeakoulu. Aloitimme opinnäytetyön syksyllä 2008 ja työelämän yhteistyökumppanimme saimme Mussalon koulun Kotkasta. (Frilander-Paavilainen & Nurmi 2007.)

Meitä kumpaakin opinnäytetyön aihe lasten ja nuorten parissa kiinnosti, koska olemme molemmat ajatelleet tulevaa uraamme mahdollisesti lastenhoitotyössä. Halusimme oppia lisää vuorovaikutuksesta ja toimimisesta lasten kanssa. Päivi Harinen on kirjoittanut artikkelissaan nuorten suvaitsevaisuudesta. Hän kokee, että suvaitsevaisuuden parantamiseen kannattaisi ottaa uusi suuntaus. Uutena tavoitteena tulisi olla nuorille suunnattu yhdessä tekeminen ja mahdollisuuksien luominen uusille tuttavuuksille. (Harinen, 2005, 108–109.) Opinnäytetyössämme sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden käsittelyä lähestytään toiminnan avulla. Tieteellinen menetelmämme on toimintatutkimus. Työottemme on osallistuva tutkija ja sen tyyliin sopivana olemme kirjoittaneet raporttimme persoonamuodossa. (vrt. Heikkinen & Roivio 2007, 116.) Olemme olleet kiinteässä yhteistyössä Mussalon koulun kanssa opinnäytetyöprosessin alusta alkaen. Yhteistyötä kuvaamme läpi koko tutkimusraporttimme.

Mussalon koulun kanssa kevättalvella 2009 käytyjen keskustelujen jälkeen, päädyimme järjestämään toimintaviikon kaikille koulun oppilaille. Opinnäytetyömme tuotoksena kehitimme toimintamallin. Toimintamalli on kaikille alakouluille tarkoitettu opas toimintaviikon järjestämisestä. Sitä voidaan hyödyntää myös terveydenhuollossa esimerkiksi kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kouluhengen parantamiseksi. Kouluhengellä on tutkittu olevan yhteys oppilaiden itse kokemaan terveyteen (Hiekkänen & Mökkönen 2007, 50–51). Ennen toimintaa kartoitimme oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden tilaa lähtötilanteenkartoituskyselyllä. Toimintaviikko testattiin ja arvioitiin syyskuussa 2009 järjestämällä toimintaviikko Mussalon koulun oppilaille. Toimintamalli ilmestyi internetissä osana opinnäytetyötämme.

2 SOSIAALISET TAIDOT JA SUVAITSEVAISUUS TEOREETTISTA TARKASTELUA

Työmme keskeisinä käsitteinä ovat sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus kouluikäisillä lapsilla. Käsitteet on avattu alan kirjallisuuden ja aiemmin tehtyjen tutkimustulosten avulla. Ennen tiedonhankinnan aloitusta asiasanat ja synonyymit tarkastettiin VESA – verkkosanastosta tiedonhaun helpottamiseksi. Useammilla hakusanoilla saatiin aikaiseksi laajemmat hakutulokset. Tiedonhaku aloitettiin käymällä läpi usean eri tieteenalan aikakauslehtiä, kuten Hoitotiede ja Psykologia. Lehtiä tarkasteltiin vuoteen 2000 saakka. Tuoreimmat pro gradu- ja väitöskirjatutkimukset sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta usein löytyvät yliopistojen tietokannoista. Tiedonhaku keskittyi kasvatustieteen-, hoitotieteen-, ja psykologianlaitosten julkaisuihin. Tietoa haettaessa on käyty läpi Suomessa olevien edellä mainittujen laitosten verkkojulkaisut vuoteen 2002 asti.

Suomessa on sosiaaliin taitoihin ja suvaitsevaisuuteen perehtyneitä tutkijoita, jotka ovat tutkineet ja kirjoittaneet aiheista. He ovat yliopiston tutkijoita ja tehneet tutkimustyötään useiden vuosien ajan. Tällaisia tutkijoita ovat esimerkiksi Salmivalli, Kalliopuska, Wahlström ja Välimaa. Heidän teoksiinsa viitataan usein ja he ovat arvostetussa asemassa. Löydetyistä ulkomaalaisista lähteistä tekijät ovat kirjoittaneet useita aiheeseen liittyviä teoksia, tai he ovat yliopistotason tutkijoita. Suomalaiset tutkijat ovat teoksissaan viittaneet heihin. Pääosin opinnäytetyössä esiintyy mahdollisimman tuoretta aineistoa, mutta jotkut lähteet ovat vanhempia. Ne ovat kuitenkin teoksia, joiden tieto on perustavaa tasoa ja niihin viitataan edelleen. Suomessa sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta on tutkittu pääosin yläkouluikäisten ja esiopetuksen näkökulmasta. Varsinkin alakouluikäisten suvaitsevaisuutta on tutkittu vielä vähän. Teoriaosan tutkittu tieto pohjautuu pääosin yläkouluikäisillä teetettyihin tutkimuksiin, ja niitä on sovellettu alakouluikäisiin. Kehitysvammaisten sosiaalisista taidoista ja niiden kehitymisestä on hyvin vähän teorialtietoa ja tutkimuksessa. Tämän vuoksi aiheesta on kirjoitettu nojautuen ainoastaan yhteen lähteeseen. Tietoa haettiin muun muassa Nelli – portaalista, WHO:n julkaisuista, Tampereen yliopiston artikkelitietokannasta TAMcat, Stakesin julkaisutietokannasta ja PubMedista. (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 109–110.)

2.1 Lasten ja nuorten sosiaaliset taidot

Yleisesti sosiaalisten taitojen määritelmänä voidaan pitää sosiaalisesti hyväksyttävää käyttäytymistä. Sosiaalinen hyväksyttävä käyttäytyminen johtaa esimerkiksi leikkiin mukaan pääsemiseen, joka on positiivinen sosiaalinen seuraamus. (Rasku-Puttonen, Keskinen & Takala 1998, 242.) Sosiaalisesti hyväksyttävän käyttäytymisen pitäisi luoda edellytyksiä vuorovaikutus suhteen kehittymiselle toisten ihmisten kanssa. Käyttäytymisen tarkoituksena on tuottaa positiivisia tuloksia ja auttaa välttämään negatiivisia seurauksia. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat tietyt vuorovaikutustaidot, joista sosiaalisesti taitava henkilö suoriutuu onnistuneesti. (Kauppila 2005, 125–126.) Joissakin lähteissä vuorovaikutustaidot katsotaan eri asiaksi kuin sosiaaliset taidot, mutta osa lähteistä käsittää ne yhteneviksi. Lähteissä, joissa vuorovaikutus nähdään erillään sosiaalisista taidoista, todetaan vuorovaikutustaitoihin lukeutuvan muun muassa aktiivisen kuuntelun, keskustelun aloittamisen ja toisten hyväksymisen. Vuorovaikutustilanteissa tulee pystyä valitsemaan toimintatapa nopeasti vaihtuvassa tunnepitoisessa tilanteessa, joka vaatii tiettyä kehityksen tasoa lapselta. (Kalliopuska 1995, 8.)

Sosiaalinen vuorovaikutus tarkoittaa ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Sosiaalistumisprosessiksi kutsutaan ihmisen kehittymistä sosiaalisilta taidoiltaan yhteiskunnan jäseneksi. Tämä prosessi alkaa jo varhaisessa lapsuudessa. Sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen alakäsitteitä. (kts. kuva 1, 11.) Kommunikaatio käsite liittyy vuorovaikutukseen ja tarkoittaa sanallista tai sanatonta viestintää. Kommunikaatiolla on sosiaalisissa tilanteissa vuorovaikutuksellinen merkitys. Hyvä vuorovaikutus edellyttää hyvää viestintätaitoa. (Kauppila 2005, 19–20.)

Sosiaaliin taitoihin kuuluu olennaisena osana sanatonta viestintää. Sanattomaan viestintään kuuluu ilmeet, jotka ovat hyvin kansanvälisiä, kuten ilo ja suru. Nämä signaalit ovat kaikissa kulttuureissa samanlaisia. Ilmeistä voi tulkita myös muun muassa pelkoa, vihaa ja vastenmielisyyttä. Elekieli on osa sanatonta viestintää. Viittomakieli on yksi osoitus pitkälle edenneestä käsien eleistä sekä ilmeiden käyttämisestä kommunikaation välineenä. (Kauppila 2005, 33–38.) Sanattoman viestinnän yksi osa-alue on koskettaminen, joka kertoo välittämisestä, rakastamisesta ja turvallisuudesta. Sosiaalisesti taitava lapsi kykenee lukemaan toisen elekieltä ja tulkita useita eri eleitä. Näiden

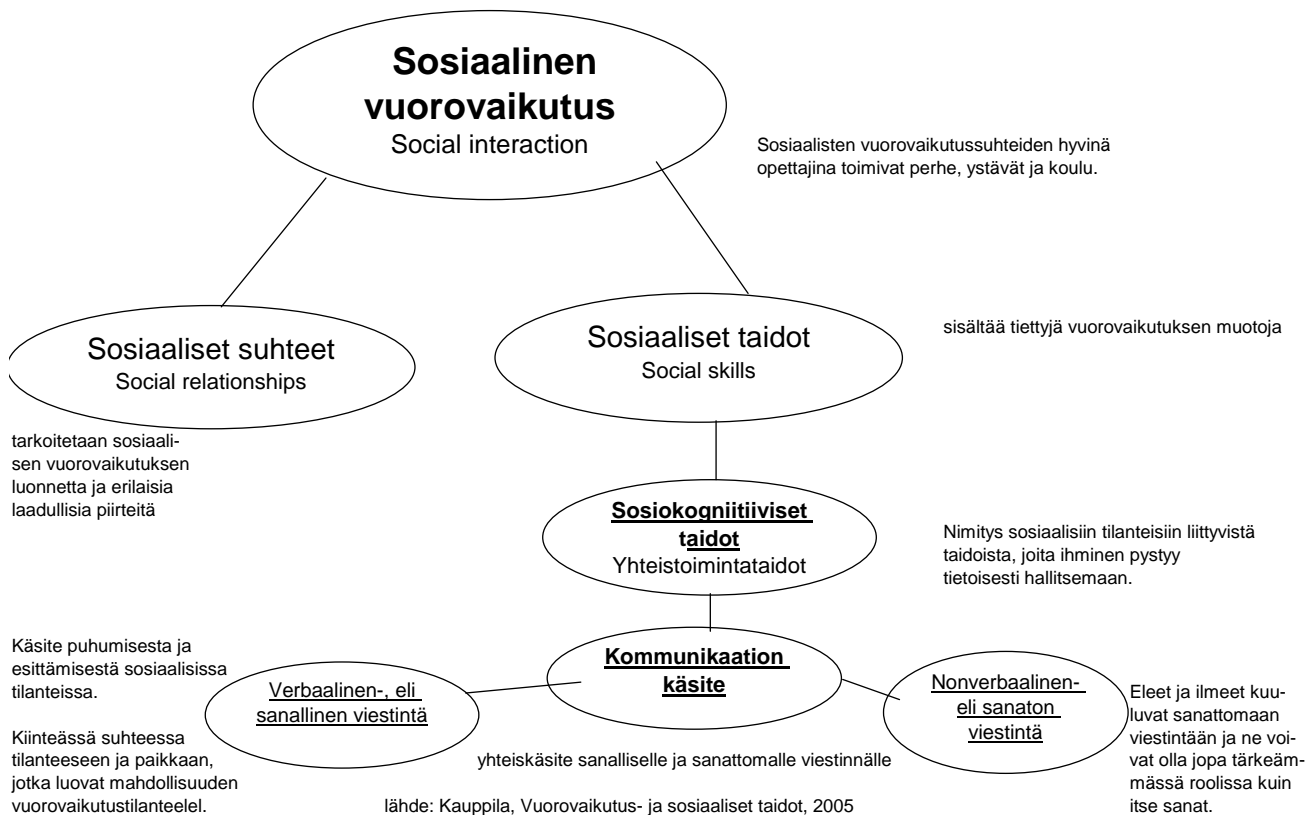
taitojen ansiosta he välttyvät ongelmilta, jotka johtuvat väärin tulkituista sanattomista viesteistä. (Csoti 2001, 17.)

Sosiaalisia taitoja tarvitsemme sopeutuessamme ryhmiin, ja ne ovat erilaisia ihmisen iästä riippuen. Koulussa tunnistetaan helposti sosiaaliset taidot, jotka liittyvät keskeisesti oppimiseen ja luokkakäyttäytymiseen. Sosiaaliset taidot eivät tarkoita ainoastaan, että lapsi on hyvätapainen ja kohtelias muita kohtaan. Kirjallisuudessa mainittuja sosiaalisia taitoja ovat kuuntelun taidot, kavereiden hyväksyminen ja yhteistyötaidot ryhmässä, sääntöjen noudattaminen, opettajan miellyttäminen sekä empaattisuus. (Kauppila 2005, 125–126.) Hyvistä sosiaalisista taidoista on kyse silloin, kun lapsi kunnioittaa muiden mielipidettä. Hän ei sano asioita, jotka satuttavat toista. Lapsen tulisi kunnioittaa toisen kulttuuria, rotua ja uskontoa. Hänen on kunnioitettava itseään ja pystyttävä näyttämään tunteensa muille. Sosiaalisesti taitava lapsi kykenee neuvottelemaan asioista välttääkseen konflikti tilanteet. Monilla opiskelijoilla on havaittu olevan puutteelliset sosiaaliset taidot, jotka johtavat ongelmiin luokkahuoneessa. (Csoti 2001, 16–17.)

Ensimmäisenä sosiaalisessa tilanteessa vuorovaikutukselle muodostetaan pohja. Tällöin lapsi tekee havaintoja toisen puheista ja tunteista, jota hänen läsnäolonsa herättää. Mikäli lapsi ei pysty havainnoimaan näitä vihjeitä tarpeeksi, saattaa sosiaalisesti sopeutuva käytös olla vaarassa. Seuraavaksi lapsi tekee tulkintoja sosiaalisesta tilanteesta. Hän pääättelee syitä, miksi tilanne on sellainen kuin on ja arvioi, onko tilanne hänelle miellyttävä vai epämiellyttävä. Kolmannessa vaiheessa lapsi muodostaa tavoitteen, johon tilanteessa pyrkii, kuten mielihyvä tai sosiaalisen aseman kohottaminen. Neljännessä vaiheessa lapsi palauttaa mieleensä käyttäytymisstrategian, jolla hän pyrkii asettamaansa tavoitteeseen. Tiedonkäsittelyn vaiheita ei kuitenkaan läpikäydä tietoisesti vaihe vaiheelta. (Kauppinen 2002, 94–95.)

Konun väitöskirjassa (2002, 48–49) sosiaaliset taidot on luettu yhdeksi osaksi oppilaiden hyvinvointia koulussa. Tärkeimmiksi asioiksi osana koulu hyvinvointia tutkimuksessa nousivat ystävät koulussa ja oppilaan kiusaamattomuus. Samankaltaisia tuloksia saivat Hiekkänen ja Mökkönen Pro gradu–tutkielmassaan (2007, 50–51). Heidän tutkimustulostensa mukaan, oppilaiden väliset suhteet luokassa keskinkertaiseksi tai erinomaiseksi kokeneet oppilaat kokivat oman hyvinvointinsa erinomaiseksi tai hy-

väksi. Tulokset olivat samankaltaiset, mikäli oppilas koki tulevansa hyväksytyksi omana itsenään luokkahuoneessa.

Kuva 1. Sosiaaliset taidot käsitekartta

2.1.1 Sosiaalinen kompetenssi

Sosiaalisiin taitoihin liittyy vahvasti sosiaalinen kompetenssi, joka tarkoittaa pysyvyyttä ja pätevyyttä sosiaalisen toiminnan alueilla. Hyvät sosiaaliset suhteet ja taidot sekä häiritsevään käyttäytymiseen puuttuminen liitetään yleensä olennaisena osana sosiaaliseen kompetenssiin. (Rasku-Puttonen ym. 1998, 242.) Sosiaalinen kompetenssi voidaan jakaa viiteen näkökulmaan. Nämä viisi näkökulmaa ovat sosiaaliset taidot, kognitiiviset prosessit, emootiot ja niiden säätely, motivaationaalinen näkökulma ja kontekstuaalinen näkökulma. Kognitiiviset prosessit ohjaavat yksilön käyttäytymistä. Emootiot ja niiden säätely ovat tärkeä osa sosiaalisen tiedon käsittelyssä ja motivaationaalinen näkökulma tarkastelee asiaa lapsen tavoitteiden kannalta hänen toimiessaan vertaistensa kanssa. Kontekstuaalinen näkökulma tarkastelee ryhmässä tapahtuvia vuorovaikutustekijöitä ja niiden vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen ja asemaan. Kaikki näkökulmat vaikuttavat toisiinsa, eikä niitä voida tarkastella irrallisina käsitteinä. (Salmivalli 2005, 71, 73–74.)

Sosiaalinen kompetenssi on yläkäsite, jonka alakäsitteitä ovat ihmisen sopeutunut käyttäytyminen ja varsinaiset sosiaaliset taidot (Kauppila. 2005, 126). Sosiaalisen kompetenssin voidaan katsoa olevan myös yksilön piirre, joka kertoo tasapainoisesta persoonallisuudesta. Sosiaalinen kompetenssi muodostuu monista osatekijöistä, tärkeimmät niistä ovat myönteisyys, ristiriitojen ratkaisukyky, normitietoisuus, täsmällinen kommunikointi, kyky luoda suhteita, myönteinen minäkuva ja hyvä itsetunto. (Ahvenainen, Ikonen & Koro 2001, 47.)

Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat ihmiset joiden kanssa olemme tekemisissä sekä ryhmät ja ryhmissä tapahtuva vuorovaikutus. Sosiaalinen ympäristö asettaa odotuksia käyttäytymiselle ja toiminnalle sääntöjen ja normien kautta. Koulumaailma on ympäristö, jossa lapsi toimii lähes päivittäin. Koulussa kuulutaan erilaisiin ryhmiin, joiden muodostumiseen ei itse voi vaikuttaa, sekä ryhmiin joiden muodostumiseen he voivat vaikuttaa. (Salmivalli 2005, 148.)

Lapset ovat koululuokassa vuorovaikutuksessa hyvin erilaisissa tilanteissa päivittäin. Koululuokka onkin lapsen elämässä tärkeä vertaisryhmä. (Rasku-Puttonen ym. 1998, 240.) Oppilaiden väliset suhteet ovat enimmäkseen vertaissuhteita, joissa osapuolet ovat melko samanikäisiä ja samalla kehitystasolla. Vertaissuhteiden kautta omaksutaan erilaisia taitoja, tietoja ja asenteita. (Salmivalli 2005, 15.) Vertaissuhteilla on suuri vaikutus oppilaan minäkuvaan. Lapsi ja nuori vertaa itseään ikätovereihinsa sosiaalisen vertailun avulla, ja oppii saamansa palautteen avulla uutta itsestään ja sosiaalisista suhteistaan. Vertailemalla itseään muihin lapsi oppii toimimaan yhdessä toisten kanssa. (Pulkkinen 2002, 112-114.) Salmivalli kertoo (2006, 445), että käsityksemme itsestämme ja käyttäytymisemme vaihtelevat sen mukaan kenen seurassa olemme. Salmivallin kuvailemaa vaihtelua esiintyy etenkin yläkouluikäisillä tytöillä.

Lapset voidaan jakaa ryhmiin sen mukaan, kuinka he toimivat vertaisryhmissä. Lapset, jotka ovat suosittuja luokkatovereidensä keskuudessa, ovat usein yhteistyökykyisiä ja avuliaita muita oppilaita kohtaan. Lapsen ollessa häiritsevä ja haastaessa usein riitaa, on hänellä suuri vaara joutua epäsuosittuun asemaan. Osa lapsista haluaa olla johtajia vertaisryhmässään. He voivat olla hyvin suosittuja hyvien sosiaalisten taitojensa takia. Toisaalta muiden lapsien voi olla vaikea suhtautua heihin ja lapset voivat joutua syrjityiksi aggressiivisen käyttäytymisensä vuoksi. (Rasku-Puttonen ym. 1998, 234.) Vertaisryhmässään torjutuksi tulleella lapsella voi myöhemmin elämässään tulla tun-

ne-elämän ongelmia, kuten ahdistusta ja masennusta (Salmivalli 2005, 15-22). Hiekkasen ja Mökkösen pro gradu –tutkielmassa on tutkittu yläkouluikäisten sosiaalisia taitoja. Tutkimustuloksista selvisi, että valtaosa oppilaista koki luokkalaistensa olevan auttavaisia ja ystävällisiä. Tytöt kokivat asiat poikia negatiivisemmin. Oppilaista kaksi kolmasosaa koki voivansa olla luokassa omana itsenään ja tulevansa silti hyväksytyiksi. Tähänkin väittämään tytöt suhtautuivat poikia kielteisemmin. (Hiekkanen & Mökkönen 2007, 43–44.)

2.1.2 Sosiaalisten taitojen puute

Monilta lapsilta puuttuu olennaisia sosiaalisia taitoja joita heillä tulisi olla. Taitojen puuttumiselle voi olla monia syitä. On muistettava, etteivät taidot kehity ilman opettamista. Taitojen puute voi johtaa moniin ongelmiin, vakavimmillaan jopa sosiaaliin syrjäytymiseen. Ilmeistä on, että varhainen sosiaalisten taitojen oppiminen luo hyvän perustan myöhempiä onnistumisia varten. Sosiaalisesti taitavat lapset onnistuvat aikaansaamaan hankalissakin tilanteissa sosiaalisesti toimivia ratkaisuja, kun taas lapset, joilla on puutteelliset sosiaaliset taidot, leimataan usein hankaliksi. Sosiaalisten taitojen kehittyessä lapset oppivat kehittyneempiä asenteita toisiaan kohtaan ja heidän sosiaalinen kompetenssinsa vahvistuu. (Kauppila 2005, 133–134.)

Sosiaalisten taitojen vajavuudet ovat yhteydessä itsetuntoon ja itseluottamukseen. Sosiaalisten taitojen puutteeseen on tunnistettu neljä syytä: 1. Jotkut henkilöt eivät ole saaneet tarpeeksi opetusta sosiaaliin taitoihin. Heillä ei ole ollut roolimalleja oppiakseen näitä taitoja. 2. Joidenkin ihmisten kokemat psykologiset ongelmat, kuten masennus ja yksinäisyys, estävät sosiaalisten taitojen oppimisen ja kehittymisen. 3. Ympäristön stressitekijät vaikuttavat haittaavasti sosiaalisten taitojen omaksumiseen ja aiheuttavat vetäytymistä sosiaalisista suhteista. Tällöin sosiaaliset taidot voivat jäädä puutteellisiksi. 4. Joissakin tapauksissa sosiaalisten taitojen ongelmat johtuvat sosiaalisessa ympäristössä tapahtuneista muutoksista. (Kauppila 2005, 129–130.)

Aggressiivisuus luetaan yhdeksi epäsosiaalisuuden muodoksi. Aggressiivisuuden kehittymiseen vaikuttavat synnynnäiset tekijät sekä ympäristö. Syrjään vetäytyminen ja suunnaton ujous luetaan myös epäsosiaalisuuden muodoiksi. Tutkimuksissa on havaittu, että niin sanotuilla vaikeilla vauvoilla on suurempi riski omaksua epäsosiaalisia käyttäytymisen muotoja. (Kanerva 2002, 34–36.) Kouluiän yksi suurimmista ongel-

mista on lasten aggressiivinen käyttäytyminen. Puutteet sosiaalisissa taidoissa, jotka ohjaavat lasta valitsemaan oikean käyttäytymismallin, saattavat johtaa aggressiivisuuden esimerkiksi ristiriitatilanteissa. (Kauppinen 2002, 93.) Aroilla ja syrjään vetäytyvillä lapsilla on usein puutteita sosiaalisissa taidoissa. He jäävät useasti ulkopuoliseksi ryhmässä ja heidän sosiaaliset taitonsa eivät pääse kehittymään. Torjutuksi tulevat lapset kokevat usein yksinäisyyttä, koska heiltä puuttuvat vastavuoroiset ystävyys-suhteet. Lapset jäävät ilman sosiaalisten taitojen opettelua ja heille kehittyy sosiaalisissa taidoissa puutteita. (Rasku-Puttonen ym. 1998, 243.)

Sosiaalisten taitojen kehittymiseen epäsuorasti vaikuttavia tekijöitä ovat perheen ilmapiiri, vanhempien keskinäiset vuorovaikutussuhteet sekä lasten ja vanhempien väliset vuorovaikutussuhteet. Mikäli vanhemmilla on omia huolenaiheita tai esimerkiksi masennusta, voivat ne vaikuttaa lapsen kehittyviin sosiaalisiin taitoihin riittämättömän tuen kautta. Vanhemmilla on oltava realistiset uskomukset ja käsitykset lapsen sosiaalisista taidoista, jotta heillä olisi mahdollisuus luoda lapsen ikäkauteen sopiva sosiaalinen malli. Vanhemmilla tulisi olla tietämys siitä, minkälaista käyttäytymistä tietyn ikäiseltä lapselta voi odottaa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppala 2006, 55.)

2.1.3 Sosiaalisten taitojen opettaminen

Sosiaalisten taitojen kehittyminen on yleensä itsestään selvien ilmaisujen opettamista lapsille. Lapselle tulee esimerkiksi kertoa kiitoksen tärkeydestä. (Csoti 2001, 16–17.) Sosiaalisten taitojen opettaminen tulisi aloittaa mahdollisimman varhain, jotta suurimmilta ongelmilta välttytään (Kauppila 2005, 129–130). Ystävyys-suhteet ovat tärkeitä lapsen kehityksen kannalta, sillä ne vahvistavat lapsen sosiaalisia taitoja. Ystävyys-suhteissa sosiaalisten taitojen alaryhmistä kehittyvät vuorovaikutustaidot ja sosiaalisten tilanteiden havainnoiminen. Samaan aikaan kehittyvät lapsen käsitys itsestään sosiaalisena toimijana ja kyky ottaa toisten tunteet huomioon. (Nurmi. 2006, 109–110.)

Ympäristön rooli on tärkeä sosiaalisten taitojen oppimisessa. Kasvuilmapiirillä ja kodin käytännöillä on merkitystä. Sosiaalisesti taitavien vanhempien lapset ovat onnekkaita, sillä heidän lastensa on helppo kopioida sosiaalisten tilanteiden toimintamalleja vanhemmilta. Lasten on helpointa kehittää sosiaalisia taitojaan näkemisen avulla. Edullisinta sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta on kasvatustyyli, jossa keskus-

tellaan, neuvotaan ja autetaan lasta. (Kanerva 2002, 36–37.) Välinpitämätön kasvatus-tyyli, jossa lapsi on kuin ilmaa vanhemmilleen, on sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta kaikkein epäsuotuisin. Vanhemmalla itsellään saattavat olla puutteelliset sosiaaliset taidot, ja hän ei kykene huomaamaan lapsensa puutteellisia taitoja. Muiden lasten tapaaminen voi olla varhaislapsuudessa hankalaa, ja lapset eivät saa mahdollisuutta havainnoida positiivista käytöstä perheen ulkopuolella. Liian sallivassa kasvuympäristössä lapselle saattaa syntyä epärealistinen kuva sosiaalisista taidoistaan. (Csoti 2001, 16–17.)

Sosiaaliset taidot kehittyvät aikaisemman kokemuksen ja opitun perusteella sekä käyttäytymisestä saadun palautteen avulla. Vanhemmiltaan lapsi saa malleja sosiaalisten taitojen käyttämiseen sekä harjoitusta ja palautetta onnistumisestaan tai epäonnistumisestaan sosiaalisessa tilanteessa. (Kauppila 2005, 131.) Onnistumisen kokemukset sosiaalisissa tilanteissa vertaistensa, kuten luokkatovereiden kanssa ovat lapselle erityisen tärkeitä. Mikäli lapsi epäonnistuu toistamiseen sosiaalisissa tilanteissa, kuten ei onnistu saamaan ystäviä, pettyy hän toistamiseen ja saattaa purkaa turhautumisensa aggressioina. Näiden ”purkausten” jälkeen muiden lasten luottamuksen saaminen on entistä vaikeampaa. Epäonnistuminen hämmentää lasta. Tämä heikentää hänen itseluottamusta, huono itsetunto saa lapsen ajattelemaan, että hän epäonnistuu ihmissuhteissaan jatkossakin. (Csoti 2001, 16–17.)

Lapsi saa palautetta sosiaalisesta toiminnastaan, juuri palautteen avulla lapsi rakentaa sisäisen toiminnan malliston. Se paranee opittaessa lisää sosiaalisia taitoja ja niiden kehittyessä. Palautteella, jonka lapsi saa sosiaalisesta tilanteesta on kolmenlainen merkitys: korjaava, uutta tietoa ja taitoa rakentava sekä motivoiva merkitys. Sosiaaliset taidot kehittyvät parhaiten mallioppimisen, saatujen kokemusten sekä vanhempien ja opettajan antamien tietojen ja palautteen perusteella. (Kauppila 2005, 131–132.) Tärkeä sosiaalisten taitojen oppimisessa ja niissä harjaantumisessa on taitojen toistaminen ja harjoittelu. Pitää olla avoin uusille kontakteille ja punnita erilaisia näkökantoja niin kotona, kun kodin ulkopuolellakin. Lapsen tulee kyetä näyttämään tunteensa ja kuunnella toista. (Csoti 2001, 16–17.)

Sosiaaliset taidot kehittyvät lapsilla eriaikaan, joten tiukkoja kriteereitä niiden hallitsemiseen tietyssä iässä ei voida asettaa. Kouluiässä lapsella tulisi kuitenkin olla tietynlaiset sosiaaliset taidot. Niihin kuuluu viestinnän alueelta se, että lapsi osaa ilmaista

mielipiteitään, tehdä valintoja sosiaalisissa tilanteissa, lapsi kykenee aloittamaan keskusteluja, pitämään keskustelua yllä ja lopettamaan keskustelut huomioden toiset keskustelukumppanit. Lapsen tulisi osata ilmaista mielipiteitä keskustelun aiheista. Lapsella tulisi olla tilannekohtainen viestintäkyky, jolloin hän ilmaisee itseään eritaivoin koulussa ja kotona. Sanattoman viestinnän alueelta lapsen tulisi hallita mielenkiinnon kohdistaminen ja osoittaminen toisille, toisten kuuntelu ja eläytyminen. Lapsen tulisi osata käyttää ele- ja ilmekieltä viestien lähettämiseen sekä tulkita eleitä ja ilmeitä. (Kauppila 2005, 135–136.) Ihmisillä on kaksi perustavanlaatuaista sosiaalista tavoitetta. Toisaalta haluamme kokea yhteenkuuluvuutta ja läheisyyttä toisen ihmisen kanssa toisaalta taas pyrimme vaikuttamaan muihin ja saamaan läpi omia näkemyksiämme. Salmivallin tutkimuksessa on todettu, ettei lapsen sosiaalista käyttäytymistä juurikaan selitä se, millaiseksi hän kokee itsensä. Se, millaiseksi lapsi kokee läheisensä, on tärkeämpää. Hyvät sosiaaliset taidot omaa lapsi, jolla on myönteinen käsitys itsestään ja ikätovereistaan. (Salmivalli 2006, 444–446.)

Lähtökohtana sosiaalisten taitojen mittaamiselle on käsitys millainen on sosiaalinen taito. Liian usein sosiaalisia taitoja arvioidaan taitojen vaikutusten perusteella, tällainen arviointi on liian yksipuoleista, koska taitoja tulisi arvioida objektiivisesti. On laadittu useita tarkastuslistoja ja arviointi asteikkoja sosiaalisten taitojen tunnistamista ja kehittymistä mittaamaan. Mitään tarkkaa ikään liittyvää ohjearvoa ei voida antaa koska sosiaaliset taidot kehittyvät hyvin eri tahdissa. Samanikäisten tuloksia voidaan kuitenkin verrata keskenään ja näin saadaan viitettä lapsen sosiaalisista taidoista. (Kauppila 2005, 161–163.)

Lasten sosiaalisia taitoja olisi parasta havainnoida heidän normaalissa ympäristössään, kuten koulussa ja vapaa-ajan harrastuksissa. Havainnointia varten tulisi kehittää kyselylomake, jotta havainnot olisivat johdonmukaisia ja vertailu kelpoisia. Näihin lomakkeisiin voidaan merkitä sosiaalisten taitojen kriteerien mukaisia tapahtumia. Kyselyllä on helppo saada tietoa opettajilta, vanhemmilta sekä koululaisilta itseltään, tämä taas lisää luotettavuutta. Sosiaalisten taitojen arvioinnissa on käytetty toveri arviointia. Toveri arviointi voi antaa kuitenkin vääristäviä tuloksia lapsen koululuokassa vallitsevan aseman tai maineen mukaan. Opettajan arvioon ei tulisi myöskään luottaa likaa, sillä se on vain yhden ihmisen antama arvio lapsen taidoista. Itse arviota käytettäessä lapsi saa realistisemman kuvan omista sosiaalisista taidoistaan. Mikäli lapsi havaitsee itse

onnistuvansa sosiaalisissa tilanteissa entistä paremmin, motivoi se lasta yrittämään vastaisuudessaakin kovemmin. (Kauppila 2005, 163–164.)

2.1.4 Sosiaaliset taidot kouluiässä

Tullessaan kouluikänsä on lapsi kehittynyt paljon fyysisesti ja psyykkisesti. Kouluiässä lapsen sosiaalinen ympäristö laajenee ja sosiaaliset taidot joutuvat koetukselle. Sosiaalisuuteen kehitykseen alkaa vaikuttaa opettajat ja koulu, joiden myötä lapsen ajattelu muuttuu selkeästi konkreettisemmaksi. Koulussa lapsi tarvitsee kehittyneitä sosiaalisten käyttäytymisen taitoja. Oppilaiden keskinäiset suhteet muuttuvat opettajaa tärkeämmiksi yleensä kolmannen ja neljännen luokan aikana. Tällöin tärkeimpiä henkilöitä sosiaalisten taitojen oppimisen kannalta ovatkin vanhempien lisäksi läheiset ystävät. Lapsi oppii ystävien avulla uusia arvoja, asenteita, ominaisuuksia ja käyttäytymismuotoja. Lapsen minäkuvan muotoutuu ja yhteistyö, ystäväystymisen ja ihmisiin vaikuttamisen taidot kehittyvät ryhmässä työskennellessä. Mitä ulospäin suuntautuneempi, iloisempi ja ystävällisempi lapsi on luokkatovereilleen, sitä helpommin hän saa ystäviä. (Ikonen 1997, 60.)

Artikkelissa Nuorten koettu terveys ja sosiaalinen tuki on todettu suomalaisten nuorten sosiaalisen verkoston olevan laaja, tyttöjen sosiaalinen verkosto on jonkin verran poikia laajempi. Eräs merkittävä ryhmä sosiaalisessa verkostossa on koulutoverit eli vertaisryhmän jäsenet. Vaikka lapsilla on hyvät sosiaaliset verkostot, voivat he silti kokea etteivät kykene keskustelemaan ystäviensä kanssa henkilökohtaisista asioista. Suomalaisista 15 -vuotiaista pojista 4 % koki, että heillä ei ole ketään kenen kanssa keskustella asioistaan. Pojat, jotka omasivat hyvät sosiaaliset taidot ja itsetunnon kokivat saavansa tukea ystäviltään enemmän. Tytöt hakivat yleisesti sosiaalista tukea rohkeammin ystäviltään. Joka viides Suomalaisista lapsista koki kuitenkin ystävien saannin vaikeaksi, tytöt poikia hankalampana. (Koivula, Kaunonen & Tarkka 2005, 300-301.)

Kehitysvammaisella lapsella kasvu ja kehitys kulkee samoja linjoja kuin terveelläkin lapsella, mutta kehitys on vain hitaampaa. Kehitysvammaisella kehityksen kulku on lisäksi yksilöllistä riippuen vamman laadusta ja lapsen ympäristöstä. Kehitysvammainen lapsi tarvitsee huomattavasti enemmän tukea kehittyäkseen ja elääkseen mahdollisimman täysipainoista elämää. Vaikka kehitysvammaisilla olisi motivaatiota

solmia sosiaalisia suhteita, saattaa olla, että heillä ei ole vastavuoroisuus kehittynyt kunnolla tai lainkaan. Tämä vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden solmimista, koska lapsi ei osaa ottaa riittävästi muita huomioon ja lapsi saattaa vaikuttaa joustamattomalta. Kehitysvammaisten sosiaalinen käyttäytyminen voi poiketa joissain määrin kaikista suhteista jotka olisivat tyypillisiä varhaiselle vuorovaikutukselle lapsen ja äidin välillä: molemminpuolisuus, synkronisaatio ja vastavuoroisuus sosiaalisissa taidoissa. (Ikonen 1997, 60.)

Kehitysvammaisen lapsen tulevaisuuden kannalta on tärkeää sosiaalisista suhteista saadut kokemukset niin koulussa kuin kotonakin. Kehitysvammaisen myönteisen minäkäsityksen rakentumisen kannalta on tärkeää, että lapsi kokee olevansa hyväksytty, tasavertainen ja häntä on kannustettu. Lapsen tulisi kokea myös epäonnistumisia ja vastuunottamista omista teoistaan. Lasta ei tulisi siis kasvattaa liian myönteisessä ja ylisuojelevassa ympäristössä. Tämä aiheuttaa hankaluuksia myöhemmin, koska lapselta puuttuu taito selviytyä vastoinkäymisistä. (Ikonen 1997, 61.)

Koulunsa aloittava kehitysvammaisen saattaa hakeutua hyvin ennakkoluulottomasti leikkeihin mukaan perusopetuksessa olevien lasten kanssa, koska lapsella ei ole vielä kokemuksia syrjityksi tulemisesta. Näissä tilanteissa saadut kokemukset ovat arvokkaita ja vaikuttavat lapsen emotionaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen. Kehitysvammaisen sosiaalisenkehityksen kannalta olisikin tärkeää, että aikuinen loisi lapselle turvallisen ympäristön kehittää sosiaalisia taitojaan. (Ikonen 1997, 61.)

2.2 Suvaitsevaisuus

Suvaitsevaisuuden yläkäsitteenä pidetään asenteita. Asenteet vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset kokevat erilaisuuden. Asenteet ovat hyvin moninaisia ja niiden syntyyn voi vaikuttaa monet tavat. Asenteet muokkautuvat pääosin kahdella eri tavalla tiedonhankinnan tai tunteiden kautta. Tämän tiedon avulla meidän on helpompi lähteä muokkaamaan asenteita. Kahdella eri teorialla on selitetty asenteiden syntymistä, käyttäytymispainotteisilla ja havainto-oppimisteorialla. Käyttäytymispohjaiset teoriat korostavat palkintojen ja rangaistuksen tärkeyttä asenteiden oppimisessa. Havainto-oppimisteorialla painotetaan muiden antamaa käyttäytymismallia. (Erwin 2005, 31–32, 40–45.)

Käyttäytymispohjaisissa teorioissa perusajatuksena on ehdollistaminen. Klassinen ehdollistamisen teorian ajatus on, että konteksti, jossa koemme neutraalin kohteen, voi määrätä siihen kohdistuvan asenteen. Esimerkiksi vanhemmat käyttävät kasvatuksensa usein väline-ehdollistusteoriaa, jossa haluttua käyttäytymistä ja asenteita vahvistetaan palkitsemalla. Palkitsemalla pienellä palkinnolla myönteisyyttä, vanhempi voi muokata lapsen asenteita esimerkiksi koulunkäyntiin. Tämä malli voi kuitenkin toimia myös negatiiviseen suuntaan, jolloin lapsi voi koulukaveria kiusaamalla saavuttaa suosiota omassa ystäväpiirissään. Havainto-oppimisteoriassa, tai toiselta nimeltään mallioppimisessa, asenteet opitaan muita havainnoimalla. Pienestä lapsesta saakka saamme erilaista tietoa ympäristöstämme havainnoimalla vanhempiamme. Seuraamalla ja tekemällä havaintoja muiden tekemisestä, olemisesta ja sanomisesta opimme, kuinka voidaan käyttäytyä. Esimerkiksi, jos lapsi seuraa, kun toista lasta rankaistetaan suvaitsemattomuudesta, hän itse pyrkii toimimaan eri tavalla. (Erwin 2005, 40–45.)

Asenteet syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kokemusten pohjalta. Lapsella maailma laajenee vähitellen, ja lapsi oppii pitämään asioista, jotka ovat häntä lähellä ja hänelle tuttuja. Vanhempien asenteilla ja suhtautumisella asioihin onkin merkitystä lapsen perusarvomaailman rakentumisessa. (Pirskanen 2007, 113–114.) Pienet lapset kuvittelevat, että kaikki ihmiset näkevät maailman aivan samanlaisena kuin he. Kun lapsi kasvaa kouluikäiseksi, alkaa hän muuttua enemmän yhteisökeskeiseksi, jolloin esimerkiksi oma luokka edustaa omaa ryhmää tai ystävää. Tästä syystä koko luokan asenteet ja luokkakulttuuri vaatii kehittämistä ennakkoluulojen vähentämiseksi. (Ikonen & Viinikainen 1997, 38.)

Hyvänä esimerkkinä nuorten ystävysten samanlaisista arvomaailmoista on yhdeksäsluokkalaisille tehty tutkimus. Virrankosken tutkimuksessa yhdeksäsluokkalaisten isänmaallisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja etnisistä ennakkoluuloista lähes 70 % tytöistä ja noin 50 % pojista kertoi tietävänsä ystävän olevan samaa mieltä asenteita koskevilla kysymyksissä. Varmemmin he kokivat olevansa samaa mieltä silloin, kun viettävät yhteistä aikaa. (Virrankoski 2001, 127–128.) Nuori alkaa muiden ikäistensä kanssa etsiä uusia ajatuksia ja kyseenalaistamaan käsityksiään sosiaalisen vertailun avulla. Nuori aikuinen on jo omaksunut omat asenteensa ja tämän jälkeen niiden muuttaminen on vaikeaa tai niistä luopuminen jopa mahdotonta. (Pirskanen 2007, 125–217.) Asenteet antavat mahdollisuuden ihmiselle kehittyä yksilönä ja toisaalta

kokea kuuluvansa yhteisöön. Suurin este kehittymisen tiellä on kulttuurimme huono kyky sietää erilaisuutta. (Ikonen & Viinikainen 1997, 37.)

2.2.1 Suvaitsevaisuuteen vaikuttavat tekijät

Suvaitsevaisuutta usein voidaan pitää hyvinkin itsestään selvänä asiana, vaikka sillä on suuret vaikutukset ihmiskunnan selviytymisen kannalta. Maailmamme on muuttumassa yhä monikulttuurisemmaksi muun muassa kaupankäynnin ja maahanmuuton seurauksena. Joukossamme on ihmisiä, jotka ovat eri syistä vammautuneet ja voivat liikkua apuvälineiden turvin. Ihmiset tapaavat entistä enemmän erilaisuutta ja heidän tulee hyväksyä monimuotoisuus yhteistoiminnan turvaamiseksi. Vielä suurempana syynä suvaitsevaisuuden edistämiseen on väkivaltaisuuden estäminen, jotta inhimillisiltä kärsimyksiltä voitaisiin välttyä. (Wahlström 1996, 102.) Maailmassa, jossa on paljon ennakkoluuloja ja suvaitsemattomuutta on myös paljon muun muassa syrjintää ja kärsimystä.

Ennen kuin tapaamme esimerkiksi uuden ihmisen, luomme kuvan siitä, millainen hän on. Kun tapaamme hänet, olemme jo niin vahvasti asennoituneet häntä kohtaan, että jo syntyneitä ennakkoluuloja on enää vaikea muuttaa. Jopa niin vaikea muuttaa, että vaikka ennakkoluulojamme vastaan olisi kuinka paljon näyttöä, emme pysty vaihtamaan käsityksiämme. Ihmisen käyttäytymiselle on kuitenkin luontaista pieni ennakkoluuloisuus. Suvaitsematon ihminen pitää tiukasti kiinni omista näkemyksistään, vaikka tosiasiat olisivat tulkintoja vastaan. Suvaitsevainen ihminen pystyy murtamaan ja muuttamaan käsityksiään. (Ikonen & Viinikainen 1997, 37–38.) Suvaitsevaisuudella tarkoitetaan arkikielessä positiivista suhtautumista erilaisiin ihmisiin ja ihmisen kykyä hyväksyä erilaisuutta (Lehti-Laakso 2000, 13).

Ennakkoluulot ja niistä johtuva syrjintä johtuu usein tiedon puutteesta. Tietämättömyys aiheuttaa ennakkoluuloja ja paras tapa ehkäistä niitä olisikin tiedon lisääminen. (Wahlström 1996, 72.) Virrankosken tutkimuksessa vuonna 1997–1998 peruskoulujen päättöluokkien nuorilta kysyttiin heidän suhtautumistaan suvaitsevaisuuteen. Heiltä kysyttiin muun muassa heidän asenteistaan maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään eri ympäristöjen vaikutusta suvaitsevaisuuteen. Monikulttuurisissa kaupungeissa pystyttiin havaitsemaan, että rasismista vastustamista pidettiin isänmaallisena. Agrikulttuuriin keskittyneemmissä pienissä kaupungeissa luvut olivat eri-

laisia. Turussa pojista 60 % piti rasismia vastaavuutta isänmaallisena, kun taas Lapualla vastaava luku oli 28 %. Suvaitsevaisuus vaihtelee kulttuuriympäristön mukaan. Isoissa kaupungeissa asuvat oppilaat asennoituivat yleisemmin suvaitsevaisesti kuin pienten maalla asuvien koulujen oppilaat. (Virrankoski, 2001, 105-111, 145.) Tiedon lisääminen ei kuitenkaan riitä. Ennakkoluuloista johtuvaan suvaitsemattomuuteen tulisi puuttua emotionaalisesti kehittämällä lasten empatiakykyä. Lasten eläytyessä syrjityn rooliin heidän on helpompi ymmärtää oman suvaitsemattomuutensa vaikutukset. Ongelman tiedostaminen on edellytys mahdolliselle asenteiden muutokselle. (Wahlström 1996, 72–77.)

Ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutustaito on ennakkoluuloja ehkäisevä ja parantava tekijä. Vuorovaikutuksen luonteen tulee kuitenkin olla positiivista, jotta se voi parantaa ihmisten välisiä suhteita. Vuorovaikutuksen runsaalla määrällä on selvästi yhteys parantuneisiin ryhmän välisiin suhteisiin. (Erwin 2005, 40.) Suvaitsevaisuuskasvatus on mainio keino vähentää ennakkoluuloja vähemmistöjä kohtaan sekä poistaa tai korjata oppilaille syntyneitä ennakkoluuloja. Suvaitsevaisuuskasvatuksessa tulee korostaa ulkoisista olemuksista huolimatta samanlaisuutta. Erilaisuuden alla piilee samanlaisuus. Mitä aikaisemmin epätoivottuun käyttäytymiseen puuttuu, sitä paremmat ovat mahdollisuudet muokata sitä. (Ikonen & Viinikainen 1997, 39.)

Kasvattajalta olisi hyvä löytyä ominaisuuksinaan joustavuutta, empatiakykyä, avoimuutta ja itsearvostusta (Wahlström 1996, 113). Kasvattajan, kuten opettajan, hyvien vuorovaikutusten avulla oppimista voidaan tukea. Tukea voidaan antaa luomalla myönteistä ilmapiiriä ja ehkäisemällä sekä ratkaisemalla ongelmia. Hyvät vuorovaikutustaidot vaikuttavat myönteisesti opetusilmapiiriin, oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen, oppilaiden ongelmanratkaisutaitoon sekä koulumenestykseen. (Klemola 2007, 432–443.) Jokainen kasvattaja valitsee itse sen, mitä menettely- tai toimintatapoja valitsee. Suvaitsevaisuuskasvatus vaatii herkkyyttä tietää, mikä opetustyyli sopii juuri kyseiselle opetusjoukolle parhaiten. On kuitenkin huomattu, että tietyn ikäisillä ryhmillä toimii erilaiset oppimenetelmät parhaiten. Edellisestä esimerkkinä alkuopetus, jossa tulisi keskittyä tunnealueelle. Lasten tunteenomaiset asenteet ja tunnekokemukset vaikuttavat johdattelevasti lapsen ajatusmaailmaa. 8-10-vuotiaat ovat hyvin herkkiä omaksumaan kokemuksia ja vastaanottamaan tietoa siitä, että kaikki ovat erilaisuudestaan huolimatta kuitenkin yhtäläillä samanlaisia ihmisiä. (Wahlström 1996, 113–121.)

Suvaitsevaisuuskasvatuksessa tärkeä periaate on luotujen väärien mielikuvien korjaaminen opettamalla huomioimaan kaikkien ihmisten samankaltaisuus. On turhaa tukea musta-valkoista ajattelumallia. Olisi tärkeää tuoda esille, että ajatuksilla ja ihmisillä on erilaisia puolia. Turvallinen ja tasavertainen ilmapiiri keskusteluille auttaa kääntämään ajatukset toiseen näkökulmaan ja pohtimaan omien ennakkoluulojen syitä. Mielikuvien korjaamisen lisäksi tärkeää on nopea puuttuminen leimaaviin, rasistisiin ja loukkaaviin huomautuksiin ja nähtävissä oleviin ennakkoluuloihin. Tällaista käyttäytymistä voi yrittää korjata kysymällä kysymyksiä, jotka kyseenalaistavat ennakkoluuloiset ajatukset. (Wahlström 1996, 112–113.) Kasvatuksella on tärkeä asema suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden omaksumisessa. Kasvatuksessa on alettu kiinnittää huomiota lapsen ja nuoren suvaitsevaisuuden parantamiseksi omavalinnan kautta. Kouluissa suvaitsemattomuus aiheuttaa ristiriitatilanteita ja voi pahimmillaan johtaa koulukiusaamiseen. Kiusaajan lähipiiriin kotona ja koulussa ollessa välinpitämätön kiusaamista kohtaan, luo se mielikuvan kiusaajalle tekonsa oikeudellisuudesta. (Sörlamo 2006,43.)

Alempiin sosiaalisiin luokkiin kuuluvat lapset esiintyvät tutkimuksissa hiukan muita ennakkoluuloisemmin. Selittävinä tekijöinä lasten syntyneisiin ennakkoluuloihin pidettiin vanhempien ja ystävien asennoitumista. Heidän kanssaan käydyt keskustelut muokkaavat lasten asenteita. Myös medially näyttäisi olevan vaikutusta ennakkoluulojen muokkaantumiseen. (Lehti-Laakso 2000, 21.) Ahosen pro gradu -tutkimuksessa (2006, 76–77) selvisi, että asia- ja viihdeohjelmien lisääntyvä katsominen sekä kirjallisuuden lukeminen ovat suhteessa positiivisempaan ulkomaalaisasenteeseen. Televisio-ohjelmien seuraaminen selkeytti epävarmoja asenteita ja kielteiset asenteet laimenevat. Täytyy kuitenkin muistaa, että kuvattu tulos oli vain oireellinen ja sen tarkasteluun tulisi suhtautua kriittisesti.

Lehti-Laakso (2000, 20-21) kirjoittaa kirjassaan, kuinka Pitkäsen ja Rauhalan vuonna 1993 tekemässä kyselytutkimuksessa 3.–6. luokkalaiset lapset pitivät kaikkein erilaisimpina sellaisia henkilöitä, joilla erilaisuus oli näkyvää. Fyysisesti erilaisimpana henkilönä pidettiin pyörätuolissa olevaa henkilöä. Oppilaat suhtautuivat fyysisesti erilaisiin ihmisiin hyvinkin ystävällisesti. Muissakin tutkimuksissa ala-asteikäisillä on esiintynyt hyvin positiivista suhtautumista fyysiseen erilaisuuteen.

Tutkimuksessa sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen kompetenssi 3–4 luokkalaisilla tytöillä tuli esille, että 3–4 luokkalaiset tytöt sietävät erilaisuutta paremmin kuin pojat. (Heiska & Kallio 2008, 51.) Virrankosken (2001, 111–113) mukaan erilainen suhtautuminen sosiaalisia suhteita koskeviin kohteisiin on sukupuoli riippuvaista. Hänen tutkimuksessaan suvaitsevaisuudesta yhdeksäsluokkalaisille syntyi suuriakin eroja poikien ja tyttöjen vastausten välille. Tyttöjen oli muun muassa helpompi kuvitella menevänsä ulkomaalaisen kanssa naimisiin ja jopa 94 % tytöistä on rotutasa-arvon edistämisen puolella. Pojista tätä mieltä oli 81 %. Myös Soilamo (2006, 142) tutkimuksessaan 3.–5. luokkalaisille sai samanlaisia tuloksia. Hänen tuloksissaan tytöt muun muassa hyväksyivät maahanmuuttaja oppilaat poikia paremmin. (47,1 % hyväksyi tyttöistä ja 31,7 % pojista.) Tytöt ovat poikia kiinnostuneempia myös keskustelemaan enemmän koulussa suvaitsevaisuuteen liittyvistä asioista (Virrankoski 2001, 129).

2.2.2 Itsetunnon vaikutus suvaitsevaisuuteen

Se, miten suhtaudumme erilaisuuteen, on riippuvainen itsetunnostamme ja arvoistamme. Terveeseen itsetuntoon liittyy kyky ymmärtää ja myötäelää toista sekä asettua toisen asemaansa. Mitä parempi itsetunto on, sitä paremmat mahdollisuudet on tuntea empatiaa. Huonon itsetunnon omaava ihminen ei välttämättä kykene empatiaan, vaan hänen minäkuvansa ja käsityksensä muista on ristiriitainen ja heikoksi muodostunut. Huonon itsetunnon omaava saattaa ilmentää heikkoa minäkuvaansa erilaisuuden halveksimisena. Ihminen, joka kärsii huonosta itsetunnosta voi kokea kaiken erilaisen pelottavana ja halveksuttavana. (Ikonen & Viinikainen 1997, 38–39.)

Oppilas, jolla on huono itsetunto, koulukiusaa todennäköisemmin muita oppilaita. He eivät saa muilta oppilailta tunnustusta tavallisilla sosiaalisilla tavoilla, kuten urheilulla tai koulumenestyksellä. Nuorella iällä huonolla itsetunnolla on syyseuraussuhde huonoihin sosiaalisiin taitoihin ja häiriökäyttäytymiseen. Myöhemmin teini-iässä samantyyppistä suhdetta ei enää ole, vaan häiriökäyttäytyvillä oppilailla on yhtä hyvä itsetunto kuin verrokkioppilailla. (Moeller 2001, 200–201.) Ristiriidassa Ikosen ja Viinikaisen sekä Moellerin näkemykseen Olweuksen mukaan koulukiusaajilla on vahva itsetunto. Kuten Ikosen ja Viinikaisen edellä mainittu huonon itsetunnon omaava henkilö, ei koulukiusaajakaan kykene empatiaan toisia oppilaita kohtaan. (Olweus 1993, 34.)

Itsetunto kehittyy ja monipuolistuu koko elämämme ajan. Itsetunto muodostuu vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa. Tämä voi murskata, lannistaa tai hyvällä tavalla rohkaista yksilöä. Positiiviseen itsensä hyväksymiseen kuuluu se, että ihminen kokee itsensä tasavertaiseksi muiden ihmisten kanssa. Hän ei tunne itseään ylempi- tai alempiarvoiseksi. Hän toteaa eroja kyvyissä, asenteissa ja sosiaalisissa taustoissa sekä pystyy nauttimaan kaveruudesta aidosti. (Ikonen & Viinikainen 1997, 38.)

2.3 Yhteenveto sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta

Sosiaaliin taitoihin kuuluvat tietyt vuorovaikutustaidot, tällaisia ovat muun muassa aktiivinen kuuntelu, keskustelu taidot, toisen hyväksyminen, sääntöjen noudattaminen ja empatia. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan ihmisten välistä toimintaa eri ympäristöissä ja eri ihmisten kanssa. (Kauppila 2005, 125-126.) Lapsi, jolla on hyvät sosiaaliset taidot ei sano asioita, jotka satuttavat toista, lapsi kunnioittaa toisen uskontoa, rotua ja kulttuuria ja kykenee välttämään konflikti tilanteet. (Csoti 2002, 16-17.) Hyvät sosiaaliset taidot ovat yksi osatekijä oppilaiden koulu hyvinvointiin (Konu 2002, 48-49).

Oppilaat oppivat koulussa tärkeitä sosiaalisia taitoja vertaamalla itseään muihin oppilaisiin (Pulkkinen 2002, 112-114). Lapsen joutuessa vertaisryhmässä, kuten koululuokassa epäsuosittuun asemaan, saattaa se hidastaa heidän sosiaalisten taitojen kehittymistään. Heikot sosiaaliset taidot saattavat myöhemmin aiheuttaa tunne-elämän ongelmia. (Rasku-Puttonen ym. 1998, 234.)

Heikoille sosiaalisilla taidoilla voi olla monia syitä, kuten se ettei lapsella ole ollut tarpeeksi roolimalleja joihin verrata taitojaan kehittääkseen niitä. Lapsi on voinut olla masentunut tai yksinäinen ja hänen sosiaalisessa ympäristössään on voinut tapahtua muutoksia. (Kauppila 2005, 129-130.) Puutteet sosiaalisissa taidoissa ilmenevät muun muassa aggressiivisuutena, vetäytymisenä ja ujoutena (Kanerva 2002, 34-36).

Sosiaalisten taitojen opetus tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Kauppila 2006, 129-130). Ystävyyssuhteet, empatia, kasvu ympäristö ja kasvuilmapiiri kehittävät sosiaalisia taitoja (Nurmi 2006, 109-110). Koulu ja koti ovat tärkeässä asemassa kehityksen kannalta. Sosiaaliset taidot kehittyvät aiemman kokemuksen ja käyttäytymisestä saadun palautteen avulla. (Kauppila 2005, 131.) Oppilaiden sosiaaliset taidot kehittyvät eriaikaan, joten tiukkoja arvointi kriteereitä on mahdonta luoda.

da. Lapsen sosiaalisten taitojen tulee kuitenkin täyttää tietyt kriteerit ennen koulun alkua. (Kauppila 2005, 135-136.) Kehitysvammaisella lapsella sosiaalisten taitojen kehittyminen noudattaa samoja linjoja, kun terveellä lapsella, mutta kehitys on hitaampaa (Ikonen, 1997, 60).

Suvaitsevaisuutta pidetään usein itsestään selvänä asiana, mutta sillä on todellisuudessa suuri merkitys ihmiskunnan kannalta. Suvaitsevaisuudella pystytään estämään inhimillistä kärsimystä, väkivaltaa ja syrjintää. (Wahlström 1996, 102.) Suvaitsevaisuudella tarkoitetaan positiivista suhtautumista erilaisiin ihmisiin ja ihmisen kykyä hyväksyä erilaisuutta (Lehti-Laakso 2000, 13). Ennakkoluuloisuuteen vaikuttaa moni asia. Tärkeimpiä näistä ovat tiedon puute, huono itsetunto, kasvatus, arkiympäristö ja mediasta saadut vaikutteet. Tärkeinä kasvattajina ja ennakkoluuloihin vaikuttajana toimii vanhempien lisäksi koulu ja ystävät. (Wahlström 1996, 72.; Virrankoski, 2001, 105-111, 145; Ahonen 2008, 76-77.; Ikonen & Viinikainen 1997, 38-39.) Suvaitsevaisuutta tutkineet tutkijat ovat huomanneet ennakkoluulojen olevan sukupuolisidonnaisia. Tytöt esiintyvät useissa tutkimuksissa poikia suvaitsevaisempina (Virrankoski 2001, 111-113).

3 TAVOITTEET SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN KEHITTÄMISELLE

Tarkoituksenamme on luoda toimintamalli, jonka avulla pyrimme parantamaan alakouluikäisten oppilaiden sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta, helpottamaan niiden opettamista sekä luomaan uusia ideoita. Lukemalla opinnäytetyömme luokanopettajat ja vanhemmat huomaisivat tärkeän roolinsa sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden opettajina. Toimintamalli julkaistaan internetissä.

Tavoitteenamme on lähteä toiminnan avulla kehittämään alakouluikäisten oppilaiden sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta. Kehittämällä sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta pystymme vaikuttamaan oppilaiden koulu hyvinvointiin. Useissa tutkimuksissa on todettu, että hyvillä sosiaalisilla taidoilla on yhteys oppilaan kokemaan fyysiseen terveyteen. (vrt. Konu 2002, 48–49). Tavoitteeseen pyrimme pitämällä toimintaviikon Mussalon koulun oppilaille.

Toinen tavoitteemme on, että toimintaviikko palvelee mahdollisimman hyvin yhteistyökumppanimme Mussalon koulun tarpeita. He haluavat, että toimintaviikolla käy-

dään läpi toiminnallisesti eri ikäluokista muodostettujen pienryhmien kanssa sosiaalisia taitoja ja heidän asenteitaan erilaisuutta kohtaan. Toiminta tähtää siihen, että erityisopetuksessa olevien oppilaiden ja yleisopetuksessa olevien oppilaiden välillä kanssakäyminen olisi kehittynyt ja yhteishenki koulussa parantunut. Sosiaalisten kanssakäymisten kynnys olisi toimintaviikon jälkeen madaltunut. Projektimme jälkeen opettajat olisivat innostuneet jatkamaan oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden kehittämistä. Varmistuaksemme, että yhteistyökumppanimme toiveet toimintaviikolle toteutuisivat, teemme toimintaviikolle omat tavoitteet.

Kolmas tavoite opinnäytetyölle on luoda näkyvyyttä koulun teemavuodelle ja toimintaviikollemme mediassa. Medialla tarkoitamme Kymenlaakson alueen paikallislehtiä. Näin saisimme herätettyä keskustelua suvaitsevaisuudesta ja sosiaalisista taidoista oppilaiden kotona. Pyrimme myös saamaan näkyvyyttä luomallemme toimintamallille esimerkiksi opetusalan lehdessä, jotta tietoisuus siitä leviäisi myös Kotkan ulkopuolisiin kouluihin.

Yhteenveto opinnäytetyön tavoitteista:

Tavoite 1

- Alakouluikäisten oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden kehittämisen toiminnan avulla.
  - Koulu hyvinvointiin vaikuttaminen

Pyrimme tavoitteeseen:

- Pitämällä toimintaviikko syyskuussa 2009 Mussalon koululla.

Tavoite 2

- Toimintaviikko palvelee mahdollisimman hyvin Mussalon koulun omia tarpeita.
  - Pienryhmätoiminta

- Toiminta tähtää lisääntyneisiin kontakteihin erityis- ja yleisopetuksessa olevien lasten välillä = Sosiaalisten kanssakäymisten kynnys madaltunut
- Opettajien innostaminen käsittelemään aihetta jatkossakin

Pyrimme tavoitteeseen:

- Luomalla toimintaviikolle omat tavoitteet, jonka pohjalta toimimme.

Tavoite 3

- Luoda näkyvyyttä mediassa, kuten paikallismedia ja opetusalan lehdessä.
  - Toimintaviikolle
    - Oppilaiden kotona käsiteltäisiin suvaitsevaisuutta ja sosiaalisia taitoja.
  - Toimintamallille
    - Kotkan ulkopuolisetkin koulut ja opettajat löytäisivät toimintamallin ja pystyisivät opetustyössään hyödyntämään sitä.

Pyrimme tavoitteeseen:

- Ottamalla yhteyttä paikallismediaa edustaviin lehtiin
- Julkaisemalla toimintamallin internetissä, jossa se on kaikkien saatavilla
- Kirjoittamalla artikkeli työstämme opetusalan lehteen

4 MUSSALON KOULU – TYÖELÄMÄN YHTEISTYÖKUMPPANI

Mussalon koulu sijaitsee Kotkassa Mussalon saarella noin 3 km Kotkan keskustasta. Mussalon koulussa on sekä yleisopetuksen, että erityisopetuksen oppilaita. Tällä hetkellä Mussalon koulussa opiskelee noin 400 oppilasta ja henkilökuntaa on yli 50. Yleisopetuksen oppilaille opetusta annetaan 1.–6. -vuosiluokilla ja erityisopetukseen

kuuluville oppilaille 1.–9. -vuosiluokilla. Yleisopetuksen luokissa on keskimäärin noin 20 oppilasta. Erityisopetuksessa oppiminen toteutetaan pienryhmissä, joissa kiinnitetään erityistä huomiota käyttäytymisen, oppimisen ja elämänhallinnan tukemiseen ja avustamiseen. Yleisopetuksen opetussuunnitelman lisäksi erityisoppilaille opetus järjestetään erityisopetussuunnitelmien mukaan. Oppilaille luodaan HOJKS, joka tarkoittaa suunnitelmaa henkilökohtaisen opetuksen järjestämisestä. Pienryhmässä opiskelevien on mahdollisuus saada koululla järjestettävää aamu, iltapäivä, ja lomahoitoa. Tarvittaessa he voivat myös saada eri terapioita koulupäivän aikana. Yleisopetuksen oppilaille järjestetään kerran viikossa Kotkan kaupungin toimesta liikuntakerhoa. Koululla on oppilaille myös kuoro toimintaa. (Mussalon koulu, Kotkan kaupunki, 2009.)

Mussalon koulu on perustettu 1903 ja tällöin siellä opiskeli noin 40 oppilasta, koulua on laajennettu vuonna 1923. Oppilasmäärien kasvaessa rakennettiin Mussaloon uusi koulu vuonna 1987, jota laajennettiin vuonna 1992. Vuonna 2008 koululle rakennettiin uusi lisäsiipi. Tällöin rakennettiin ja uusittiin myös muita, niin sanotun vanhan puolen tiloja. Uudessa laajennusosassa on tilat Hiidenkirnun ja Ututien erityiskoulujen luokille sekä uusia yhteisiä tiloja, kuten ruokala ja kirjasto. (Mussalon koulu, kotkan kaupunki, 2009.) Ennen koulujen yhdistymistä kaikki oppilaat kävivät tutustumassa toisiinsa tekemällä tutustumiskäyntejä kouluille.

Koulujen yhdistymisen jälkeen Mussalon koulussa kiinnitettiin erityistä huomiota oppilaiden sopeutumiseen uuteen muuttuneeseen tilanteeseen. Opetussuunnitelmaan täydennettiin merkittävästi erityiskoulujen yhdistyttyä Mussalon kouluun. Opettajat kokivat, että oppilaiden suvaitsevaisuus toisia oppilaita kohtaan voi olla koetuksella, joten lukuvuoden 2009 teemaksi valittiin suvaitsevaisuus. Suvaitsevaisuus teemaa oppilaat ovat toteuttaneet muun muassa yhteistoimintaviikolla huhtikuussa 2009. Yhteistoimintaviikolla oppilaat kirjoittivat suvaitsevaisuudesta koulun lehteen ja tekivät eri aineisiin liittyviä tehtäviä, kuten kalanperkuuta. Oppilaat oli jaettu tehtäviä tehdessään sekalaisiin ryhmiin, jossa oli sekä yleis-, että erityisopetuksen oppilaita.

Mussalon koulun säännöissä ja opetussuunnitelmassa on useita kohtia liittyen sosiaaliin taitoihin ja suvaitsevaisuuteen. Koulun kasvatustavoitteina on, että oppilas on seuraavalle asteelle siirtyessään suvaitsevainen, yhteistyökykyinen, hyvätapainen ja hyvän itsetunnon omaava. Oppilaan tulisi olla suvaitsevainen ja yhteistyökykyinen nuo-

ri. Hän hyväksyy erilaisuuden ja ei välitä toisen ihmisen sukupuolesta, rodusta, ulkonäöstä tai älykkyydestä. Hän arvostaa muita kohtelemalla heitä ystävällisesti ja kunnioittaen. Hän ei syrji, kiusaa tai nimittele muita. Hän kykenee näkemään erilaisuuden rikkautena. Oppilas uskaltaa ilmaista rohkeasti mielipiteensä osallistumalla keskusteluihin ja arvostaa omaa ja muiden mielipidettä. Hän kykenee arvioimaan itseään realistisesti, ei yli- tai aliarvioi suorituksiaan ja kestää kritiikkiä. Hän pyrkii iloitsemaan toisen menestyksestä ja pyrkii voittamaan kateuden tunteet. Jokainen oppilas on oikeutettu olemaan erilainen ja yksilöllisyyden kunnioittamista painotetaan. Kasvatustavoitteet on luotu yhteistyössä vanhempien kanssa. Tärkeintä on saada luotua jokaista oppilasta parhaiten palveleva oppimisympäristö. (Mussalon koulun opetussuunnitelma 2009.)

Alusta alkaen olemme olleet paljon yhteydessä yhteistyökumppanimme Mussalon koulun kanssa. Opinnäytetyömme alussa koulussa rehtorina toimi Erkki Laukkanen ja vararehtorina, sekä työelämänohjaajanamme Juha Voima. Hän siirtyi rehtoriksi syksyllä 2009. Otimme opettajamme avulla yhteyttä Mussalon kouluun, josta oli ehdotettu yhteistyötä ja opinnäytetyöaihetta lasten suvaitsevaisuus ja erilaisuuden sieto. Kävimme tapaamassa koulun edustajia ja kuulimme heillä keväällä 2008 alkaneen projektin suvaitsevaisuudesta. He ehdottivat mahdollisuutta osallistua toteuttamalla toimintaviikon aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Kohderyhmäksi saimme koko koulun oppilaat. Opinnäytetyöprosessin alussa teimme kirjallisen sopimuksen yhteistyöstämme, kävimme tutustumassa koulun tiloihin ja tapasimme myös henkilökunnan edustajia.

Olemme käyneet tapaamisissa, joissa keskustelimme opinnäytetyömme ajankohtaisista aiheista työelämänohjaajamme kanssa. Keväällä 2009 tapasimme muutamia opettajia ohjatessamme heitä lähtötilanteenkartoituskyselyyn. Opettajiin tutustuimme paremmin käydessämme kertomassa tulevasta toimintaviikosta opettajankokouksessa 24.8.2009. Toimintaviikon lähestyessä syksyllä 2009 yhteydenpito oli lähes päivittäistä. Koulu tarjosi tarvitsemamme materiaalin lähtötilanteenkartoituskyselyyn ja toimintaviikkoon. Lisäksi koulu maksoi improvisaatio esitykset. Mussalon koulu antoi meille vapaat kädet toimintaviikon suunnittelussa ja toteutuksessa.

5 TOIMINTATUTKIMUS PROSESSINA

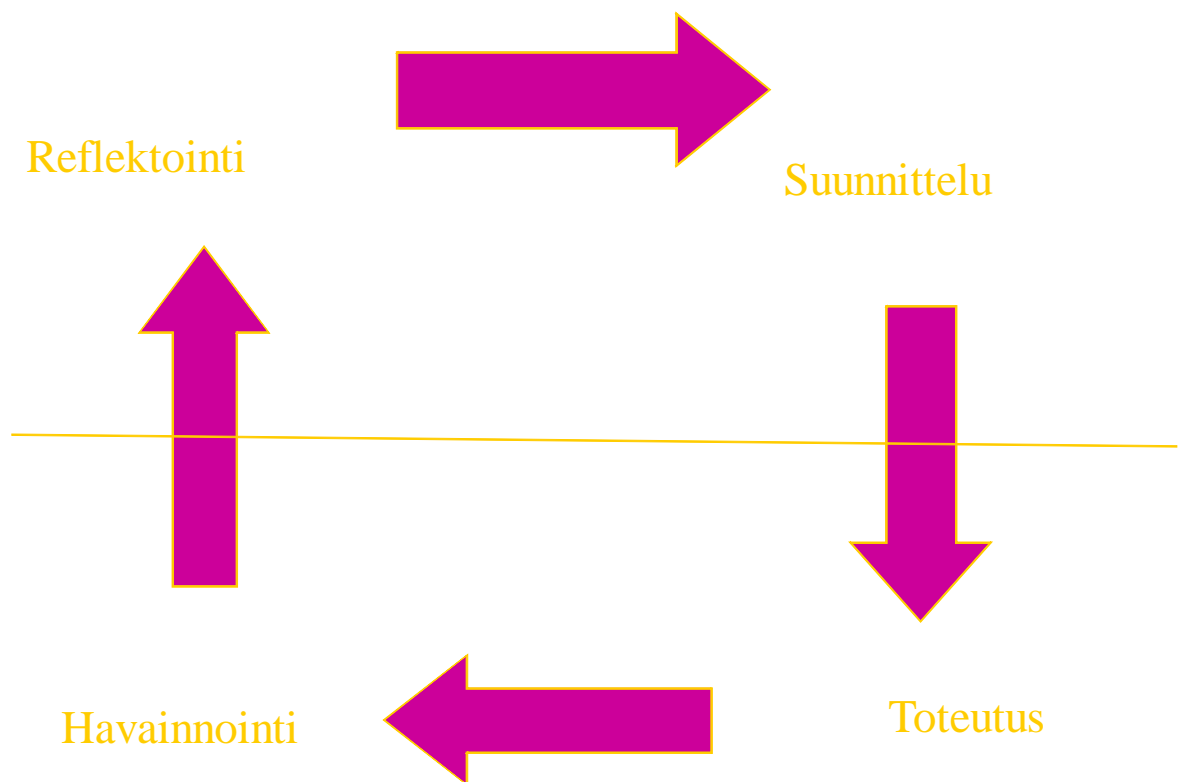
Toimintatutkimus ei ole ainoastaan pelkkää ihmisen joka päivästä toimintaa vaan pyrkii tarjoamaan toimintaan uudenalaista ymmärrystä (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 25). Toimintatutkimuksen ihannetta kuvaakin Lewinin siteerattu lause: ”Mikään ei ole niin käytännöllistä kuin hyvä teoria”.

”Toimintatutkimus on tutkimustapa, jonka päämääränä on saada aikaan muutoksia sosiaalisissa toiminnoissa, mutta samalla myös tutkia näitä muutoksia.” Toimintatutkimuksessa on kaksi puolta, sen tarkoituksena on tuoda esille uutta tietoa toiminnasta, mutta samalla se pyrkii kehittämään toimintaa. Hartin ja Bondin määritelmässä toimintatutkimusprosessi on kasvatuksellista, se tarkastelee yksilöitä sosiaalisen ryhmien jäseninä, ongelmakeskeistä, tilannesidonnaista, tulevaisuuteen suuntautuvaa, tavoitteena toiminnan kehittäminen, muodostaa syklin tapaan etenevän prosessin, jossa toiminta, sen tutkimus ja arviointi ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Toiminta tutkimus kehittää lisäksi suunnitelmia käsillä olevien ongelmien käsittelemiseksi. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 33.)

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa kehittämään käytäntöä, ja siinä tutkitaan ihmisen toimintaa. Siinä pyritään kehittämään järkeä käyttäen käytäntöjä parempaan suuntaan. Yleensä toimintatutkimuksessa on ajallisesti rajattu projekti, jossa olisi tarkoituksena suunnitella ja testata uutta toimintatapaa tai toimintatapoja. Toimintatutkimus voi olla erilaajuinen, ja laajuuden mukaan se voidaan jakaa viiteen eri analyysitasoon, jotka ovat yksilötaso, jolloin esim. opettaja havainnoi toimintaansa. Tätä tapaa suositetaan kasvatustieteissä. Seuraava taso on ryhmätaso, jolloin tiimit tapavat sovittuina aikoina ja kehittävät toimintaansa keskustelujen avulla. Ryhmien välisen suhteiden tasolla ratkaistaan ryhmien välisiä ongelmia. Tämä tapa soveltuu esimerkiksi kouluihin. Organisaatio tason toimintatutkimus sopii esimerkiksi oppilaitosten tai kuntien kehittämiseen. (Heikkinen 2007, 16–18.)

Toimintatutkimuksessa ei kuitenkaan ole kyse varsinaisesta metodista vaan se on enemmänkin väljä tutkimusstrateginen lähestymistapa, jonka sisältö syntyy tutkimuksen kohdealueelta. Toimintatutkimusta hahmotellaan monesti itsereflektiivisenä kehänä. (kuva 2) Toimintatutkimus etenee sykleinä, kun syklejä asetetaan peräkkäin, syntyy etenevä spiraali. Se alkaa ongelmien tunnistamisella, jonka jälkeen seuraa toimin-

nan suunnittelu, itse toiminta ja lopuksi arvioidaan toiminnasta saatuja tuloksia. Spiraali on kuitenkin vain etenemismalli, jota ei ole tarkoituksellista seurata täsmällisesti, koska prosessi etenee yleensä niin, että vaiheet ovat lomittuneet keskenään. On olemassa myös toinen spiraalimalli toimintatutkimukselle, jossa on otettu huomioon sivupolut joita toimintatutkimuksen aikana usein ilmenee. Toimintatutkimuksessa alussa ei ole selvillä kaikkia kysymyksiä ja tutkimusongelmia joihin lopussa kuitenkin vastataan, nämä ovatkin niin kutsuttuja ”luovia yllätyksiä”. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 35–39.)

Kuva 2. Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen 2007, 35.)

Toimintatutkimukselle tyypillistä on tutkimuksen tekeminen mahdollisimman lähellä käytäntöä. Siinä ei raportointi välttämättä ole perinteistä tieteellisen raportoinnin mallia noudattavaa vaan raportoinnissa voidaan käyttää esimerkiksi esitelmää, posteria tai tutustumiskäyntiä. Tiedosta voidaan kirjoittaa myös juonellinen tarina, joka muistuttaa elämäkertaa. Nämä menetelmät ovat käyttökelpoisia, mikäli ne sopivat paremmin tutkimuksen raportointiin. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 40–43.)

Tutkimuksissa luodaan perinteisesti havaintojen ohjalta teoreettista tietoa, tosin kun toimintatutkimuksessa jossa tavoitellaan käytännön hyötyä ja käyttökelpoista tietoa.

Sen pyrkimyksenä on valaa uskoa ihmisten omiin kykyihin. (Heikkinen & Jyrkämä 2007, 19–20.) Toimintatutkimus tähtää muutokseen ja sillä pyritäänkin vaikuttamaan toimintaan tutkimuksen avulla. Siinä tutkitaan todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Se saattaakin, joskus paljastaa jotain sellaista, jota ei ole ollut näkyvissä. Sen periaatteena olisi kuitenkin tehdä muutosta parempaan. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 44–45.)

Toimintatutkimuksessa tutkijan tulee tukea sosiaalisia tilanteita omasta näkökulmastaan, eikä tarkastella ulkopuolelta yhteisön toimintaa. Tämän vuoksi toimintatutkimus on usein luonnehdittu arvosidonnaiseksi ja subjektiiviseksi lähestymistavaksi. Usein toimintatutkimusta tehdessä tutkija tekee tutkimusta itsestä ja niin sanotusti meistä, eikä pysyttele etäällä kohteesta. Tutkimustulokset eivät useinkaan ole puettu matemaattiseen muotoon tai taulukoiksi. On mahdollista, että toimintatutkimukseen liittyy piirteitä monista tutkimusperinteistä, usein se kuitenkin mielletään laadulliseksi tutkimukseksi, mutta se ei sulje kuitenkaan täysin pois määrällisiäkin menetelmiä. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46–55)

6 SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN KARTOITUS - LÄHTÖTILANNE

Voidaksemme luoda muutosta oppilaiden sosiaalisissa taidoissa ja suvaitsevaisuudessa, tulee meidän tietää, mihin tilanteeseen lähdemme muutosta tekemään. Koulun historia on yksi tärkeä tieto, mutta oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden nykytilaa täytyy myös arvioida. Pidimme lähtötilanteenkartoituksen tiimoilta palaverin yhdessä silloisen rehtorin, ohjaavan opettajamme ja työelämäohjaajamme kanssa. Päädyimme koulun edustajien kanssa käydyn keskustelun pohjalta tekemään lähtötilanteenkartoituksen kyselynä. (ks. Heikkinen & Syrjä 2007, 149–152.)

Lähtötilanteen selvittämiseksi on kysely hyvin yleinen toimintatutkimuksissa. Lähtötilanteenkartoituskyselyllä saamme tärkeää tietoa siitä, miten oppilaat suhtautuvat muihin oppilaisiin ja muuttuneeseen tilanteeseen koulussa. Saamiemme vastausten perusteella pystymme luomaan toimintaviikon ohjelman painotukset vastaamaan koulun tarpeita ja näin viikko palvelee heitä mahdollisimman hyvin. Vertaamalla lähtötilanteenkartoituskyselyssä saamiemme tuloksia toimintaviikon jälkeen tehtävään vastaavaan kyselyyn, voimme arvioida oppilaiden asenteissa syntyneitä muutoksia.

Oppilaiden vanhemmille lähetettiin viikkoa ennen varsinaista kyselyä kirje kotiin, jossa kerrottiin kyselystä ja kysyttiin oppilaan lupaa osallistua siihen (Liite 3). Kaikkien oppilaiden vanhemmat antoivat luvan lapsilleen osallistua. Tutkimuslupaa emme erikseen tarvinneet, koska koulun rehtori oli antanut luvan kyselyn toteuttamiseen.

6.1.1 Kyselyn laatiminen

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa tutkimukseen. Aineisto, joka kerätään kyselyn avulla, mielletään usein kvantitatiiviseksi. Kyselytutkimuksella saadaan tutkittua yhteiskunnallisia ilmiöitä, ihmisten asenteita, arvoja ja mielipiteitä (Vehkalahti 2008, 11). Kyselytutkimuksen etuina pidetään sen mahdollisuutta kerätä laaja tutkimusaineisto. Sama kyselylomake voidaan lähettää hyvin usealle vastaajalle. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Aineiston analyysiin on kehitetty monia tilastollisia analyysimenetelmiä ja raportointimuotoja, mikä helpottaa tutkijaa. Tällöin tutkijan ei itse tarvitse kehitellä uusia aineiston analyysitapoja. Kyselytutkimuksen heikkouksina pidetään aineiston pinnallisuutta, jolloin tutkimus voi jäädä teoreettisesti hyvinkin vaatimattomaksi. Ei myöskään tiedetä, ovatko vastaajat pyrkineet vastaamaan kyselyyn huolellisesti ja rehellisesti. Väärinymmärryksiä on myös vaikea kontrolloida. (Hirsjärvi ym. 2007, 188–190.)

6.1.2 Otanta

Otoksemme on valittu harkinnanvaraisesti. Koulun rehtori ehdotti, että tekisimme kyselyn 4.–5.-luokan oppilaille, koska alemmat luokat ovat kasvaneet yhteiseen kouluun ja kuudesluokkalaiset lähtevät yläasteelle syksyllä. Päätimme tehdä tutkimuksen kaikille viidesluokkalaisille ja testata lomakkeen yhdelle neljännelle luokalle. Pysäkkemme aikataulussa päädyimme ainoastaan viidesluokkalaisiin oppilaisiin. Koulussa oli kaksi viides luokkaa keväällä 2009. (Ks. Vilka 2007, 55–57.)

Testauksessa selvitimme kysymysten ja ohjeiden selkeyden ja yksiselitteisyyden sekä vastaamiseen kuluvan ajan. Testauksessa oppilaat vastasivat kysymyksiin käyttäen kokonaisia lauseita. Vastaamiseen ei kulunut yhtä pitkää aikaa kuin olimme suunnitelleet. Lomakkeen vastausohjeet olivat olleet selkeät, ja oppilaat olivat ymmärtäneet kysymykset hyvin. Testauksen jälkeen teimme tarpeelliset muutokset kyselylomakkeeseen.

seen (Ks. Heikkilä 2008, 61.) Otantamenetelmämme on ryväsotanta eli klusteriotanta, jossa ryppäät ovat valittu systemaattisesti. Ryppäille, eli viidensille luokille, teimme kokonaistutkimuksen. (Ks. Holopainen & Pulkkinen 2002, 35-36.) Kyselyyn vastasi 35 oppilasta, sillä muutamia oppilaita oli sairastunut.

6.1.3 Kyselylomake ja sen laatiminen

Kyselytutkimuksessa tutkija esittää kysymyksiä vastaajalle kyselylomakkeella. Kysymyslomake on mittaväline, joka soveltuu hyvin erilaisiin käyttötarkoituksiin katuskyselyistä palautemittauksiin. (Vehkalahti 2008, 11.) Kysymyksiä, joihin jätetään ainoastaan tyhjäksi kysymyksen jälkeen, kutsutaan avoimiksi kysymyksiksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 193).

Avoimia kysymyksiä käytetään yleisimmin kvalitatiivisissa tutkimuksissa. Mikäli ennen varsinaista toimintaa tai kyselyä tehdään esitutkimus, käytetään usein avoimia kysymyksiä. Ne ovat käyttökelpoisia myös tapauksessa jossa vaihtoehtoja ei tunneta tarkasti etukäteen. Tyypillistä avoimille kysymyksille on, että ne on helppo laatia, mutta niiden käsittely on usein työlästä, sanallisten vastausten käsittely saattaa olla myös hankalaa. Avoimilla kysymyksillä voidaan saada vastauksia, joita ei etukäteen tultu ajatelluksi. (Heikkilä 2008, 49.) Aloitimme kyselylomakkeen laatimisen tarkastelemalla aiempaa teoretietoa keskeisimmistä käsitteistä. Aluksi laadimme strukturoidun dikotomisen kyselylomakkeen. Kirjallisuudessa kritisoitiin dikotomisista kysymyksistä, mutta halusimme luoda vastaamisen mahdollisimman helpoksi lapsille. (Ks. Heikkilä 2008, 57.)

Kävimme maaliskuussa 2009 Mussalon koululla tapaamassa työelämänohjaajaamme, joka ehdotti avoimia kysymyksiä kysymyslomakkeelle. Hänen kokemuksensa perusteella avoimilla kysymyksillä saadaan kattavampia vastauksia. Perehdyttyämme kirjallisuuteen vaihdoimme lomakkeen kysymykset strukturoituihin avoimiin kysymyksiin. Halusimme luoda lapsille mahdollisimman konkreettisen kysymyslomakkeen. Tästä syntyi ajatus luoda tapausesimerkit kysymyksiin. Kiinnitimme huomiota, että kysymme kerralla vain yhtä asiaa. Kysymykset ja saatesanat on kirjoitettu lapsille mahdollisimman helposti ymmärrettäviksi (liite 2).

Kirjallisuuden pohjalta syntyvät seuraavat tutkimusongelmat (taulukko 1):

Millaisena 5 -luokkalaisten kokevat erilaisuuden?

Millainen itsetunto 5 -luokkalaisten on?

Millaiset ryhmätyöskentelytaidot lapsilla on?

Miten 5 -luokkalaisten ilmaisevat empatiaa?

Taulukko 1. Tutkimuskysymysten asettelu tutkimusongelmien pohjalta

Kysymys	Millaista tietoa kysymyksellä pyritään saamaan
Koulussasi on erilaisia oppilaita, jotka voivat kävellä eritavalla tai olla erikokoisia. Miltä erilaisuus sinusta tuntuu?	Miten oppilaat kokevat erilaisuuden. ERILAISUUDEN SIETO
Teette ryhmätöitä ja sinun ryhmässäsi ei ole yhtään parasta ystävääsi. Mitä teet?	Miten oppilaat kokevat oppimistilanteen, jossa heidän tulee toimia ystäväpiirinsä ulkopuolella olevien kanssa? RYHMÄTYÖSKENTELYTAIDOT
Teette ryhmätöitä ja ryhmäläisesi haluasi sanoa mielipiteensä. Kuinka toimit?	Kuunteleeko oppilas toisen mielipiteitä yhteisestä työstä? RYHMÄTYÖSKENTELYTAIDOT
On välitunnin aika. Mitä teet välitunnilla ja kenen kanssa?	Toimiiko oppilas välituntisin enemmän suuremmissa ryhmässä vai pienemmässä porukassa. Onko luokan oppilaiden kesken paljon vapaaehtoisia yhteistä toimintaa? LUOKKAHENKI
Näet pyörätuolissa istuvan tytön yksin välitunnilla miten toimit?	Kuinka yleisopetuksenoppilas huomioi erityisopetuksen oppilaan tunteita. Puuttuuko oppilas tilanteeseen, jossa ajattelee toisen oppilaan kokevan vääryyttä? EMPATIA
Opettajasi arvostelee kuvaamataidon piirustustasi. Miltä sinusta tuntuu?	Miten oppilas kokee aikuiselta saamansa palautteen. ITSETUNTO
Pidät esitelmän suosikki yhtyeestäsi ja et tiedä mitä mieltä muut siitä ovat. Mitä ajattelet?	Uskaltaako oppilas tuoda esille omia mielipiteitään ITSETUNTO
Huomaat ystäväsi saaneen sinua paremman koenumeron. Miltä sinusta tuntuu?	Pystyykö oppilas iloitsemaan hyvällä omalla tunnolla iloitsemaan ystävänsä onnistumisesta? ITSETUNTO
Olet kiukkuinen ja sanot pahasti luokkakaverillesi ja hän pahoittaa mieltä. Mitä teet?	Onko oppilaalla hyvä sosiaalisten tilanteiden taju Onko hänellä matala kynnyksen pyytää anteeksi? SANATON VIESTINTÄ
Ystäväsi on surullinen. Miten ystäväsi käyttäytyy?	Kykeneekö oppilas tulkitsemaan sanatonta viestintää? SANATON VIESTINTÄ
Näet kotimatkallesi, kun viereisen luokan tyttö kaatuu pyörällä ja satuttaa itsensä. Mitä teet?	Miten oppilas toimii tilanteessa, jossa toinen satuttaa itsensä? Onko oppilaalla auttamisen halua EMPATIA, KOULUHENKI

6.1.4 Kyselytilanne

Toimitimme kyselylomakkeet henkilökohtaisesti opettajalle kyselypäivän aamuna.

Samalla ohjeistimme heitä kyselyn pitämisessä. Opettaja keräsi oppilaiden luvat tut-

kimukseen osallistumisesta samalla jakaessaan kyselyitä. Opettaja oli läsnä oppilaiden vastatessa kysymyksiin. He myös neuvoivat oppilaita lomakkeen täyttämässä. Jokainen oppilas vastasi anonyymisti. Opettajien kertoman mukaan lomakkeen kysymykset eivät olleet oppilaille epäselviä. Kysymyksiä oli syntynyt ainoastaan muutamia koskien itse vastaamista. Toinen opettajista keräsi lomakkeet pois välittömästi oppilaan vastattua siihen, toinen opettajista odotti, että kaikki olivat saaneet vastattua. Kyselyyn vastaamiseen meni aikaa noin 45 minuuttia. Opettajat toimittivat vastaukset suoraan meille tunnin jälkeen.

6.1.5 Sisällönanalyysi

Sisällön analyysin avulla kerätty aineisto voidaan tiivistää niin, että tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvailemaan lyhyesti ja yleistettävästi. Tällöin ilmiöiden väliset suhteet saadaan selville selkeinä. Usein analysoitava materiaali on laadullista, mutta määrällistäkin aineistoa ei voida täysin sulkea pois. Olennaista sisällönanalyysissä on erottaa aineistosta samanlaisuudet ja erilaisuudet. Luotujen luokkien tulee olla toisensa poissulkevia ja yksiselitteisiä. Tekstin yksiköt, kuten sanat tai fraasit luokitellaan samaan luokkaan merkitystensä perusteella. Käsitteet voivat olla synonyymeja tai samaa tarkoittavia sisältöjä. (Janhonen & Nikkonen 2001, 23; Tuomi & Sarajärvi 2006, 93.)

Sisällönanalyysi -prosessiin ei ole olemassa tiukkoja sääntöjä. Prosessin etenemiseen on laadittu ainoastaan ohjeita. Siinä voidaan edetä kahdella tavalla, joko induktiivisesti tai deduktiivisesti. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4.) Induktiivisessa sisällönanalyysissä aluksi määritellään analyysi yksikkö, joka voi olla esimerkiksi sana tai lause. Määrittelyssä ratkaisee aineiston laatu ja tutkimustehtävä. Tämän jälkeen aineisto pelkistetään, eli siltä kysytään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Nämä kirjataan aineiston termein. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään, jolloin etsitään pelkistettyjen ilmauksien yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Samaa tarkoittavat asiat yhdistetään yhdeksi luokaksi, joka nimetään sitä kuvaavasti. Aineiston abstrahoinnissa yhdistetään samansisältöiset luokat, josta erottuvat ylä- ja alaluokat, tätä jatketaan niin kauan kun se on mielekästä. Lopuksi syntyneet kategoriat nimetään. (Janhonen & Nikkonen 2001, 25–29.)

Olimme määrittäneet jo aiemmin kyselylle tutkimusongelmat. Kävimme läpi kysymyslomakkeen kysymyskohtaisesti ja selvitimme, mitä tietoa kullakin kysymyksellä

haemme. Tarkastimme, että kysymykset vastasivat tutkimusongelmiin. Luimme vastaukset läpi, jonka jälkeen ryhmittelimme kysymyskohtaisesti samankaltaiset vastaukset omiin luokkiinsa. Vastauksista heijastui positiivinen ja negatiivinen suhtautuminen erilaisuuteen ja sosiaalisiin taitoihin. Yllätykseksemme syntyi myös luokka, jossa esiintyi täysin edellä mainituista poikkeavia vastauksia. Huomasimme, että lasten vastaukset eivät olleet yhtä mustavalkoisia kuin olimme olettaneet, vaan sosiaaliset tilanteet ja erilaisuus aiheuttivat lapsissa myös hämmennystä ja ristiriitaisia tunteita. Jokaisesta kysymyksestä muodostui myös luokka, jossa oppilaat eivät osanneet ottaa kantaa esittämäämme tilanteeseen. Lähes poikkeuksetta ensimmäisessä jaottelussa syntyi neljä luokkaa.

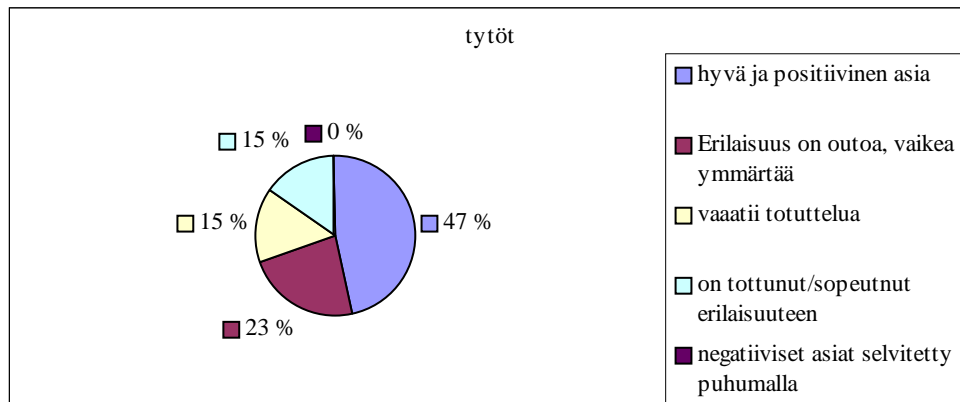
Ensimmäisten määritettyjen luokkien sisältä poimimme kokonaiskuvan, joka heijastuu vastauksista. Osassa kysymyksistä ensimmäinen jaottelu antoi jo haluamamme tiedon. Kysymyksiä, joihin saimme vastauksen jo ensimmäisellä jaottelulla, oli neljä yhdestätoista. Seitsemälle jäljelle jääneelle kysymykselle riitti vastauksen saamiseksi kaksi jaottelua. Koulun kontakti henkilömme pyynnöstä esittelemme vastauksia jaettuna tyttöjen ja poikien ryhmiin. Samasta syystä joka kysymyksessä on myös prosentuaalinen vastaus. Vastauksia lukiessa tulisi kuitenkin huomioida, että yksi oppilas on kysymykseen vastatessaan kertonut useampaan ryhmään sopivia asioita. Tämä voi joissain kysymyksissä luoda virhemarginaalia prosentti lukuihin.

6.1.6 Tulokset

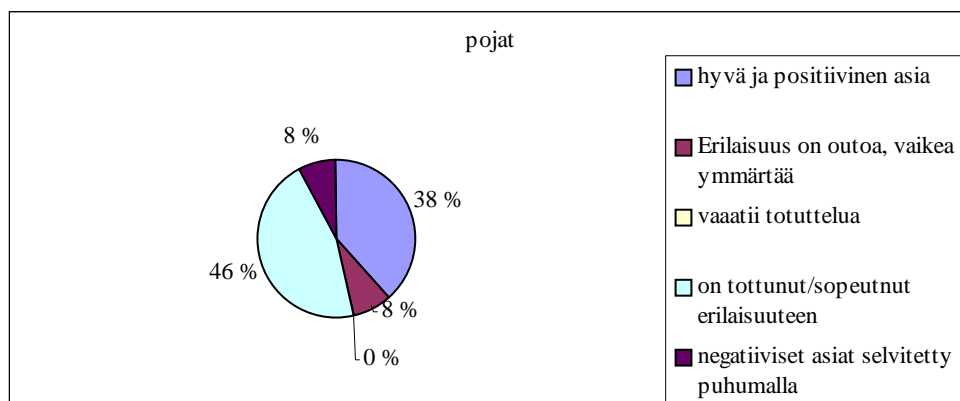
Kysymyksen 1. Mitä erilaisuus sinusta tuntuu? vastausten perusteella viidesluokkalaiset kokivat yleisen erilaisuuden hyvänä ja positiivisena asiana. Vastauksia analysoidessa syntyi kuitenkin tunne, että erilaisuus on hyvä asia, kunhan se ei kosketa oppilaan lähipiiriä. Lähipiirissä, kuten yhteisessä koulussa, erilaisuus tuntui hämmennytään hiukan oppilaita. Erilaisuus vaatii totuttelua, eikä sen ymmärtäminen aina ole helppoa. Koulumaailmassa moni oppilaista koki erilaisuuden hankalana asiana. Fyysinen erilaisuus aiheutti näissä vastaajissa pelkoa ja epävarmuutta (Kuva 3 & 4).

Hämmennys ja pelko vaikeuttavat toisen tunteiden huomioimista ja tällaisessa tilanteessa fyysisesti erilainen oppilas voi jäädä esimerkiksi välitunnilla leikeistä ulkopuoliseksi. Perusopetuksen oppilaan huomatessa erityisoppilaan olevan sosiaalisesti epämiellyttävässä tilanteessa, oppilaat eivät osaa, eivätkä tiedä kuinka, puuttua tilanteeseen. Opettaja nähdään auktoriteettina, ja hänen puuttumistaan vaikeisiin tilanteisiin

odotettiin. Muutama oppilaista kertoi ottavansa itse sosiaalisen kontaktin fyysisesti erilaiseen oppilastoveriin. Heitä ei haitannut toisen oppilaan fyysinen erilaisuus. Kun vaikeita tilanteita on esiintynyt, oppilaat kokevat, että niistä on selvitty puhumalla.

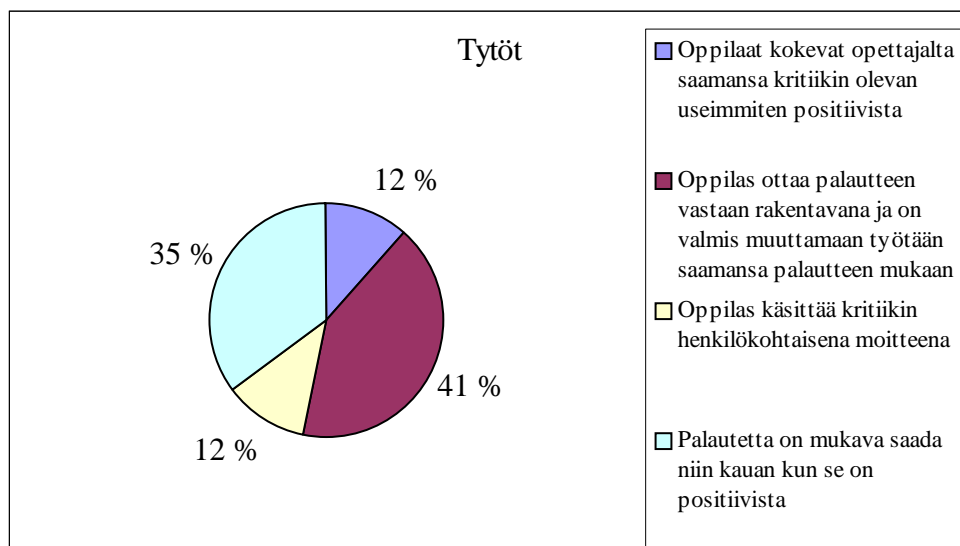

Kuva 3. Tyttöjen prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 1. Miltä erilaisuus sinusta tuntuu?

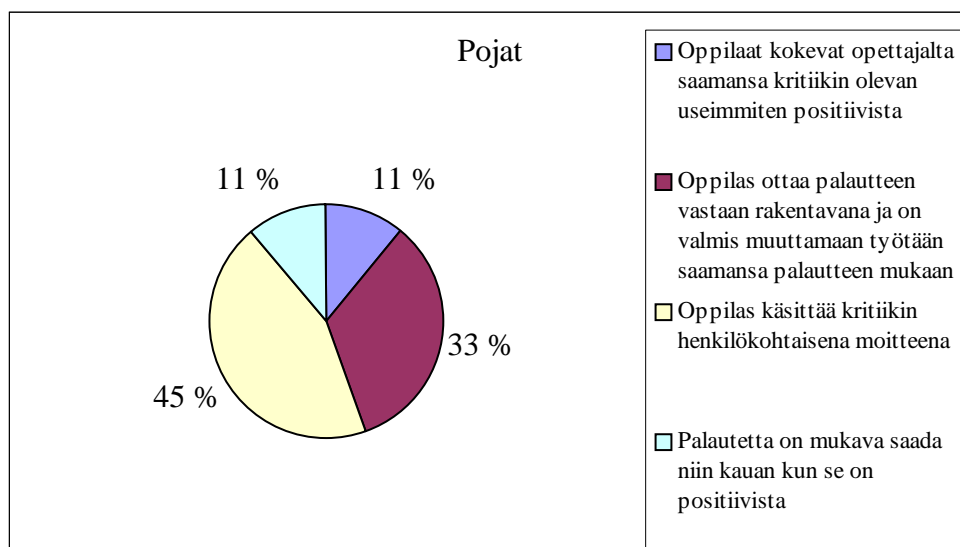

Kuva 4. Poikien prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 1. Miltä erilaisuus sinusta tuntuu?

Puolilla oppilaista oli niin hyvä itsetunto, että he tuovat omat mielipiteensä esille huolimatta siitä, että muut oppilaat ovat luultavasti erimieltä. He eivät kokeneet sosiaalista painetta olla samaa mieltä muiden oppilaiden kanssa. Vastauksia tarkastellessa voi huomata, että he jotka eivät välitä muiden mielipiteistä ottavat myös opettajan kritiikin rakentavana vastaan. Yhtä suuri joukko on epävarma ja muiden kommentit huolestuttavat heitä. Suurin pelko oli, että muut oppilaat nauravat tai puhuvat pahaa selän takana. Heille oli erityisen tärkeää saada positiivista palautetta opettajalta, kritiikin he ottivat herkästi henkilökohtaisesti. (kts. Kuva 5 & 6) Tytöt näyttäisivät kärsivän poikia enemmän huonosta itsetunnosta.

Kuva 5. Tyttöjen prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 6. Opettajasi arvostelee kuvaamataidon piirustustasi, miltä sinusta tuntuu?

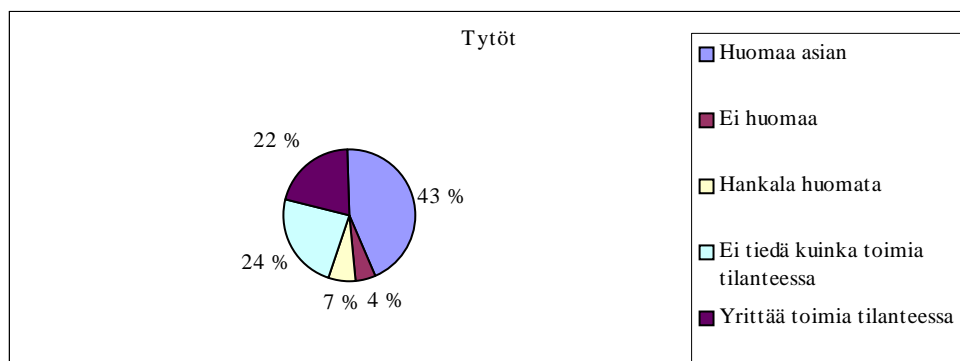

Kuva 6. Poikien prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 6. Opettajasi arvostelee kuvaamataidon piirustustasi, miltä sinusta tuntuu?

Noin puolet oppilaista kertoo, etteivät he mielellään toimi ryhmässä, jossa ei ole heidän ystäviään. Varsinkin tytöt olivat tätä mieltä. Lähes kaikki pojat kokivat, että eri ihmiset tuovat tervetullutta vaihtelua ryhmässä työskentelyyn ja, että ystäviä ei tarvitse olla samassa ryhmässä, jotta työskentely sujuisi. Kaikki vastanneet pojat kuuntelivat mielellään ryhmän kaikkien jäsenten mielipiteet ja he tekivät yhdessä päätökset tasavertaisina kumppaneina. Tytöissä esiintyy halua kontrolloida ryhmän toimintaa, vaikka he halusivatkin kuulla toisten mielipiteet. Välitunneilla suurin osa tytöistä halusi oleilla vain yhden ystävänsä kanssa, kun taas pojat muodostivat pieniä porukoita.

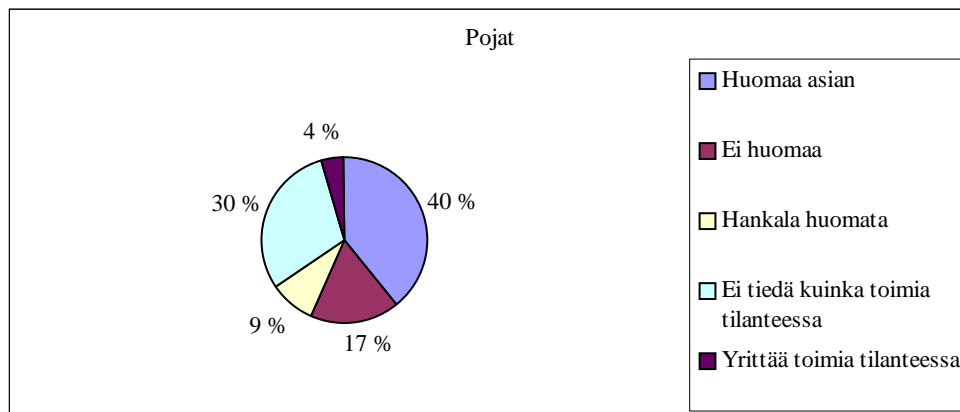
Vastauksissa tulee kuitenkin ilmi halu osallistua koko luokan yhteistoimintaan. Kaksi vastanneista oppilaista oleili välituntisin yksin. Suurin osa vastanneista pystyi iloitsemaan toisen hyvästä koulumenestyksestä ja olemaan tyytyväinen omaan suoritukseen.

Vastauksista voi huomata, että oman ystävän ollessa kyseessä oppilaat pitivät heistä hyvää huolta ja heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Melkein kaikki oppilaat pyytävät heti anteeksi loukattuaan ystäväänsä ja tarvittaessa lahjan antaminen voi auttaa tilannetta. Hyvin moni myös huomasi ystävän olevan surullinen. Ystävän oloa helpottamaan tytöt tarttuvat prosentuaalisesti poikia paremmin tilanteeseen. (kts.Kuva 7.). He tuntuivat tosin olevan epävarmoja siitä, mitä heidän tulisi tehdä. Jopa puolet pojista ei tiedä, kuinka toimia vastaavassa tilanteessa, ja vain yksi poika kertoi yrittävänsä auttaa. (Kuva 8.) Kun kyseessä ei ole oma ystävä, näyttäisi empatiakyky ja auttamisen halu olevan heikompi pojilla kun tyttöillä. Pojista 30 % kertoi, että ei välitä jos viereisen luokan tytön kaatuessa ja satuttaa itsensä. Oppilaat pohtivat myös sitä, että auttamisen halu voisi olla suurempi, jos autettava olisi tuttu tai jos ystävä olisi tukena auttamistehtävässä.

Kuva 7. Tyttöjen prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 10. Ystäväsi on surullinen, koska hänen lemmikkinsä on sairas. Miten ystäväsi käyttäytyy?

Kuva 8. Poikien prosentuaalisista vastauksista kysymyksessä 10. Ystäväsi on surullinen, koska hänen lemmikkinsä on sairas. Miten ystäväsi käyttäytyy?

7 SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN TOIMINTAVIIKKO

Toteutimme toimintaviikon tiistaista perjantaihin 15. – 18.9.2009. Toimintaviikkoon osallistui kaikki Mussalon koulun oppilaat, eli noin 400 oppilasta. Toiminta toteutettiin rastiratana, ja viikon päätti kaksi improvisaatioesitystä Teatteriryhmä Tuikkeelta. Tärkeimpänä tarkoituksena opinnäytetyölle oli luoda toimintamalli koulujen oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden käsittelyyn. Loimme toimintaviikon, jota koulut voivat käyttää mallina halutessaan järjestää toiminnallista ohjelmaa aiheesta. Toimintaviikko järjestettiin yhteistyökumppanimme Mussalon koulun kanssa. Näin me saimme tilaisuuden testata toimintaviikon sujuvuutta ja koulun oppilaat pääsivät käsittelemään toiminnallisesti aiheita.

7.1 Tavoitteet toimintaviikolle

Tutustuttuamme erilaiseen kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, havaitsimme aikuisen roolin tärkeyden sosiaalisten taitojen opettajana. Lapsen itsetunto on merkittävänä pohjana hyville sosiaalisille taidoille ja erilaisuuden siedolle. Kouluhengen ollessa lämmin ja suvaitseva, oppilaiden on turvallista harjoitella sosiaalisia taitoja. Hyväksyvässä ilmapiiirissä heidän on hyvä peilata omia taitojaan vertaisiinsa. Teoriatiedon pohjalta teimme 5. -luokan oppilaille kyselylomakkeen lähtötilanteenkartoitusta varten. Kartoituksessa tuli esille tärkeimpinä kehitettävänä alueina, juuri teoriatiedostakin noussut itsetunto. Mussalon koulun oppilaiden itsetunnossa olisi parannettavaa. Kantavaksi teemaksi viikollemme nousi erilaisuuden aiheuttaman hämmennyksen väheneminen. Tähän pyrimme tutustuttamalla oppilaita paremmin toisiinsa ja luomalla mukavaa yh-

dessä oloa. Lopulliset tavoitteemme toimintaviikolle on esitelty sivulla 40 Taulukossa 2.

Taulukko 2. Tavoitteet toimintaviikolle

Tavoite	Miten tavoitteeseen pyritään
Koulun yhteishengen vahvistaminen. Parempi puuttuminen tilanteeseen, jossa vieraan oppilaan nähdään kokevan vääryyttä	Oppilaat tutustuvat toisiinsa. Oppilaiden tuntiessa toisensa paremmin ennakkoluulot vähenevät ja kynnyks puuttua kiusaamistilanteisiin madaltuu. Yhdessä tekeminen vahvistaa yhteishenkeä.
Erilaisuuden kokemisen muuttuminen Oppilaat saadaan ajattelemaan omaa suhtautumistaan erilaisuuteen	Yleisopetuksen ja erityisopetuksen oppilaiden sekoittaminen samoihin ryhmiin. Rasteilla erilaisuutta käsitellään mahdollisimman monipuolisesti muun muassa visuaalisesti ja auditiiivisesti.
Ryhmätyöskentelytaitojen parantaminen	Yhdessä tekemisen harjoittelu pienryhmien toimintana Oppilaat pääsevät keskustelemaan, kuuntelemaan toisten mielipiteitä ja ottamaan niihin kantaa.
Itsetunnon kehittäminen	Ryhmissä jokainen saa kokea onnistumisen iloa ja kelpaavansa muille omana itsenään. Täydennystehtävät koskien itsetuntoa. Jokaisen mielipidettä kuunnellaan ja jokainen pääsee osallistumaan samaan toimintaan.

7.2 Toimintaviikon toiminnan suunnittelu

Ensimmäisenä ajatuksenamme oli järjestää koko koululle yhteinen päivä, jossa kävisimme läpi käsitteitä sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Suunnittelimme, että oppilaat voisivat muun muassa kirjoittaa aiheesta aineen. Aineen pohjalta keskustelisimme ryhmissä oppilailla syntyneistä ajatuksista. Käytyjen keskustelujen jälkeen oppilaat olisivat suunnitelleet ja toteuttaneet näytelmän.

Kävimme tammikuussa koululla yhdessä opinnäytetyö ohjaajamme kanssa tapaamassa koulun rehtoria ja vararehtoria. Tässä tapaamisessa toimintapäivä muokkautui viikoksi. Silloisesta vararehtorista tuli työelämänohjaajamme. Saimme kuulla koulun oppilasmäärän ja tajusimme, kuinka suuresta toimintaviikon kohderyhmästä on kyse. Päädyimme ajatukseen toteuttaa viikko pienryhmien työskentelynä. Samassa tapaamisessa kuulumme, että koululla on teemavuosi aiheesta suvaitsevaisuus. Keväällä 2009 oppilaille oli tulossa oma yhteistoimintaviikko. Viikon aikana toimittaisiin ryhmissä, joissa toimii sekä yleisopetuksen, että erityisopetuksen oppilaita.

Syksyllä järjestettiin opettajainkokous, jossa esiteltiin toimintaviikko koulun henkilökunnalle. Samassa tapaamisessa myös vararehtori esitteli itsensä ja on osallistunut yhdessä työelämän ohjaajamme kanssa projektin etenemiseen. Halusimme kysyä koulun mielipidettä suunnitelmiiimme ja ideoita toimintaviikkoa varten. Saimme heiltä uusia ideoita ja he ovat osallistuneet toimintaviikon suunniteluun ja toteutukseen. Lähetimme vanhemmille jaettavaksi tiedotteen toimintaviikosta kaksi viikkoa ennen tapahtumaa (liite 4). Tiedotteessa kerroimme, mitä toimintaviikolla tapahtuu ja milloin kullakin luokka-asteella on rastitoimintaa. Rasteilla kuluva aika sisältyy koulutunteihin. Sovimme, että opettajat tiedottavat vanhempia mikäli lukujärjestykseen tulee muutoksia.

Otimme yhteyttä lehdistöön kertoaksemme tulevasta toimintaviikostamme. Annoimme heille yhteystietomme mahdollista yhteydenottoa varten. Lähetimme myös Kymenlaakson ammattikorkeakoulun viestinnälle tiedot tulevasta toimintaviikosta, sekä opinnäytetyöstämme. He ottivat meihin yhteyttä ja yhdessä laadimme lehdistötiedotteen, jonka he lähettivät Kotkalaisiin sanomalehtiin (liite 7).

7.2.1 Rastirata

Koulussa on paljon oppilaita ja koimme, että kaikkien luokka-asteiden toiminta samana päivänä vaikeuttaa suunnittelua ja tuottaa logistisia ongelmia. Luokka-asteiden ollessa erillään saamme ohjelman vastaamaan paremmin ikätasoa. Ajattelimme, että olisi hyvä järjestää toimintaa yhtenä päivänä kahdelle luokka-asteelle. Näin toimintaryhmien koot pysyvät pienempinä. Rastirata, jossa oppilaat kiertävät pienemmissä ryhmissä tuntui ainoalta vaihtoehdolta toteuttaa toimintaviikko. Tällä tavoin kaikki noin 130 oppilasta eivät ole samassa paikassa yhtä aikaa.

Keväisen yhteistoimintaviikon ryhmät toimivat koulun henkilökunnan mukaan hyvin. Yhteyshenkilömme ehdotti toukokuun tapaamisessa, että ryhmien yhteistoimintaa voisi jatkaa. Ryhmien rakenne oli muokattu sellaiseksi, että he jatkossa tulevat olemaan paljon tekemisissä yhdessä. Heinäkuussa käydyn yhteydenpidon pohjalta päädyimme, että toukokuun ehdotus pantaisiin toimeen. Tulimme tulokseen, että 1.–2. -luokat toimivat tiistaina, 3.–4. -luokat keskiviikkona ja 5.–6. -luokat torstaina. Lisäksi jokaiseen ryhmään kuuluu kaksi - kolme erityisryhmää.

Työelämän ohjaajamme ehdotti, että pienimmillä oppilailla rastirata kestäisi noin kolme tuntia ja vanhemmilla oppilailla neljä tuntia. Perusopetuslain 21.8.1998/628 sekä perusopetusasetuksen 20.11.1998/852 mukaan 1.–2. -luokan oppilailla ei koulupäivä saa kokonaisuudessaan kestää yli viittä tuntia. Mietimme, että kolmen tunnin aikana oppilailla ehtisi olla kuusi rastia kestoltaan 30 minuuttia. Ruokailu, välitunti ja siirtymiseen kuluva aika ratkaisivat rastien määräksi pienimmillä neljä- ja vanhemmilla viisi rastia. Mietimme, että neljään ja viiteen ryhmään rastien lukumäärän perusteella on ryhmäkoot liian suuria. Toteutamme jokaisen rastin kahdella toimintapisteellä. Näin ryhmiä on nuoremmilla kahdeksan ja vanhemmilla kymmenen. Sisällön selvittyä vanhempien kymmeneen suorituspaikkaan tuli muutos. Video Kohtaamisia on Mannerheimin lastensuojeluliiton materiaalia, eikä sitä voida kopioida. Videorastia on vain yksi suorituspaikka. Näin rastien ja ryhmien määräksi keskiviikolle tulee yhdeksän. Yhdeksän suorituspaikkaa kävi hyvin koululle. Heillä ei olisi ollut tarpeeksi henkilökuntaa, jotta jokaisella rastilla olisi ollut aikuinen mukana.

Teimme ryhmäkohtaisen aikataulun rasteille ja rastikohtaiset aikataulut rastihenkilöille. Suunnittelussa käytimme ryhmistä numeroa ja koulun henkilökunta nimesi ryhmät päätettyään ne. Näin ensimmäisestä ryhmästä tuli Pirjon ryhmä ja niin edelleen. Päätettyämme rastien määrän, aloimme suunnitella päivien aikataulua. Aikataulua suunnitellessamme otimme huomioon vain ruokailun, jonka yhteyteen laitoimme pitkän välitunnin. Siirtymisiin rastilta toiselle varasimme ryhmille aikaa kymmenen minuuttia. Pienryhmien oppilailla siirtymiset saattavat kestää tavallista kauemmin. Lähetimme työelämänohjaajallemme aikatauluehdotuksen. Hän ehdotti aikataulumme muutamia korjauksia. Viitaten edellä esiteltyyn lakiin, oppilailla tulee olla välitunti myös aamupäivällä. Koulun työjärjestyksiin sopi paremmin koulukyytien takia, että 1.–2.-luokkien rastit pidetään tiistaina klo 8.15–11.45, 3.–4. -luokkien torstaina samaan aikaan ja 5.–6. -luokkien keskiviikkona klo 9.15–13.15. Teimme korjaukset aikatauluihin.

Aloitimme rastien sisällön suunnittelun etsimällä materiaalia eri tietolähteistä. Huomasimme, että suvaitsevaisuudesta oli meneillään erilaisia kampanjoita. Kampanjoista esimerkkinä Suomen Punaisen Ristin rasismien vastainen viikko, jossa käsiteltiin suvaitsevaisuutta ja YK-liiton suvaitsevaisuuspäivä. Mannerheimin lastensuojeluliitto oli tehnyt aiheesta sosiaaliset taidot muumi-tietoiskuja, jotka on palkittu vuonna 2007 vuoden Tapateko -tunnuksella. Päätimme käyttää Muumi- Tietoiskuja päivien aloituksessa. Aiheiksi valitsimme syrjimättömyyden ja erilaisuuden hyväksymisen. Kestol-

taan tietoiskut olivat yhteensä noin viisi minuuttia. Rastien sisällöt koottiin koulun ehdotusten, kirjallisuudessa esiintyvien ja internetlähteiden perusteella. Pienempien rastit sisälsivät syrjimisen ja kiusaamisen käsittelemistä tarinan avulla, yhteistoiminnan vahvistamista, erilaisuuden käsittelyä piirtäen sekä erilaisuuteen samaistumista leikin avulla. Vanhempien rasteilla käsitellään itsetuntoa ja erilaisuuden käsittelyä kirjoittamalla, kiusaamista koulun sääntöjen tekemisellä, yhteistoiminnan vahvistamista leikin avulla sekä ystävyys ja samanlaisuuden käsittelyä visuaalisesti. Oppilaat tutustuvat ryhmissään uusiin koulukavereihin. Rastien sisällön varmistuttua kirjoitimme jokaisesta rastista tarkat rastiohjeet, joista selvisi aika, paikka, rastihenkilöt ja rastin suoritus (liite 2).

Toiminnallisten rastien pitämiseen tarvitsimme rastihenkilöitä. Laskimme, että opettajien ollessa mukana rastin vetämiseen tarvittaisiin vähintään yksi henkilö. Rastit vaativat kahdeksasta yhdeksään rastihenkilöä päivää kohden. Keväällä mietimme, voisiko koulunkäyntiavustajat pitää osan rasteista. Emme kuitenkaan ajatelleet asiaa pidemmälle, sillä erityisoppilaat tarvitsevat avustajansa myös osallistuessaan rastien toimintaan. Kävimme alustavia keskusteluja mahdollisuudesta käyttää Kymenlaakson ammattikorkeakoulun oppilaita rastihenkilökuntana. Jäimme kesän ajaksi ajatukseen, että saisimme ammattikorkeakoululta rastihenkilöt.

Loppukesästä lähestyimme ammattikorkeakoulua sekä Etelä-Kymenlaakson ammattiopistoa rastihenkilöiden hankkimiseksi. Ammattikorkeakoulu ei kuitenkaan voinut antaa oppilasryhmää käyttöömme, koska heidän työjärjestyksensä oli jo suunniteltu. Saimme luvan yrittää hankkia vapaaehtoisia opiskelijoita. Heitä ilmoittautui kolme. Etelä-Kymenlaakson ammattiopistosta meihin otti yhteyttä opettaja, joka tarjosi ryhmäänsä keskiviikoksi käyttöömme. Ryhmässä oli kaksikymmentä toisen vuosikursin lähihoitajaopiskelijaa. Otimme yhteyttä Kotkan Partio-Kotkat ry:hyn, joka pystyi osallistumaan tiistaina kahdella ja torstaina kolmella rastihenkilöllä. Yritimme lähestyä paikallista Martta-yhdistystä sähköpostitse saamatta vastausta. Rastihenkilöiden vähäisen määrän vuoksi sovimme koulun kanssa, että osa rasteista suoritetaan opettajajohtoisesti. Opettajajohtoisia rasteja tuli tiistaille kaksi ja torstaille yksi.

7.2.2 Yhteispäivä

Ajatuksissamme oli alusta alkaen, että järjestäisimme perjantaille koko koulun yhteisohjelmaa. Mietimme erilaisia luennoitsijoita, vierailijoita, konserttia tai teatteriesitys-

tä. Lopulta päädyimme teatteri tai improvisaatio esitykseen, johon oppilaat pystyisivät osallistumaan. Etsimme internetistä yhteystietoja erilaisiin teatteriryhmiin ja otimme yhteyttä noin kymmeneen. Saimme tarjouksen kahdesta esityksestä. Valitsimme näistä yhdessä koulun kanssa teatteriryhmä Tuikkeen. Koulun henkilökunnan mielestä oli parempi, että esityksiä järjestettäisiin kaksi. Toinen esitys olisi nuoremmille 1.–3. -luokkalaisille ja toinen vanhemmille oppilaille. Jakamalla esitykset saatiin tarpeeksi pienet ryhmät oppilaiden hyvin osallistua. Pienten ryhmien etuna on myös esitysten parempi ikävastaavuus. Koulu päätti oppilaiden päiväohjelman mukaan esitysten kelonajat.

Lähetimme projektistamme ja perjantain teatteripäivästä tietoa paikallisille Lions Clubeille puolitoista kuukautta ennen tapahtumaa. Kysyimme heidän mahdollisuuttaan osallistua teatteriesitysten kustannuksiin. Olimme valmiita esittelemään heille tarkemmin projektiamme klubi-illassa. Heillä ei kuitenkaan ollut mahdollisuuksia osallistua toimintaamme.

Perjantaille halusimme yhteisen päivänavauksen. Päivänavausteksti löytyikin Suomen Punaisen Ristin suvaitsevaisuuskampanjan materiaalista. Ensin tarkoituksenamme oli koota oppilaat aamunavaukseen, jonka jälkeen teatteriesitys olisi alkanut. Muutimme suunnitelmaa viikkoa ennen toteutusta, koska koulun mielestä oppilaille olisi tullut liikaa siirtymisiä.

Ehdotimme koululle päivänavauksen pitämistä keskusradion kautta. Heidän mielestään ehdotus sopi parhaiten päivän kulkuun. Mietimme punaisen ristin päivänavauksen sopivuutta oppilaiden ikään, ja päädyimme vaihtamaan tekstin. Aluksi ajattelemamme teksti vastasi paremmin yläasteikäisiä oppilaita. Uusi päiväavausteksti löytyi YK-liiton internetsivuilta. Heillä oli ollut 16.11 suvaitsevaisuuspäivä, johon tarina Lenni Liito-oravasta oli suunniteltu. Musiikin päivänavauksen loppuun löysimme cd-levyltä Lyömättömiä lauluja.

Ajattelimme, että viikon lopetus olisi juhlallinen, jos kaikki oppilaat ja henkilökunta saisivat heittää ennakoluulonsa roskakoriin. Teatteriesityksen jälkeen oppilaiden lähtiessä salista he olisivat ohi kulkiessaan heittäneet ennakoluuloja koskevat laput isoihin roskakoreihin. Idea löytyi Suomen Punaisen Ristin materiaalista. Suunnitelma kui-

tenkin hylättiin, koska oppilaille olisi voinut jäädä päällimmäiseksi mieleen ikävät ajatukset ennakkoluuloistaan.

7.3 Toimintaviikon toteutus

Käsitlemme toimintaviikon toteutusta viikonpäivä kerrallaan, aloittaen maanantaista. Käsitlemme maanantaita, koska toimintaviikon toteutus alkoi maanantaina rastien valmistelulla, viikkoa koskevilla neuvotteluilla ja rastihenkilöiden perehdyttämisellä. Etelä-Kymenlaakson ammattiopiston lähihoitajaopiskelijat saivat perehdytyksen muita rastihenkilöitä ennen jo perjantaina 11.9.2009. Rastihenkilönä toimiminen ja perehtyminen aiheeseen kuuluivat heillä pakollisiin koulutunteihin.

Maanantai 14.9.2009

Kävimme koululla valmistelemassa tulevaa toimintaviikkoa. Tutustuimme koulun tiloihin ja rastien suorituspaikkoihin. Opettajat olivat yhdessä suunnitelleet rastien suorituspaikat päiväkohtaisesti. Saimme tietää rastipaikat käynnin yhteydessä. Valmistelimme rastit valmiiksi tiistaita varten tuomalla tarvitsemamme materiaalin rastipaikoille. Helpottaaksemme rasteille löytämistä teimme luokkien oviin suorituspaikka merkinnät. Rasteille, joissa ei ollut rastihenkilökuntaa, veimme tarkat rastiohjeet ja oviin muistutuksen rastihenkilökunnan puuttumisesta. Kävimme viimeiset keskustelut toteutuksesta työelämänohjaajamme ja koulun vararehtorin kanssa. Tässä keskustelussa kävimme läpi toimintaviikon kulun, syntyneet kysymykset ja rastihenkilötilanteen. Meille kerrottiin, että koululla on toimintaviikosta vastaavia opettajia, jotka olivat tehneet muille opettajille ryhmäkohtaisen rasti aikataulun. Illalla ohjasimme rastihenkilöitä rastien toiminnassa ja annoimme heille kirjallisen tietopaketin toimintaviikon kuluksa.

Tiistai 15.9.2009

Aamulla katsoimme, että kaikki rastit ovat valmiina ja aloituksen Muumi-videot toimivat. Koulun ruokasali valmisteltiin oppilaita varten viemällä sinne nimilapputarvikkeet. Ohjasimme rastihenkilöt omille rasteilleen ja tarkistimme ymmärryksen rastin kulusta. Luokat saapuivat ruokalaan ajoissa ja aloitimme päivän aikataulun mukaisesti. Esittelimme itsemme oppilaille ja kerroimme, että olemme tehneet heille toimintaviikkoa valmistumistyönämme. Kävimme läpi käsitteet sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus osallistuvaan tyyliin. Lyhyen käsitteiden läpikäymisen jälkeen, katsoimme Muumi – tietoiskut. Oppilaat pitivät kovasti Muumi – tietoiskuista ja kokivat niiden

selventävän käsitteitä. Askartelimme yhdessä nimilaput, jonka jälkeen oppilaat jaettiin ennalta määriteltuihin ryhmiin. Tarjosimme aikataulua rastien kulusta ryhmistä vastaaville opettajille, mutta he kokivat, etteivät tarvitse sitä. Lähetimme ryhmät yksittelen omille aloitusrasteilleen ja itse lähdimme havainnoimaan rastien kulkua.

Huomasimme hyvin nopeasti, että toinen rasti ei toiminut aikataulultaan. Rastilla ei ollut rastihenkilöitä ja opettajajohtoisena rastin suoritus kesti osalla ryhmistä vain viidestä kymmeneen minuuttia. Ryhmien nopeat rastisuoritukset tulivat meille yllätyksenä ja emme olleet siihen etukäteen varautuneet lisäohjelmalla. Emme osanneet vastata syntyneeseen ohjelman tarpeeseen keksimällä lisää tekemistä rastille. Rastin lyhyys aiheutti opettajissa hämmennystä. Opettajat lisäsivät rastille kirjan lukua. Rastien välinen siirtymisaika vaikutti liian pitkältä ja ryhmät joutuivat odottelemaan. Ruokatunnin ja välitunnin jälkeen siirtymäaika oli sopiva, mutta kaikki oppilaat eivät tienneet, missä oma ryhmä kokoontuu. Opettajilla ei ollut tietoa, missä muut ryhmät olivat eivätkä he pitäneet nimenhuutoa. Tämä vaikeutti oppilaiden ohjaamista takaisin omiin ryhmiinsä. Oppilaat itse eivät muistaneet, mihin ryhmään kuuluivat. Kiersimme eksyneiden oppilaiden kanssa etsimässä heidän ryhmäänsä. Muutamia oppilaita tuli myöhästyneenä kouluun. Neljällä miehitetyllä suorituspaikalla rastihenkilöt leikkivät oppilaita, jos rastisuoritus ei kestänyt suunnittelemaamme 20 minuuttia. Näiden rastien osalta aikataulussa pysyttiin.

Rastien jälkeen keskustelimme työelämäohjaajamme kanssa rastien ja päivän sujuvuudesta. Hän kannusti, että ensimmäinen päivä on aina hankalin. Muutimme siirtymiseen kestävän ajan viiteen minuuttiin ja rastien keston 25 minuuttiin. Muutoksen jälkeen aikataulussa näkyi siirtymisaika erikseen ja rastin kesto erikseen. Purimme päivän rastit pois, koska keskiviikkona vanhemmilla oppilailla oli eri rastitehtävät ja suorituspaikat. Valmistelimme seuraavan päivän rastit ja teimme opettajille tietopaketin. Tietopaketista selvisi tarkentuneet aikataulut, suorituspaikat ja ryhmäkohtaiset aikataulut. (liite 2). Valmistimme keskiviikon rastihenkilöille eväät.

Keskiviikko 16.9.2009

Aamulla rastipaikkoihin tuli muutoksia. Siirsimme neljännen rastin kaksi suorituspaikkaa uusiin paikkoihin. Kyseinen rasti oli erityisoppilaiden luokissa, ja he eivät välttämättä jaksaisi olla koko päivää rasteilla. Kuten edellisenä aamuna ohjasimme rastihenkilöt omille rasteilleen ja tarkistimme ymmärryksen rastin kulusta. Ennen päi-

vän aloitusta työelämänohjaajamme tuli kertomaan meille, ettei video Kohtaamisia toiminut moitteetta. Asiaa selvitettyämme vika löytyi VHS -nauhurista. Video oli kuitenkin niin huonokuntoinen, ettei ääni kuulunut kunnoilla. Päädyimme siihen, että videosta kannattaa näyttää ainoastaan yksi kohta. Pyysimme rastihenkilöitä ohjaamaan oppilaille pantomiimia, jos aikaa videolta ja keskustelulta jäisi. Epäilimme, sopiiko Muumi – Tietoiskut päivän aloitukseen vanhemmilla oppilailla. Huoli osoittautui turhaksi oppilaiden mielenkiinnolla seurattessa sitä. Ryhmien jaon yhteydessä jaoimme opettajille tietopaketit. Muuten päivän aloitus sujui kuten edellisenä päivänä. Kiersimme havainnoimassa rasteja ja tarvittaessa keksimme joillekin rasteille lisää tekemistä leikkien muodossa. Päivän lopuksi siivosimme päivän rastipaikoilta suoritustavarat ja rastimerkinnot. Kiersimme myös tekemässä seuraavan päivän rastit valmiiksi ja monistimme torstaille opettajille tietopaketit.

Muutaman rastihenkilömme tulo peruuntui ja pohdimme ratkaisua tyhjille rasteille. Olimme aikaisemmin huomanneet, että rastit eivät toimi kovin hyvin ilman rastihenkilökuntaa. Saimme yhdelle rastille uuden rastihenkilön. Hänen alkuperäisenä tarkoituksena oli tulla kuvaamaan tapahtumaamme, mutta hän ystävällisestä suostui rastihenkilöksi. Tiesimme myös, että jotkut opettajat olivat ottaneet kuvia omilla ja koulun kameralla ja saisimme heiltä tarvitessamme valokuvia. Tulimme lopulta siihen tulokseen, että osallistuisimme myös itse rastihenkilöinä päivään, jotta useampi kuin yksi rasti ei jäisi ilman rastihenkilöä. Voisimme myös havainnoida osittain rastien kulkua omilta rasteiltamme. Rastihenkilöt ja rastit olivat muuten samoja kuin tiistaina. Emme pitäneet uutta ohjausta rasteista rastihenkilöille, kertosimme vain torstain suorituspai-
kat.

Torstai 17.9.2009

Päivä alkoi, kuten edellisinäkin päivinä ruokalasta. Pidimme aloituspuheen ja osallistuimme ryhmien jakoon samalla jakaen opettajille tietopaketit. Ensimmäisen ryhmän lähtiessä noin 15 minuuttia ennen viimeistä, joutuivat omille rasteillemme tulevat ryhmät hiukan odottamaan rastin alkua. Kerroimme kyseisille ryhmille tämän, ja he olivatkin kerranneet ylimääräisellä ajallaan päivän kulkua ja suvaitsevaisuus-teemaa. Kaikille ryhmille kerroimme myös, mistä meidät löytää päivän aikana jos jotain kysyttävää syntyisi. Rastit sujuivat hyvin ja ryhmien siirtymiset sujuvasti. Rastihenkilöt auttoivat meitä siivoamaan rastipaikat päivän päätteeksi.

Rastipaikkojen siivoamisen jälkeen kävimme vielä läpi perjantain ohjelman ja harjoittelimme keskusradion toimintaa seuraavaa päivää varten. Aikaisemmin ajattelemamme päivänavaus teksti tuntui pienemmille oppilaille hiukan hankalalta ymmärtää, joten päädyimme etsimään uuden tekstin torstaina. Löysimme tekstin Lenni Liito-oravasta, joka tavoitti paremmin kaikki oppilaat, ja vaihdoimme tekstin siihen. Kävimme hakemassa vielä kirjastosta teemaamme sopivan musiikin aamunavausta varten.

Perjantai 18.9.2009

Tulimme aamulla aikaisin koululle vastaanottamaan Helsingistä saapuvaa Teatteriryhmä Tuiketta. Tuike koostui kahdesta naisnäyttelijästä, ja he tarvitsivat esitykseensä tarvikkeiksi kaksi isoa paperia, lyijykyniä ja muutaman tussin. Ohjasimme heidät liikuntahalliin, jossa esitykset pidettäisiin. Ensimmäisessä esityksessä olisi yleisönä 4.–6. luokkalaiset sekä vanhemmat, ja toisessa esityksessä 1.–3. luokkalaiset. Työelämänohjaajamme ehdotti, että toista esitystä voisi siirtää 15 minuutilla eteenpäin, jotta ensimmäinen ryhmä ehtisi hyvin hallilta pois ennen toisen ryhmän tuloa. Ehdotimme aikataulumuutosta Teatteriryhmä Tuikkeelle ja heille muutos sopi hyvin. Päätimme kertoa muutoksesta päivänavauksen yhteydessä. Päivänavaus pidettiin kaikille koulussa oleville oppilaille yhtä aikaa keskusradion kautta klo 9.30. Alussa kerroimme tekstin liittyvän sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus viikkoon ja muistutimme päivän ohjelmasta. Luimme tekstin Lenni Liito-oravasta (liite 2) ja soitimme valitsemamme musiikin. Päivänavaus sujui hyvin, vaikka lähetys keskeytyikin hetkeksi teknisen vian vuoksi.

Päivänavauksen jälkeen siirryimme koulun etupihalle odottamaan mahdollisia lehdistön edustajia. Olimme laittaneet lehdistötiedotteeseen saapumisajaksi 9.45, mutta lehdistöedustajia ei tullut paikalle. Siirryimme ohjaamaan luokkia asettumaan paikoilleen ennen improvisaatioesityksen alkua. Ennen esityksiä esittelimme oppilaiden tekemät ja meidän kokoamamme koulun säännöt. Oppilaat olivat säännöissä kiinnostuneet huomiota muun muassa siihen, että kaikki pitää ottaa mukaan leikkeihin, ketään ei saa kiusata ja jokainen saa olla oma itsensä. Muistutimme, että niitä noudattamalla kaikkien olisi koulussa parempi olla. Lopuksi toivotimme Teatteriryhmä Tuikkeen lavalle. Esitykset sujuivat hyvin, ja oppilaat ottivat innolla osaa esityksen kulkuun. Nuoremmilla oppilailla oli hiukan vaikeuksia keskittyä esitykseen innostuksensa takia. Teatteriryhmä Tuike sai hyvin hiljennettyä innokkaat ja äänekkäät oppilaat sekä tuo-

tua esityksiin suvaitsevaisuusteemaa oppilaiden ehdotuksista. He myös muokkasivat esityksiään ikätasoa ja tilannetta vastaaviksi. Esityksen jälkeen kiitimme vielä Tuiketta hyvästä esityksestä ja oppilaita sekä opettajia hienosti sujuneesta toimintaviikosta.

7.4 Toimintaviikon kokonaisarviointi

Arvioimme toimintaviikon toimivuutta kolmella tapaa eri osa-alueilta. Teimme keväällä lähtötilanteen kartoitus kyselyn (liite 2), jossa selvitimme koulun viidesluokkalaisten sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden tilaa. Samaiset oppilaat tekevät kyselyn uudestaan toimintaviikon jälkeen. Sisällönanalyysillä selvitämme mahdollisia aikaan saamiamme muutoksia.

Teimme opettajille toimintaviikon arviointilomakkeen (liite 6.), jossa kysyimme opettajien mielipidettä viikon toimivuudesta ja työskentelymenetelmistä. He saivat myös lisätä parannusehdotuksia toimintamallia varten. Näin saamme arviointiin ammattihenkilön näkemyksen. Päädyimme käyttämään yhtenä arviointimenetelmänä havainnointia, koska itse läsnä ollessamme ja toimintaa seurattessamme saamme tietoa yksityiskohtaisesti muun muassa rastien toimivuudesta, aikataulun pitävyyttä ja rastitehtävien sopivuutta eri ikäryhmille (liite 5).

7.4.1 Opettajien suorittama arviointi lomakkeilla

Toivoimme opettajien täyttävän toimintaviikon jälkeen palautelomakkeen. (Liite 6). Lomakkeessa kysyimme toimintaviikon sujuvuutta opettajien näkökulmasta ja heidän parannusehdotuksiaan. Opettajat vastasivat sen mukaan, minä päivänä heidän opettamansa luokka oli mukana toiminnassa. Emme määritelleet tulisiko palautteen tulla jokaiselta opettajalta henkilökohtaisesta näkemyksestä, vai yhteisen keskustelun ja pohdinnan tuloksena. Tämän takia nuorempien oppilaiden opettajat pitivät oman kokouksen, jossa käsittelivät toimintaviikkoa. He vastasivat kaikki yhdessä tämän keskustelun pohjalta. Vanhempien oppilaiden opettajat eivät pitäneet tällaista kokousta, ja heidän palautteensa oli enemmän omaa pohdintaa. Vastaajia oli kuitenkin heidän ryhmässään vähemmän, joten ryhmässä voi olla erilaisia näkemyseroja, joista emme tiedä. Koululla ollessamme pyysimme myös aktiivisesti suoraa sanallista palautetta opettajilta.

Palautteista voi havaita, että toimintaviikon toiminnan on koettu paranevan sen loppua kohden. Johtopäätöksen voi saada vertailemalla eri toimintapäivistä saamaamme palautteita. Tiistain toiminnan jälkeen olemme saaneet eniten parannusehdotuksia, kun taas torstaina ongelmia ei ole koettu olevan ja kehittämistarpeita ei ole syntynyt. Osa opettajista ei kokenut vaikeuksia päivän kulussa. He olivat myös tyytyväisiä ohjelmaan. Osa parannusehdotuksista ei ollut täysin meistä riippuvaisia, kuten koulun henkilökunnan yhteisten käytännön järjestelyjen sopiminen. Opettajat kokivat myös rasti-henkilöiden olleen erilaisia. Olisimme voineet antaa heille vielä syvällisemmän ohjauksen rastien pitoon, mutta lopulta jokainen tekee tällaista työtä myös omalla persoonallaan.

Yleisesti kaikista vastauksista tulee esiin opettajien mielipide, että eri luokat oli hyvä sekoittaa keskenään. Ajatusta luokkien sekoittamiseksi pidettiin rohkeana. Ryhmäjoja pidettiin myös onnistuneina. Ryhmäjoat pohjautuivat hyvinä koettuihin koulun keväisen toimintaviikon ryhmiin ja ne olivat myös nyt koulun itsensä räätälöimiä. Opettajat kertoivat palautteessaan päivän luoneen uusia kontakteja luokkarajojen yli. Kaikki opettajat kertovat palautteissaan, että oppilaat ovat pitäneet toiminnasta ja kokeneet rastit sekä päivät mukaviksi. Palautteista ei käy kuitenkaan selväksi, ovatko oppilaat pitäneet ryhmässä olemisesta.

Nuorempien oppilaiden opettajat kokivat, että yhteistä tekemistä olisi tarvittu rasteille enemmän. Heidän kokemansa mukaan toiminta oli liikaa vierekkäin tekoa yhdessä tekemisen sijaan. Vanhempien oppilaiden opettajat eivät maininneet samaa ongelmaa, joten heillä yhdessä tekeminen on ilmeisemmin sujunut paremmin. Opettajat kokivat, että 1. – 2. luokan oppilaat olivat liian nuoria keskustelemaan keskenään ja he olisivat tarvinneet keskustelun tilalle konkreettista yhdessä tekemistä. Opettajat kokivat, että keskustelua olisi voinut vielä syntyä, jos oppilaat olisi alussa esitelty paremmin toisilensa ja näin luotu vapautuneempi ilmapiiri. Opettajat ehdottivat, että olisimme käyneet etukäteen tutustumassa oppilasryhmiin.

7.4.2 Toiminnan aikaisen havainnoinnin tulokset

Havainnoinnista voidaan puhua myös observointina. Havainnoinnin määritelmänä on, että tutkija tekee tutkimuskohteessaan aktiivisesti havaintoja. Tutkijan tulee havainnoidessaan kuitenkin myös keskittyä esimerkiksi kuuntelemaan tai seuraamaan eleitä. Tutkijan ja hänen tekemiinsä havaintoihin vaikuttavat hänen omat tunteensa ja tunte-

muksensa. Havainnointi soveltuu sekä laadulliseen, että määrälliseen tutkimukseen. (Vilkka 2007a, 8-9.) Laadullisessa tutkimuksessa havainnointi on yksi hyvin yleinen tiedonkeruumenetelmä. Havainnoinnin yhdistämistä johonkin toiseen aineistonkeruumenetelmään pidetään parempana vaihtoehtona, kuin pelkkää havainnointia. Havainnointi tuottaa monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 83-84.)

Kävimme läpi havainnointia koskevaa kirjallisuutta. Osallistuva havainnointi on toimintatutkimuksessa käytetty havainnointitapa (Huovinen & Rovio 2007, 106). Siinä havainnointi on etukäteen suunniteltua ja teoreettinen näkökulma on ennalta valittu. Tutkijalla on oltava ennen havainnointia käsitys kohteestaan, kuten koulusta Osallistuva havainnointi vaatii tutkijan pääsemistä sisään tutkittavaan yhteisöön. Havainnointi kohteessa kohdistuu esimerkiksi tiettyyn tilanteeseen, kuten meillä rastien toimivuuteen. (Vilkka 2007a, 44-45.)

Havainnointimme tarkoituksena oli tuottaa tietoa toimintaviikon rastien ohjelman sopivuudesta oppilaille, rastien ja siirtymisaikojen pituudesta, rastihenkilöiden tarpeellisesta määrästä sekä ohjeiden täytäntöönpanosta. Osallistuimme rasteille yksitellen ja eri aikoina. Kaikki rastit havainnoitiin ja rasteilla ei oltu koko suoritusaikaa. Rasteilla seurasimme toimintaa ja teimme havaintoja havainnointilomakkeelle (Liite 5). Havainnoitavien asioiden lisäksi saimme hyvin yleiskuvaa siitä, millainen tunnelma ryhmissä oli.

Yleisvaikutelma koko viikon ajan oppilailla oli hyvin positiivinen. Oppilaat vaikuttivat olevan hyvin kiinnostuneita järjestetystä ohjelmasta ja osallistuivat innokkaasti. Rasteilla ryhmät pystyivät hyvin keskittymään suunniteltuun tekemiseen. Aiheet rasteilla pysyivät annetussa ajassa mielenkiintoisena ja ne vaihtuivat tarpeeksi usein. Toimintaviikon ensimmäisenä päivänä siirtymisiin oli varattu liian pitkä aika. Ajan lyhentämisen jälkeen ei ryhmillä jäänyt niin paljoa ylimääräistä aikaa. Tämä voitiin huomata ryhmien saapumisella rasteille. He eivät odotelleet rastien alkua ulkopuolella ja olivat aina ajoissa. Rastien kesto oli sopiva. Se oli kuitenkin hyvin riippuvainen ryhmästä, toisilla kesti suorittaminen muita vähemmän aikaa. Viikon aikana jokaiseen rastiin lisättiin leikki. Leikki varmisti sen, ettei tekeminen rastitehtävän suorittamisen jälkeenkään loppunut liian aikaisin. Rastit kestivät tarpeeksi kauan, jotta käsiteltävät aiheet ehdittiin hyvin käymään läpi. Oppilaiden keskittymistä luultavasti helpotti, että

rastit eivät olleet kestoltaan liian pitkiä. Keskittymistä varmasti auttoi sekin, että ryhmäkoot pidettiin noin 15 oppilaassa.

Rastihenkilöt pystyivät ohjaamaan oppilaita hyvin rastiohjeiden mukaan. Rastihenkilöt saivat ohjausta etukäteen rastien ohjelmasta. Siitä huolimatta jouduimme selvittämään rastiohjeita viikon aikana. Varsinkin leikkien osalta ohjeet vaikuttivat olevan vaikeasti ymmärrettävissä. Havainnoinnin yhteydessä kävi selväksi, että muutamia rasteja on vaikea järjestää ilman useampia mukana olevia aikuisia. Rastit hämähäkinverkko ja luottamusleikki tarvitsevat oppilaiden jatkuvan ohjaustarpeen takia ainakin kaksi aikuista ohjaajaa.

7.4.3 Sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden uudelleen arviointi kyselyn avulla

Yksi toimintaviikon arviointimenetelmistämme oli toistaa lähtötilanteenkartoitus kysely. Kysely toistettiin samoille oppilaille, jotka siihen ensimmäisessä vaiheessa vastasi. Vastauksia oli lähtötilanteenkartoituksessa 35, kun taas arvioinnissa 45. Tämä johtui oppilaiden poissaoloista aiempaa kyselyä tehtäessä. Saimme kyselyllä tietoa, onko viikon avulla onnistuttu muuttamaan muun muassa oppilaiden ryhmätyöskentelytaitoja ja suhtautumista erilaisuuteen.

Toimintaviikon tavoitteenamme oli vaikuttaa oppilaiden erilaisuuden kokemiseen. Tavoitteena oli myös parantaa puuttumista tilanteisiin, jossa toisen oppilaan koetaan kokevan vääryyttä. Oppilaiden suhtautumien erilaisuuteen oli parantunut. Suurin osa oppilaista koki erilaisuuden positiivisena asiana ja moni oppilaista kertoi tottuneensa fyysiseen erilaisuuteen. Vastauksista tuli edelleen esille, että joillekin erilaisuus oli positiivinen asia mikäli se ei kosketa itseä. Näitä vastauksia oli kuitenkin vähemmän, kun ensimmäisessä kyselyssä. Erilaisuuden hämmentävyys oli vähentynyt tuloksia verratessa. Konflikti tilanteita ei tullut yhtään esille kyselyn uusimisessa. Vastausten perusteella saattoi huomata, että erityisoppilaan kokiessa vääryyttä oppilaat puuttuivat tilanteeseen paremmin. Useampi oppilas ottaa kontaktia erityisoppilaisiin, huomatesaan näiden olevan sosiaalisesti epämiellyttävässä tilanteessa. Edelleen oppilaat kokevat opettajan auktoriteettina, jolta odotetaan tilanteeseen puuttumista. Positiivista kuitenkin oli, että oppilaat kokivat heillä olevan valmiuksia puuttua itsekin tilanteeseen. Tätä ensimmäisessä kyselyssä ei tullut ilmi. Lähtötilanteen kartoitus kyselyyn verrattuna useampi oppilas ottaa sosiaalista kontaktia fyysisesti erilaiseen oppilastoveriin. Heitä ei haittaa oppilastoverin fyysinen erilaisuus vaan heille mennään juttelemaan va-

rauksetta tai ainakin tervehditään. Suurin pelko oppilailla on edelleen, että muut oppilaat nauravat heille tai alkavat kiusaamaan. Oppilaiden palautteen ottokyky on parantunut. Oppilaista enää muutama ottaa palautteen henkilökohtaisen loukkauksena. Suurin osa oppilaista kykenee ottamaan opettajan kritiikin vastaan rakentavana ja tekevät sen myötä parannuksia työhönsä.

Oppilaat työskentelivät erilaisissa ryhmissä rastiradalla. Näitä ryhmiä he eivät pystyneet itse ennalta päättämään, vaan opettajat jakoivat ryhmät. Tällä tilanteella on voinut olla vaikutusta siihen, etteivät oppilaat koe enää vieraassa ryhmässä työskentelyä niin pahana asiana. Oppilaista kaksi kolmasosaa pitää työskentelyä mielekkäänä, suurin osa heistä ajattelee saavansa uusia ystäviä vieraasta ryhmästä. Osa oppilaista oli saanut ystäviä rinnakkaisluokan oppilaista rastipäivänä, joten tämä voi vaikuttaa oppilaiden mielipiteen muuttumiselle vieraassa ryhmässä työskentelyyn. Tyttöjen ryhmän kontrolloinnin halu on vähentynyt ja he tekevät päätökset nyt useammin tasavertaisina kumppaneina kaikkien mielipiteet huomioiden. Välituntisin tytöt ovat edelleen useammin yhden tai muutaman ystävänsä kanssa. Koko luokan yhteinen ryhmätoiminta on kuitenkin lisääntynyt kevääseen verrattuna. Aiemmassa kyselyssä kaksi oppilasista oli välituntisin yksin, nyt heitä oli kolme. Suuri osa oppilasta iloitsee edelleen ystävän hyvästä koemenestyksestä ja on tyytyväinen omaan suoritukseensa.

Ystävät ovat edelleen oppilaille tärkeitä. Lähes jokainen pyytää edelleen heti anteeksi, mikäli on loukannut ystäväänsä. Osa haluaa hetken rauhoittua ja pyytää sen jälkeen anteeksi. Uutena asiana esille tuli kahdella oppilaalla loukkaantuminen, jos he eivät saa heti ystävältä anteeksi. Murheelliset tunteet tunnistetaan hyvin. Halu auttaa ja lohduttaa ystävää hänen ollessa surullinen on edelleen suuri. Tyttöjen halu helpottaa ystävän oloa on edelleen poikia suurempi. Oppilaat tuntuvat nyt olevan varmempia siitä, kuinka ystävän oloa saisi helpotettua. Pojat ovat edelleen epävarmoja, kuinka toimia vastaavassa tilanteessa. Suurin muutos oli tapahtunut arvioitaessa oppilaiden auttamishalua ja empatiaa. Kysyttäessä keväällä oppilaiden halua auttaa viereisen luokan tyttöä tämän kaatuessa pyörällä, noin 30 prosenttia pojista kertoi ettei välitä tilanteesta. Nyt lähes kaikki oppilaat menevät ainakin kysymään, sattuiiko tyttöä. Oppilaiden auttamishalu oli parantunut otettaessa kaikkien oppilaiden vastaukset huomioon. Tässä kyselyssä kukaan oppilaista ei vastannut auttavansa ainoastaan, jos tyttö olisi tuttu. Oppilaista noin 20 prosenttia jatkaisi matkaa välittämättä tapahtuneesta. Määrä on pienentynyt lähtötilanteenkartoituskyselyyn verrattaessa.

7.4.4 Arviointi toimintaviikon tavoitteiden toteutumisesta

Kolmen arviointi tapamme mukaan, toimintaviikon kokoonastavoitteet toteutuivat. Vaihtelevuutta eri päivien toimivuuden suhteen oli jonkin verran. Päiväkohtaisesti kaikki tavoitteet eivät aina täyttyneet. Tiistaina tavoitteet täyttyivät heikoimmin ja keskiviikkona sekä torstaina parhaiten. Järjestelyjen hoitaminen ja logistiset ongelmat helpottuivat viikon edetessä. Yleisesti ottaen oppilaat kokivat toimintaviikon positiivisena ja mukavaa vaihtelua tuovana. Koulun johto oli hyvin tyytyväinen kokonaisuutemme.

Kontakteja syntyi sekä yleisopetuksen kesken, että yleisopetuksen ja pienryhmien välille. Ystävyysuhteiden laajentuessa yli luokkarajojen, auttaa se yhtenä osa-alueena koko koulua saavuttamaan paremman yhteishengen. Kyselyn mukaan oppilaat puuttuvat aktiivisemmin huomatessaan oppilastoverin kokevan vääryyttä. Yhteishengen vahvistaminen ja parempi puuttuminen tilanteisiin oli kokoonastavoitteissamme, ja olemme päässeet näihin tavoitteisiin. Kyselyn tuloksista selvisi, että oppilaat ottavat paremmin huomioon toisen oppilaan mielipiteen ryhmätöitä tehdessä.

Ylempien luokkien opettajat kertoivat, että ryhmätyöskentely sujui nyt hyvin. Tavoite ryhmätyöskentelytaitojen parantamisesta onkin toteutunut ainakin ylemmillä luokka-asteilla. Itsetuntoon liittyviä kysymyksiä verratessa voi huomata oppilaiden tuovan paremmin omia mielipiteitään julki, välittämättä oppilastovereiden eriävistä mielipiteistä. Aluksi näitä oppilaita oli noin puolet, myöhemmin tehdyssä kyselyssä noin kaksi kolmasosaa. Tytöt näyttäisivät edelleen kärsivän poikia enemmän huonosta itsetunnosta. Tästä huolimatta lähtötilanteenkartoituskyselyyn verrattaessa arvot ovat parantuneet.

Havaintojemme ja opettajien kertoman mukaan oppilaat alkoivat todella itsekin pohtia erilaisuutta. Kyselyn mukaan oppilaiden erilaisuuden sieto on parantunut. Syvällisen ajattelun pystyi huomaamaan kirjallisista tarinoista, joita oppilaat tuottivat:

”...Kerran koulussa opettaja puhui luokalle erilaisuudesta. Pikkuhiljaa Titta alkoi ymmärtää, että kukaan ei voi olla samanlainen kuin ulkomaille muuttanut paras ystävä Janina. Viikon kuluttua Titalla oli paljon erilaisia ystäviä. Vaikka Janina muutti takaisin Titta piti kaikki ystävänsä ja leikki heidän kanssaan tasapuolisesti.”

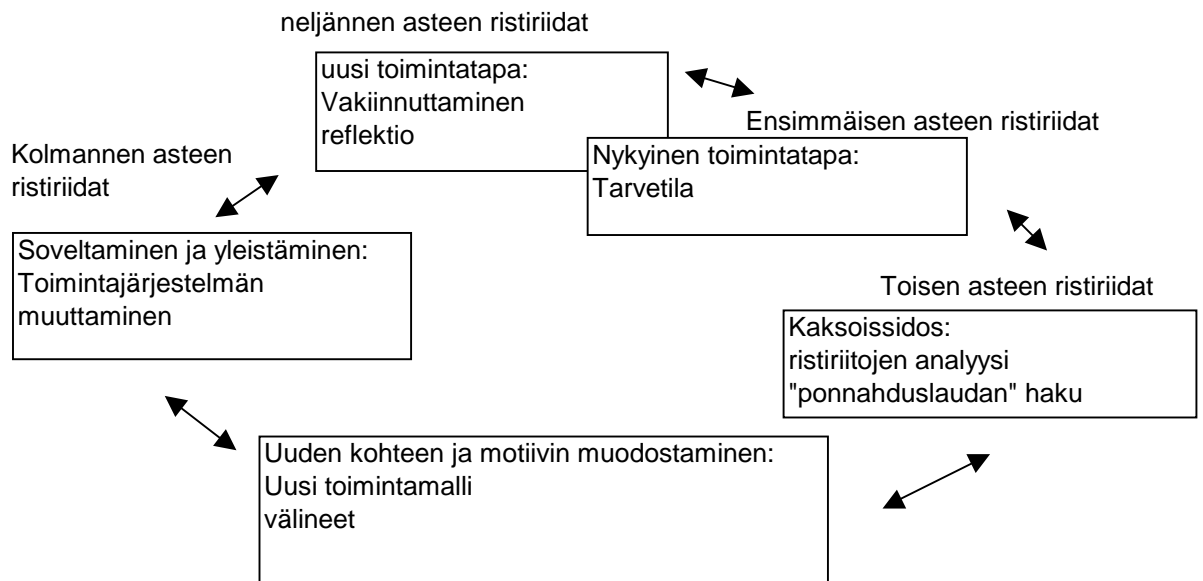

8 SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUVAITSEVAISUUDEN TOIMINTAMALLI

Kehittävässä työntutkimuksessa on kyse laadullisista muutoksista työorganisaatiossa. Muuttumisessa on olennaista niin sanottu hyppy tuntemattomaan, joka tarkoittaa, että ei voida tietää, mitä edestä löytää. Tällainen muutos pakottaa oppimaan jotain uutta. Toimintamallin luomisessa oleellinen tunnuspiirre on, että oppimisen kohteena on kokonainen työ organisaatio. Tässä teoriassa voidaan käyttää sykliä kuvaamaan sitä (kuva 9), sykli on avoin, se voi olla myös spiraali. Pääasiana on kuitenkin, että se johtaa toiminnan laadulliseen muuttumiseen. (Engeström 1998, 87.)

Syklin ensimmäinen vaihe on tarvetila, joka tarkoittaa kehitysvaihetta, jolloin aletaan hakea muutoksen sisältöä. Toinen vaihe on kaksoissidos, jolloin huomataan ristiriita johon tarvitaan muutosta. Kaksoissidoksen ratkaiseminen edellyttää analyysiä tilanteesta, jotta se on mahdollista saada hallintaan. Tämä edellyttää menetelmiä jolla ristiriita saadaan selville. uuden toimintamallin muodostaminen on seuraava vaihe, jossa suunnitellaan uusi ratkaisu ristiriitoihin. Tämä ei ole vain joitakin korjauksia entiseen vaan tällöin suunnitellaan uusi toimintatapa entisen tilalle. Uuden toimintamallin muodostamisessa hyödynnetään kirjallisuudesta löydettäviä esikuvia, sekä analysoidaan ristiriidan syytä. (Engeström 1998, 89-90.)

Uuden toimintamallin soveltamisessa ja yleistämisessä ideat otetaan käyttöön arjessa. Tässä vaiheessa voi syntyä konflikteja. Nämä ristiriidat tulee ratkoa ennen toimintamallin vakiinnuttamista Uuden toimintamallin vakiinnuttamisessa ja arvioinnissa ollaan edetty jo siihen tilaa, että toimintamalli on luotu ja sitä on toteutettu. Tässä vaiheessa työorganisaation tulisi pysähtyä arvioimaan muutoksia. (Engeström 1998, 91.)

Kuva 9. Oppimissyklin vaiheet (Engeström 1998, 92)

8.1 Toimintamallin suunnittelu

Alusta alkaen tarkoituksenamme oli luoda sosiaalisista taidoista ja suvaitsevaisuudesta toimintaviikko, joka on helposti toistettavissa. Tarkoituksena oli, että siitä olisi hyötyä laajemmin, kuin yhdelle koululle. Halusimme luoda toiminnallisesta viikostamme mallin, joka tulisi kaikkien koulujen saataville. Teimme toimintaviikkoa työelämänyhteistyökumppanillemme Mussalon koululle, pitäen mielessämme lopullisen tarkoituksemme, toimintamallin. Rastit ja ohjelma suunniteltiin niin, että sitä kokonaisuutena tai osina, voisi käyttää missä tahansa Suomen ala-asteella. Toimintaviikon toteutus Mussalon koulussa mahdollisti toimintaviikkomme testauksen isossa mittakaavassa. Toimintatutkimuksellisen työotteen mukaan, saimme kouluta kokemusta ja arviointia toimintaviikon toimivuudesta. Näiden pohjalta saimme muokattua vielä toimivamman ja mahdollisimman tarvetta vastaavan toimintaviikon aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus.

Rastit on suunniteltu vastaamaan Mussalon koulun tarpeita. Nämä tarpeet on kartoitettu lähtötilanteenkartoituskyselyllä. Jokainen toimintaviikkoamme käyttävä koulu voi tehdä lähtötilanteenkartoitus kyselyn kartoittaakseen omia painotusarvojaan. Kysely ei kuitenkaan ole välttämätön suorittaa, koska kaikki rastit käsittelevät aiheita sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Jokaisen rastitehtävän alussa kerrotaan, mitä aihealuetta rasti

edustaa, esimerkiksi rasti 1 pienemmillä oppilailla käsittelee kiusaamista ja toisen huomioonottamista. (liite 2)

Toimintaviikon aikana havaitsimme ongelmia aikataulussa rastien kestossa ja siirtymiseen kuluva ajassa. Rastien sisältöä tarvitsi lisätä. Jotta toimintaviikosta olisi tullut Mussalon koululle mahdollisimman toimiva, teimme muutoksia jo viikon aikana. Loput muutokset tarpeet löytyivät opettajien arviointien kautta. Nämä koskivat nuorempien ohjelman sopivuutta sekä rastitehtävien tehtävänantoja.

Aloitimme muutostyöt vaihtamalla aikatauluissa siirtymisaajan pituutta kymmenestä minuutista viiteen minuuttiin. Vähentäessämme siirtymisaikaa rastiaikaa piti kasvat-
taa. Kaikkien rastien pituudeksi tuli 25 minuuttia. Otimme muutoksen käyttöön keski-
viikosta alkaen. Rastiajan kasvaessa tarvitsi rasteille enemmän ohjelmaa. Rastien lisä-
ohjelmaksi olimme miettineet leikkejä liittyen sosiaalisiin taitoihin ja suvaitsevaisuu-
teen. Olemme lisänneet käyttämämme leikit rastiohjeisiin (liite 2) . Muutokset on teh-
ty lopulliseen aikatauluun (liite 2).

Rastit eivät toimineet ilman rastihenkilökuntaa meidän toimintaviikkomme aikana. Toteutimme toimintaviikon, johon tarvittiin paljon rastihenkilöitä. Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus eivät tarvitse laajaa jokapäiväistä rastitoimintaa. Rastit voidaan toteut-
taa pienemmällä henkilömäärällä, esimerkiksi yksi rasti päivässä tuntien ohessa. Rastit
voi käydä läpi opettajajohteisesti. Rastihenkilökuntaa ei välttämättä tarvita, mikäli ras-
titehtävät käydään etukäteen yhdessä opettajien kesken hyvin läpi.

Muuttaisimme improvisaatioesityksen tilalle mieluummin erilaisen teatteriesityksen. Improvisaatio teatteri ei tuo tarpeeksi esille viikon teemaa. Viimeisenä aiheenyhdistä-
jänä improvisaatio teatteri ei ole paras mahdollinen vaihtoehto. Teatteri ryhmä, jonka
kanssa on ennalta sovittu esitys aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus voisi olla
parempi vaihtoehto. Teatteriesitys viikon lopussa on mielestämme säilytettävä jänni-
tystä ja odotusta tuottavana viikon huipentumana. Teatteriesityksellä on mielestämme
mahdollisuudet vaikutukset oppilaiden ajatuksien selkeyttäjänä ja uusien ajatuksien
herättäjänä.

8.2 Luomamme lopullinen tuotos

Toimintamalliin tehtyjen muutosten jälkeen loimme kirjallisen yhteenvedon toimintaviikon toteutukseen tarvittavista materiaaleista (liite 2). Lopulliseksi tuotokseksi muodostui ohjekirja, jossa alussa kerromme toimintaviikon luomisesta ja huomioon otettavista seikoista toimintaviikkoa toteutettaessa. Ohjekirjaan koottiin tarkat rastiohjeet tarvikeluetteloineen, aikataulut, päiväavausmateriaali ja lähtötilanteenkartoituskysely. Ohjekirjasta löytyy myös muuta toimintaa helpottavaa materiaalia, kuten vinkit toimintapäivien aloituksiin ja rastipaikkojen merkitsemiseen. Ne eivät ole toteutuksen kannalta välttämättömiä. Kaikki ohjelman suunnitteluun käyttämämme tietolähteet on liitetty mukaan lisätutustumista varten.

9 KOULUN TOIMINTAKULTTUURIN MUUTTUMINEN TOIMINTAVIIKON AIKANA

Toimintaviikon jälkeen oppilaille tehdyissä uusintakyselyissä ja saamistamme opettajille tehdyistä palautekyselyistä kävi ilmi, että toimintaviikolla on saatu aikaan muutoksia oppilaiden sosiaalisissa taidoissa ja suvaitsevaisuudessa. Tehtyämme uusintakyselyn aineistolle sisällönanalyysin, huomasimme alle puolessa vuodessa oppilaiden asenteissa tapahtuneen merkittävää muutosta.

Poikien asenteet olivat muuttuneet suvaitsevaisemmaksi ja heidän sosiaaliset taitonsa olivat kehittyneet. Tyttöillä oli jo aikaisemmassa kyselyssä prosentuaalisesti hyvät sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus eivätkä heidän asenteensa olleet yleisellä tasolla merkittävästi enää parantuneet. Tyttöillä suurin muutos oli tapahtunut itsetunnossa ja uskalluksessa tuoda oma mielipiteensä julki.

Tarkastellessa määrällisiä eroja, tulee kuitenkin huomioida etteivät kyselyn tulokset ole täysin vertailukelpoisia. Lähtötilanteenkartoituskyselyä tehdessä oli muutama oppilas poissa ja luokkiin on tullut muutama uusi oppilas. Uusintakyselyssä kaikki oppilaat olivat paikalla ja tyttöjä ja poikia oli suhteessa eri määrä aikaisempaan kyselyyn verrattaessa. Toimintaviikon jälkeen tehdyssä kyselyssä havaitut muutokset on esitetty sivulla 59 taulukossa 3.

Taulukko 3. Toimintaviikon aikana syntyneet muutokset

Muutos	Perustelu
Erilaisuuden suhtautuminen on muuttunut paremmaksi	Lähtötilanteenkartoituksessa 12 (47 %) tytöistä ja 5 (38 %) pojista piti erilaisuutta hyvänä ja positiivisena asiana. Toimintaviikon jälkeen 16 (66 %) tytöistä ja 11 (58 %) pojista mielsivät sen hyväksi ja positiiviseksi asiaksi.
Ryhmätyöskentelytaidot ovat kehittyneet	Lähtötilanteenkartoituksessa 12 (66%) tytöistä ja 2 (33%) pojista ei toimi mielellään ryhmässä, kuin ystäviensä kanssa. Toimintaviikon jälkeen tytöistä ainoastaan 7(28 %) ja pojista 1 (7 %) vastasi näin. Päätöset tehdään ryhmissä tasavertaisemmin. Lähtötilanteen kartoituksessa tytöistä 7 (28 %) ja pojista 2 (8 %) otti kaikkien mielipiteet huomioon. Uusinta kyselyssä tytöistä 10 (34 %) ja pojista 6 (21 %) pyrki ottamaan kaikkien mielipiteen huomioon.
Oppilaiden itsetunto on parantunut	Lähtötilanteenkartoituksessa tytöistä 7 (41 %) ja pojista 3 (33 %) ottaa palautteen rakentavana loukkaantumatta. Toimintaviikon jälkeen tytöistä 13 (57 %) ja pojista 9 (59 %) kykeni ottamaan palautteen rakentavana vastaan. Oppilaat ovat varmempia tuodessaan omia mielipiteitään julki, lähtötilanteenkartoituksessa 8 (40 %) tytöistä ja 6 (55 %) pojista, koki voivansa tuoda mielipiteet esille muiden mielipiteistä huolimatta. Toimintaviikon jälkeen tytöistä 13 (59 %) ja pojista 8 (57 %) vastasi näin.
Empatiaa kyky ja sanattoman viestinnän tulkitseminen on parantunut	Oppilaat iloitsevat ystäviensä koulumenestyksestä enemmän. Lähtötilanteenkartoituksessa tytöistä 2(10 %) ja pojista 4 (36 %) pystyi iloitsemaan ystävän hyvästä menestyksestä Toimintaviikon jälkeen tytöistä 7 (36 %) ja pojista 4 (36 %) iloitsi kaverin menestyksestä. Oppilaat tulkitsevat ystävän pahaa mieltä lähtötilanteen kartoitusta paremmin. Tytöistä 20 (43 %) ja pojista 9 (40 %) kertoi huomaavansa ystävän pahan mielen. Tytöistä 10 (22 %) ja pojista 1 (4 %) uskoi osaavansa toimia tilanteessa. Uusinta kyselyssä tytöistä 20 (42 %) ja pojista 10 (27 %) kertoi huomaavansa asian. Suuri muutos oli tapahtunut pojilla. Pojista 10 (28 %) uskoi toimintaviikon jälkeen osaavansa toimia tilanteessa, jossa ystävä on surullinen. Tytöistä 13 (27 %) ajatteli osaavansa lohduttaa ystävää.
Kynnys auttaa koulukaveria on madaltunut	Lähtötilanteenkartoituksessa 19 (76 %) ja pojista 6 (43 %) menee auttamaan, mikäli rinnakkaisluokan tyttö kaatuu pyörällä. Toimintaviikon jälkeen tytöistä 25 (78 %) ja pojista 11 (61 %) auttaisi tyttöä. Tulosten mukaan etenkin poikien kynnys on madaltunut auttamisessa.
Taidot oppilastoverin tunteiden huomioimisessa on kehittynyt	Lähtötilanteenkartoituksessa 4 (17 %) tytöistä ja 2 (18 %) pojista vastasi, ettei kenenkään tulisi olla yksin, ja puuttuisi tilanteeseen, mikäli sellainen kohdalle sattuisi. Toimintaviikon jälkeen tytöistä 7 (24 %) ja pojista edelleen 2 (12 %) puuttuisi tilanteeseen. Tyttöjen taidot ovat kehittyneet tällä osa-alueella toimintaviikon jälkeen.

10 TOIMINTATUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTIA

Toimintatutkimusta on mahdotonta arvioida validiteetin ja reliabiliteetin avulla, koska tutkimuksen tulkinnot ovat sosiaalista todellisuutta. Validiteetti on hankalaa, koska on mahdoton löytää vertailun kohdetta. Reliabiliteetin tekee mahdottomaksi se, että samojen tulosten saaminen uusintamittauksilla on sen toiminnan toimintatutkimuksen pyrkimysten vastaista, koska se nimenomaan pyrkii muutokseen. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 147-149.)

Toimintatutkimuksen arviointiin sopii paremmin validointi, jossa ymmärrys kehkeytyy vähitellen. Heikkinen ym. on luonut validoinnille viisi käsitettä, jotka ovat: historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. Toimintatutkimuksen arviointia ei tulisi tehdä arviointikriteeri kerrallaan vaan kokonaisuutena. Historiallisessa jatkuvuudessa tutkijan on oltava tietoinen tutkimuskohteensa historiasta. Toimintaa muuttaakseen täytyy tietää mitä aiemmin on tapahtunut ja mihin muutosta lähdetään luomaan. Historiallisen periaatteen mukaan tutkimusraportissa tulee noudattaa aikajanaa ja lukijan tulisi pystyä seuraamaan syy-seurausketjua. Sosiaalisissa yhteisöissä toiminta ei lopu, vaikka toimintatutkimus prosessi on ohitse. Toimintatutkija voi itse päättää, miten toimintatutkimusraportti päättyy. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149–152.)

Reflektiivisyys on perusosa toimintatutkimuksen syklisyyttä. Sen voi tulkita tarkoittavan tutkijan omaa otetta työhönsä. Tutkijan tulee kirjoittaa tutkimusraporttinsa niin, että sen lukija voi seurata tutkijan ajatusten ja tutkimuksen syntyä ja kulkua. Tämä tuo tutkimukseen läpinäkyvyyttä. Reflektiivisyys tarkoittaa myös toiminnan tarkastelua. Vanhaa toimintaa täytyy arvioida, jotta voidaan luoda uutta. Tässä vaiheessa käynnistyy seuraava tutkimus sykli. Dialektisuuden pitäisi näkyä tutkimusraportissa monien eri näkökulmien esittelyä. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 152–155.)

Toimivuutta arvioidessa pohditaan tutkimuksen käytännön vaikutuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi toimintaan osallistuvien voimaantuminen ja toimintatutkimuksesta saatu hyöty. Toiminnan onnistuminen parhaimmillaan johtaa siihen, että osallistujat ovat itse mukana luomassa toimintaa omiin kykyihinsä ja taitoihinsa luottaen. Tulosten esittelyssä tulee olla kriittinen, koska myös epäonnistuminen voi tuottaa tärkeää toimintaa kehittävää materiaalia. Tutkimuksen hyödyn tarkastelussa tulee ottaa huomioon näkö-

kulmat, kenen mielestä tutkimus on onnistunut, kenelle se on hyödyllinen? Toimivuus periaatteeseen kuuluu eettisyyden arviointi, jossa pohditaan tutkittavien mahdollisuutta pysyä anonyymeinä ja arvosteluilta turvassa. Tutkimuksen aikana syntyvien eettisten ongelmien käsittely tulisi tulla esiin tutkimusraportista. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 155–158.)

Havahduttavuudella tarkoitetaan tutkimusraportin mahdollista vaikuttavuutta lukijassaan. Hyvä tutkimus saa lukijansa ajattelemaan uudella tavalla. Tutkimusraportin kirjoittajan tulisi pystyä tekemään tekstistään niin kirjallisesti lahjakkaan, jotta lukija pystyy kokemaan tutkimuksen todentuntuksena. Lukija peilaa tarinaa omien kokemustensa pohjalta ja voi samaistua tutkimuksen tavoitteisiin. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 159–169.)

Tarkasteltaessa toimintaraporttia voi lukija huomata kriteerien täyttymistä jokaisesta arvioinnin osa-alueesta. Tämän toimintaraportin arviointi tapahtuu toimintatutkimuksellisen mallin mukaan kokonaisuutena. Toimintaraportti etenee ajallisesti, jotta lukijan on helpompi seurata tapahtumien kulkua. Toiminnassa on havaittavissa toimintatutkimukseen kuuluva syklisyys.

Osallistuvan tutkijan ja yhteistyökoulun suhdetta kuvataan koko prosessin ajan. Vahvana vaikuttajana toiminnalle on ollut koulun aiempi sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden tila. Koulussa oli tapahtunut muutos, joka vaati puuttumista oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden käsittelyyn. Yhteistyökoulumme henkilökunta on ollut vahvasti mukana luomassa ja kehittämässä toimintaa. Toimintaviikon jälkeen henkilökunta ilmaisi halunsa jatkaa aiheiden käsittelyä oppitunneillaan. Oppilaille tehdyssä loppukyselyssä tuli ilmi, että oppilaat kokevat pystyvänsä puuttumaan paremmin itsevarmuutta vaativiin tilanteisiin. Toimintaviikon arvioinnissa ja kehittämässä on otettu huomioon myös opettajien näkökulmat.

Toimintamallin luominen on ollut pitkä prosessi, jonka aikana on tullut vastoinikäymiä. Esille on tullut myös toimintatapoja, jotka eivät ole olleet toimivia. Toimintaa on kehitetty jatkuvasti ja malli on muokkautunut ajatusten jalostuessa. Koulun oppilaiden yksityisyyden varjelu on ollut päällimmäisenä mielessä toimintaa suunnitellessa ja toteutettaessa. Oppilaat eivät pysty itse vaikuttamaan eettisiin kysymyksiin, kuten valokuvissa esiintymiseen. Meidän tehtävän on ollut pitää yhteyttä vanhempiin varmis-

taaksemme eettisyyden toteutumisen. Koulun yhteyshenkilö on osallistunut eettisten ongelmien ratkaisemiseen.

11 POHDINTA

Saimme luotua toimintamallin, joka testauksen perusteella soveltuu sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden käsittelyyn. Opinnäytetyömme päätarkoituksena oli luoda toimintamalli, jonka avulla alakouluissa pystytään kehittämään oppilaiden sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta. Päätavoitteemme on oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden parantaminen. Tavoitteen toteutumista arvioimme vertaamalla oppilailla teetettyjä kyselyjä. Sisällönanalyysin jälkeen huomasimme tulosten parantuneen oleellisesti. Toiminnan mukanaan tuomia muutoksia on kuitenkin vaikea arvioida, koska ne voivat näkyä vasta paljon myöhemmin lasten kasvettua jo aikuisiksi (Heinonen ym. 2002, 22–24).

Uusintakyselyssä saadut tulokset ovat prosentuaalisesti melko samanlaisia verrattuna Heiskan ja Kallion pro gradu tutkimuksessa (2008, 51) saatuihin tuloksiin. Positiivisesti erilaisuuteen suhtautuvia oli Heiskan ja Kallion tutkimuksessa molemmissa sukupuolissa runsaasti, tytöistä 52,3 % ja pojista 47,7 % suhtautui myönteisesti erilaisuuteen. Meidän tekemässämme uusintakyselyssä 66 % tytöistä ja 58 % pojista suhtautui erilaisuuteen positiivisesti. Heiskalla ja Kalliolla on ollut tarkasteltavanaan suurempi otanta. Suuremman otannan takia aineistot eivät ole täysin vertailukelpoisia.

Tyttöjen ja poikien suhtautuminen erilaisuuteen noudatti kyselyssämme jo teoriaosassa esille tullutta kaavaa. Yleisnäkemyks koko kyselyn perusteella oli, että tytöt ovat poikia suvaitsevaisempia. Tämä näkyi muun muassa kysymyksessä erilaisuuteen suhtautumisesta. Soilamo tutkimuksessaan (2006, 142) 3.–5.luokkalaisille sai samanlaisia tuloksia. Hänen tuloksissaan tytöt muun muassa hyväksyivät maahanmuuttaja oppilaat poikia paremmin (Tytöistä hyväksyi 47.1 % ja 31.7 % pojista.)

Toimintaviikon lisäksi tulosten parantumiseen voisi vaikuttaa puolessa vuodessa tapahtunut oppilaiden henkinen kasvu. Oppilailla on ollut uudessa koulussa enemmän aikaa tottua muihin oppilastovereihin. Erilaisiin oppilaisiin syntyneet myönteiset kontaktit koulumaailmassa lisäävät suvaitsevaisuutta heitä kohtaan (Ahonen 2008, 100). Toisaalta takana on kahden ja puolen kuukauden pituinen kesäloma, jolloin oppilaat ovat tavanneet todennäköisesti vain omia ystäviänsä. Koulu osallistui keväällä 2009

tekemämme kyselyn jälkeen KiVa Koulu hankkeeseen. KiVa Koulu on Turun psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyössä opetusministeriön rahoituksella toteuttama toimenpideohjelma kiusaamisen vähentämiseksi. (KiVa Koulu, 2009.) KiVa Koulu- hanke on voinut myös myötävaikuttaa loppukyselyssä saamiimme parempiin tuloksiin.

Lähtötilanteenkartoituskyselyssä meillä syntyi tunne, että oppilaat pelkäsivät anonymiteettinsä puolesta. Vastauslomakkeet palautettiin opettajalle henkilökohtaisesti ja opettajalla oli aikaa silmäillä niitä ennen lomakkeiden palautusta meille. Toimintaviikon aikana oppilaat tutustuivat meihin henkilökohtaisesti ja käytimme paljon aikaa viikolla heidän kanssaan kuulumisten vaihtoon. Pohdimme, että oppilaiden oli mahdollisesti helpompi vastata kyselyyn rehellisesti, kun he tiesivät, kenelle vastasivat.

Aikarajan puuttuessa vastaukset tuntuivat tulevan harkitummiksi ja oppilaat saattoivat miettiä, millaisia vastauksia heiltä odotettiin. Seuraavassa kyselyssä kiinnitimme huomiota aikaisempiin eettisiin ongelmiin. Laitoimme oppilaille tiedoksi, että opettajat eivät saa lukea oppilaiden vastauksia. Kirjoitimme opettajille saatekirjeen, jossa kerroimme, ettei vastauksia tule lukea. Oppilaille asetettiin vastauksiin aikaraja. Nämä muutokset mahdollisesti edesauttoivat meitä saamaan luotettavampia vastauksia. Vastaukset olivat laajempia ja syntyi tunne, että oppilaat olivat ajatelleet tapausesimerkkejä realistisesti.

Päätavoite sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden kehittäminen alakouluikäisillä on toteutunut. Oppilaiden asenteissa tapahtuneet muutokset todistavat, että toimintaviikolla pystyy vaikuttamaan parantavasti oppilaiden sosiaalisiin taitoihin ja suvaitsevaisuuteen. Opettajat ovat myös huomanneet muutoksia oppilaiden käyttäytymisessä. Erilaisuus ei enää ole yhtä vieras asia. Koulussa sosiaalinen kanssakäyminen rinnakkaisluokkien oppilaiden välillä on lisääntynyt. Toimintaviikko kokonaisuutena oli onnistunut. Koulun johto oli viikkoon tyytyväinen ja pääosin sille laaditut tavoitteet täyttyivät. Voimme todeta, että toinen tavoitteemme luoda Mussalon koululle mahdollisimman toimiva toimintaviikko on toteutunut. Käsittelimme arvioinnin helpottamiseksi tehdyt toimintaviikon tavoitteet kappaleessa 7.4.3. Toimintaviikon tavoitteiden toteutuminen.

Mediassa näkyvyyttä ei toivomassamme mittakaavassa saatu tavoitteesta huolimatta. Laitoimme ammattikorkeakoulun viestinnälle tiedon opinnäytetyöstämme ja toteuttamastamme toimintaviikosta. He laativat lehdistötiedotteen (liite 4), joka lähetettiin paikallisille lehdistön edustajille. Tiedote julkaistiin myös koulumme internetsivuilla. Lähestyimme itse kahta päivälehteä jättäen heille yhteystietomme. Kutsuimme lehdistötiedotteessa lehtien edustajat tutustumaan toimintaamme, mutta lehdistöä ei saapunut paikalle. Yleisessä mediassa ei saatu näkyvyyttä, mutta vanhemmille lähettämämme tiedote (liite 7) ja kiinnostus lapsen osallistumisesta toimintaviikkoon voi herättää keskustelua aiheesta kotona.

Opimme toimintaviikon aikana äkillisesti muuttuvien tilanteiden hallintaa ja organisointikykyä. Lisäksi stressinsietokykymme oli koetuksella. Oppimamme ominaisuudet tulevat esiin nykyisessä sairaanhoitotyössä ja sairaanhoitajilta vaaditaan näitä ominaisuuksia. Toimintaviikko sisälsi runsaasti eri-ikäisten toimijoiden ohjaamista. Ohjasimme prosessin aikana oppilaita, nuoria rastihenkilöitä ja opettajia. Sairaanhoitaja voi kohdata lapsia monessa eri hoitoyksikössä. Opimme ja kertosimme terveen lapsen kasvua ja kehitystä, jotta saimme rastitehtävistä ikätasoa vastaavat. Sairaanhoitajan on lapsen tilaa arvioidessaan tärkeää tunnistaa kasvussa ja kehityksessä tapahtuneet muutokset.

Tulevaisuudessa sairaanhoitaja tulee työssään usein törmäämään monikansallisuuteen ja eri kulttuurien kohtaamiseen. Opinnäytetyössämme tutustuimme laajasti erilaisuuden hyväksymiseen ja yhteistoiminnan parantamiseen. Opimme, miten ennakkoluulot syntyvät ja miten niihin voi vaikuttaa. Tulevassa työssämme meillä on oppimamme perusteella paremmat valmiudet puuttua näkemäämme ennakkoluuloisuuteen ja puuttuviin ryhmätyöskentelytaitoihin. Jokaisen sairaanhoitajan perusarvoihin tulisi kuulua potilaiden tasa-arvoinen kohtelu, joka perustuu hoitajan suvaitsevaisuuteen. Sosiaaliset taidot ovat sairaanhoitajan ammatin kannalta tärkeitä kehitystehtäviä.

Koemme, että työllämme on jatkuvuutta, koska sosiaalinen toiminta jatkuu toimintamallin myötä. Internet luo mahdollisuuden laajaan kotimaiseen levitykseen. Ainoa ongelma on, kuinka opiskelu paikkakuntamme ulkopuoliset koulut saavat tiedon tekemästämme toimintamallista. Koulujen lisäksi opinnäytetyötämme ja luomaamme toimintamallia voi käyttää esimerkiksi koulujen terveydenhoitajat tehdessään esimerkiksi kouluterveys kyselyjä ja puuttuessaan luokassa esiintyvään koulukiusaamiseen.

Esiopetus voi käyttää rastitehtäviä soveltaen. Lasten psykiatrisessa ja neurologisessa sairaanhoidossa tarkastellaan lasten sosiaalisia taitoja ja työmme voi tuoda siihen uusia näkökantoja.

Jatkossa toimintamallin jatkokehittämisen lisäksi sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden kartoittamista ja käsittelyä voisi laajentaa. Elämäntapaliiton hankkeessa havaittiin, että toistaiseksi lapsilta ei ole kysytty, miten he sosiaaliset taitonsa ja tarpeensa niiden muuttamiseksi, määrittäisivät (Ks. Heinonen ym. 2002, 22-24). Toimintaa voisi myös järjestää yläkouluun siirtyvien kuudesluokkalaisten välille. Näin voitaisiin helpottaa oppilaiden yläasteelle siirtymistä.

LÄHTEET

Ahonen, K. 2008. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten ulkomaalaisasenteet Hämeenlinnassa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.

Ahvenainen, O. Ikonen, O & Koro, J. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Helsinki: WSOY.

Arponen, A-L. 2007. ”Miten nuo pienet ossaa ajatella niin fiksusti?” Selvitys lasten mielipiteitä arkiympäristöstään. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysministeriö, Lapsiasia-valtuutetun toimisto. Saatavissa: www.lapsiasia.fi/resource.php/lapsiasia/aineistot/julkaisut/index.htm [viitattu 2.3.2009].

Cartasev, S. 2006. One World: Teaching tolerance, communication and conflict management. International depate education association. Saatavissa: www.kyamk.fi/kirjasto, Ebrary [viitattu 29.6.2009].

Csoti, M. 2001. Social awareness skills for children. Jessica Kingsley publishers. Saatavissa: www.kyamk.fi/kirjasto, Ebrary [viitattu 20.9.2009].

Engeström, Y. 1998. Kehittävä työntutkimus –Perusteita, tuloksia ja haasteita. 2. Painos. Helsinki: Edita Oy

Erwin, P. 2005. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. 1.Painos. Helsinki: WSOY

Fenichel, M & Felton, S. 2008. Building Self-Esteem. Saatavissa: <http://school.discoveryeducation.com/lessonplans/programs/selfesteem/> [viitattu 26.8.2009].

Frilander-Paavilainen, E-L. Nurmi, M. 2007. Lasten ja nuorten terveys- ja tapakasvatushanke. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Haiminen, T., Salmenkivi, E. & Severinkangas, T. 2001. Kohtaamisia Koulurauha aineisto. Opetushallitus, Mannerheimin lastensuojeluliitto, sisäasianministeriö, poliisi-osasto.

Harinen, P. 2005. Nuoret monikansallistuvassa ja –kulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa: Wilska, T-A. 2005. Erilaiset ja samanlaiset-nuorisobarometri 2005. Helsinki: Yliopistopaino, s. 98-109.

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. Painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksesta: Heikkinen, H. Roivio, E & Syrjälä, L. (toim.). 2007. Toiminnasta tietoon. Vantaa: Dark Oy, s. 16-37.

Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksesta Heikkinen, H., Huttunen, R & Moilanen, P. (Toim.) 1999. ”Siinä tutkija missä tekijä” toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. 1. Painos. Juva: WSOY, s. 25-56.

Heikkinen, H & Roivio, E. 2007. Toimintatutkimuksen raportointi. Teoksessa Heikkinen, H, Roivio, E & Syrjälä, L. (Toim.) Toiminnasta tietoon. Vantaa: Dark Oy, s. 114-142.

Heikkinen, H. Syrjälä, L. Tutkimuksen arviointi. Teoksesta: Heikkinen, H. Roivio, E & Syrjälä, L. (toim.). 2007. Toiminnasta tietoon. 2. Painos. Vantaa: Dark Oy, 144-161.

Heinonen, M., Muhonen, J., Rauhala, P-L. & Santamäki, S. 2002. Paikallinen verkostotyö: Menetelmä lasten sosiaalisten taitojen kehittämiseen. Sosiaaliturva 12/2002, 22-24.

Heiska, E. & Kallio, E. 2008. Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen kompetenssi 3-4 – luokkalaisilla. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Hiekkanen, T. & Mökkönen, A-N. 2007. Koululuokan sosiaalisten suhteiden yhteys nuorten itsearvioituun terveyteen. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Pro gradu –tutkielma.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2002. Tilastolliset menetelmät. 5. Painos. Porvoo: WSOY

Huovinen, T & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H, Roivio, E & Syrjälä, L. (Toim.) Toiminnasta tietoon. Vantaa: Dark Oy, s. 94-113.

Ikonen, O. 1997. Peruskoulun oppilaiden käsityksiä kehitysvammaisuudesta Teoksessa Ikonen, O. (toim.). Suvaitsevaisuus – erilaisuuteen suhtautuminen koulussa. 2. Painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. s. 59-66.

Ikonen, O & Viinikainen, H. 1997. Suvaitsevaisuus koulussa. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) Suvaitsevaisuus – erilaisuuteen suhtautuminen koulussa. 2. Painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. s. 37-51.

Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 1. Painos. Porvoo: WSOY.

Jansson, T. 1962. Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia. 1. Painos. Porvoo: WSOY.

Kalliopuska, M. 1995. Sosiaaliset taidot. Helsinki: Edita.

Kanerva, A. 2002. Anteeksi, ole hyvä: sosiaalisia taitoja oppii parhaiten arjen askareissa. Lapsen maailma 8/2002, 36-37.

Kannas, L. 2004. Koululaisten terveys ja terveystyytyminen muutoksessa: WHO-koululaistutkimus 20 vuotta. Jyväskylän yliopisto, Terveystiedon tutkimuskeskus.

Kaunonen, M., Koivula, M. & Tarkka, M-T., Nuorten koettu terveys ja sosiaalinen tuki-pilottitutkimus. Hoitotiede 6/2005, 298-310.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. 1. painos. Otavan Kirjapaino Oy.

Kauppinen, L. 2002. Kouluiän aggressiivinen käyttäytyminen: puutteet taidoissa käsitellä sosiaalista tietoa. Psykologia 2/2002, 93-100.

KiVa Koulu, 2009. Saatavissa: www.kivakoulu.fi [viitattu 5.11.2009].

Klemola, U. 2007. Vuorovaikutuskoulutus purkaa opettajan ammattitaidon myyttejä. *Kasvatus* 5/2007, 432-443.

Konu, A. 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Väitöskirja Tampereen yliopisto.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 1/1999, s. 3-12.

Lehti-Laakso, M. 2000. Suuntana suvaitsevaisuus, asenteiden muuttaminen etäopetuksen, projektiopetuksen ja luokkaopetuksen avulla. 1. Painos. Turku: Painosalama Oy.

Luopa, P, Pietikäinen, M & Jokela, J. 2008. Kouluterveyskysely 1998-2007: Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot. Helsinki: Stakes. Saatavissa: http://www.stakes.fi/FI/Julkaisut/verkkojulkaisut/raportteja08/VR23_2008.htm [viitattu 14.1.2009].

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2007. Tapakasvatus ja sosiaaliset taidot –muumi tietoisuus. Saatavissa: www.mll.fi/kasvattajille/tapakasvatus/ [viitattu 26.8.2009].

Moeller, T. 2001. Youth aggression and violence. A Psychological Approach. Mahwah : Lawrence Erlbaum Associates.

Mussalon koulu. Kotkan kaupunki. 2007. Saatavissa: www.kotkankoulut.fi/Mussalon_koulu [viitattu 18.2.2009].

Mussalon koulun opetussuunnitelma. 2009. [viitattu 25.5.2009].

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppala, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. 1. Painos. Porvoo: WSOY

Olweus, D. 1993. Bullying at school. Oxford: Blackwell.

Perusopetusasetus 20.11.1998/852

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Pirskanen, H. 2007. Sosialisatio ja yksilön sosiaalinen kehitys. Teoksessa Kuusela, P. (toim.) 2007. Sosiaalipsykologia: yksilöstä yhteiskuntaan. Kuopio: Oy UNIpress Ab. s. 111-147.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä – sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rasku-Puttonen, H., Keskinen, J. & Takala, H. 1998. Vertaissuhteiden edistäminen koulussa. Teoksessa: Lahikainen, A. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Keuruu: Otava.

Rinkinen, T. 1999. Egomatka – matka oman itsensä ja oman suvaitsevaisuustasonsa löytämiseen. 1. Painos. Hamina: Oy Kotkan kirjapaino Ab

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. 1. Painos. Keuruu: Otavan kirjapaino OY

Salmivalli, C. 2006. Lasten itseä ja ikätovereita koskevat käsitykset ja sosiaalinen motivaatio. Psykologia 6/2006.

Salmivalli, C. 2002. Suhdeskeemat, sosiaaliset tavoitteet ja sosiaalinen käyttäytyminen. Psykologia 2/2002, 84-91.

Soilamo, A. 2006. Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiusaamisessa. Turku: Painosalama Oy. Väitöskirja.

Suomen Punainen Risti. Koulurastit alakouluille. Saatavissa: www.redcross.fi/tulemukaan/koulut/fi_FI/koulurastit_alakoulut/ [viitattu 20.05.2009].

Suomen YK-Liitto. 2008. Päivänavaukset, alakoulu. Suvaitsevaisuus ja tasa-arvo. Saatavissa: www.ykliitto.fi/tuotteet/paivanavaukset_2008/ [viitattu 17.9.2009].

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2006. 1.-4. Painos. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Tammi.

Ulkoasiainministeriö. 2009. Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmis-oikeuspolitiikasta. Saatavissa:

<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=34787&contentlan=1&culture=fi-FI> [viitattu 3.9.2009].

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. 1. Painos. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2007a. Tutki ja havainnoi. 1.-2. Painos. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2007b. Tutki ja mittaa määrällisen tutkimuksen perusteet. 1. Painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Virrankoski, O. 2001. Maa kallis isien. Rauma: DIGIPAINO Turun yliopisto/Laine Direct Oy.

Wahlström, R. 1996. Kasvattaminen suvaitsevaisuuteen. 1. Painos. Porvoo: WSOY.

Tekijät, nimi, vuosi maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto	Tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Anne Konu Oppilaiden hyvinvointi koulussa, 2002 Tampere, Väitöskirja	Selkiyttää kouluhyvinvoinnista käytävää keskustelua sekä tuottaa väline koulu hyvinvoinnin arviointiin.	Kouluterveyskyselyn aineisto. Vastajat olivat 14-16 -vuotiaita.	Luokkakyselyt sekä kouluterveyskyselyn aineiston käyttö vuosilta 1998-2000.	Käsitteellinen koulun hyvinvointimalli, jota voidaan käyttää kouluhyvinvoinnin arvioimiseen oppilasjoukoissa ja kouluissa sekä toimintatutkimuksessa.
Anu-Leena Arponen "Miten nuo pienet osaa ajatella nuin fiksumsti?" Lasten mielipiteitä arkiympäristöstään, 2007 Jyväskylä	Kartoittaa lasten ja nuorten mielipiteitä liittyen koulu-viih-viihtyvyyteen jakuntien palveluun. Lisäksi pyydettiin nimeämään lasten elämässä hyviä asioita. Tarkoituksena oli heiltä saadun tiedon välittäminen kuntien päätöksen tekoon.	Ryhmäkeskusteluissa 3484 lasta. 56% yläkoulu ikäisiä. Tyttöjä ja poika yhtä paljon. Alakouluikäisiä osallistui 44%, jotka jakautui tasaisesti luokka-asteiden kesken.	Yhteistoiminnalliset ryhmäkeskustelut.	56% mielestä opettajilla ei riittävästi aikaa kuunnella oppilaita. Tämä johtuu opettajien kiireestä ja liian suurista opetus ryhmistä. Toivoi parempia suhteita opettajiin ja koulutovereihin, erityisesti koulukiusaamiseen puuttumista tehokkaasti. Voimakkaimmi lapset kokivat voivansa vaikuttaa juuri sosiaalisiin suhteisiin.
Tiina Hiekkanen, Anna-Maija Mökkönen Koululuokan sosiaalisten suhteiden yhteys nuorten itsearvioituun terveyteen, 2007, Jyväskylä Terveystieteiden laitos Pro gradu -tutkielma	Kartoittaa nuorten koettu terveys, itsearvioitu oireilu sekä koululuokan sisäiset sosiaaliset suhteet ja oppilas-opettajasuhteen yhteys nuorten terveyden kokemiseen ja itsearvioituun oireiluun.	Suomenkieliset 7. -9. luokan nuoret. Kaikkiaan 5334 nuorta vastasi kyselyyn.	Aineisto kerättiin struturoidulla kyselylomakkeella keväällä 2006. Aineisto tilastoitiin ristiintaulukointia sekä logistisen regression analyysia apuna käyttäen.	Valtaosa nuorista koki terveytensä hyväksi tai erinomaiseksi. Pojat kokivat vointinsa paremmaksi kuin tytöt. Enemmistö nuorista koki oppilaiden väliset sosiaaliset suhteet keskinkertaisiksi tai paremmiksi, oppilas-opettajasuhteen arviot olivat kriittisempiä. Luokan sosiaalisilla suhteilla oli merkitystä nuorten koettuun terveyteen ja oireiluun. Keskinkertaisena tai parempana koetut sosiaaliset suhteet olivat vahvasti yhteydessä keskinkertaista paremmin koettuun terveyteen ja oireiluun. Pojilla korostui terveyden kannalta oppilaiden väliset suhteet ja tytöillä oppilaiden väliset suhteet ja oppilas-opettajasuhde.

Tekijät, nimi, vuosi maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto	Tutkimusmenetelmät	Keskeiset tulokset
Heiska Eveliina Kallio Eveliina Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen kompe- tenssi 3-4 luokkalai- silla 2008 Jyväskylä Kasvatustieteiden laitos Pro gradu tutkielma	Selvittää kolmas ja neljäsluok- kalaisten oppilaiden sosiaalisia suhteita, sosiaalis- kompetenssia ja koulumenes- tystä niin oppilaiden omasta kuin opettajan näkökulmasta.	451 kolmas- ja neljäs luokkalaista oppilas- ta opettajineen.	kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä kaksi erillistä kyselylomaketta	Osa-aikaista erityisopetusta saavien oppilaiden ja muiden oppilaiden välillä ystävyyssuhteissa havaittiin eroja vain erilaisuuden hyväksynnässä. Osa- aikaista erityisopetusta saavat oppilaat kokivat erilaisena luokassa olon muita oppilaita hieman hankalampana. Tyttö- jen todettiin hyväksyvän erilaisuutta poikia paremmin. Erityistä tukea tarvit- sevat oppilaat kokivat muita herkemmin opettajan olevan kärsimättömämpi, suosivan hyviä oppilaita ja suhtautuvan heihin negatiivisesti. Oppilaat, jotka opettajat olivat arvioineet sosiaaliselta kompetenssilta heikoiksi olivat kaikki poikia. Erityisoppilaiden kompetenssi oli opettajan arvouden mukaan muita oppilaita heikompi. Oppilaiden omat arvioit koulumenestyksestä erosi opettajan arviosta.
Kati Ahonen Peruskoulun yhdek- säsluokkalaisten ulkomaalaisasenteet Hämeenlinnassa 2008, Hämeenlinna Opettajankouluslaitos kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu tutkielma	Yhdeksäsluokkalaisten nuor- ten asennoituminen ja suvait- sevaisuus ulkomaalaisia kohtaan	412 peruskoulun yhdeksäsluok- kalaista.	Kvantitatiivinen survey tutkimus. Aineiston kerääminen strukturoi- dulla kyselylomakkeella. Kysy- mukset viisiportaisella likertin as- teikolla laadittuja. Analysointi SPSS ohjelmalla.	Ulkomaalais asenteet ovat kielteisesti sävyttyneitä. Pakolaismääriä pitäisi vähentää. Jopa 9/10 nuoresta sitä miel- tä, että ensin tulisi hoitaa oman väestön työllisyys. Asennoitumista perustel- tiin taloudellisilla, terveydellisillä ja yhteiskunnallisilla näkökulmilla. Positiivisena pidettiin suvaitsevaisuu- den lisääntymistä. Yli puolet nuorista ottaishi ulkomaalaisen ystäväkseen. Aikaisemmilla ulkomaalaiskontakteil- la huomattiin olevan vaikutusta asen- teisiin.

Pauliina Luopa Minna Pietikäinen ja Jukka Jokela Kouluterveyskysely 1998-2007 : Nuorten hyvinvoinnin kehitys ja alueelliset erot Stakes, Helsinki	Kartoittaa 14-18 vuotiaiden hyvinvointiin, terveyteen ja terveystottumuksiin liittyviä asenteita sekä alueellisia eroja	Mukana 420 perus- koulua, peruskoulussa vuosittain vastannei- ta oli noi 6800 Mukana oli 340 ja vuosittain vastasi 8200 oppilasta	Kvantitatiivnen tutkimusmenetelmä. Luokkakyselynä toteutetut kyselyt.	Jopa 11 % puuttui läheinen ystävä. Vuorovaikutussuhde vanhempien ja nuorten välillä parantunut. Koulun työilmapiiri on huonotunut. Noin 30% koki oppimisvaikeuksia. Elinoloissa on tapahtunut myönteistä kehittymistä, joka on pysähtynyt vii- me vuosina.
Arto Soilamo Maahanmuuttajaop- pilaan osallisuus kou- lukiusaamisessa 2006, Turku, Kasva- tusteiden tiedekun- ta. Väitöskirja	Kartuttaa tietoa kiusaamises- ta, jossa maahanmuuttaja on osallisena	26 turkulaisen ala- koulun 3.- ja 5.- luok- kalaiset oppilaat. Mukana oli 633 oppi- lasta, joista 107 oli maahanmuuttajia	Survey -tutkimukselle tyypilliseen tapaan kyselylomakkeella. Analy- sointi SPSS ohjelman avulla.	Koulukiusaaminen on varsin yleinen ilmiö monikulttuurisissa kouluissa. Joka neljäs kaikista vastanneista kiu- sasi toisia usein. Kiusaajana tai uhrina oli maahanmuuttajaoppilas Suomalais- oppilasta useammin. Kiusaamisilmiö liittyi erityisesti maahanmuuttaja poi- kkiin. Kiusaamisesta vaietaan sekä kou- lussa, että kotona. Kiusaamista tapah- tuu erityisen paljon välitunneilla.
Osmo Virrankoski Maa kallis isien. 2001 Turku, Suomi	Selvittää peruskoulun päättävi- en oppilaiden ajatuksia isän- maallisuudesta, suvaitsevaisuu- desta ja etnisistä ennakkoluu- loista	1026 yhdeksäsluokka- laista oppilasta ympä- ri Suomea.	Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä, jossa joitakin kvalitatiivisia osia. Vastaukset kerätty kyselyn avulla.	Ympäristön kulturi erot ovat yhteydessä suvaitsevaisuuteen. Kaupunki kulttuu- riin kuuluu enemmän suvaitsevaisuus ja erilaisuuden sieto kun maaseutu kult- tuuriin. Kielteinen asennoituminen ulko- maalaisiin etenkin pojilla on varsin yleistä. Heidän tapansa kohdata etnisesti erilainen on ennakkoluuloinen suvaitsemattomuus. Suvaitsemattomuus on yleisempää kou- lussa, jossa ei ole maahanmuuttajia. Oppi- laat kannattavat keskustelua rasismista oppituntien aikana. Piilorasismi on yleistä.

Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus-

Kaisa Hirvonen

Anu Koskinen

opinnaytetyomme@yahoo.com

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. YLEISTÄ LÄHTÖTILANTEENKARTOITUSKYSELYSTÄ	5
2.1 Lähtötilanteenkartoituskysely	6
3. TOIMINTAVIIKON OHJLEMAN LUOMINEN	10
4. RASTITEHTÄVÄT	11
4.1 Rastit 1.- 4. –luokkalaisille, RASTI 1	12
4.2 RASTI 2	13
4.3 RASTI 3	15
4.4 RASTI 4	16
4.5 Rastit 5.- 6. –luokkalaisille RASTI 1	18
4.6 RASTI 2	20
4.7 RASTI 3	22
4.8 RASTI 4	24
4.9 RASTI 5	26
5. PÄIVIEN AIKATAULUT	27
5.1 1. – 2. luokkalaisten ja 3. – 4. luokkalaisten päiväkohtainen aikataulu	28
5.2 5. – 6. luokkalaisten päiväkohtainen aikataulu	29
6. RYHMÄKOHTAISET AIKATAULUT	30
6.1 1. – 4. luokkalaisten ryhmäkohtaiset aikataulut	30
6.2 5. – 6. luokkalaisten ryhmäkohtaiset aikataulut	32
7. RASTIEN AIKATAULUT	35
8. RASTIEN SUORITUSPAIKAT, MONISTE	40
9. YHTEISPÄIVÄ	41
9.1 Aamunavausteksti Lenni Liito-oravasta	32

1. JOHDANTO

Olemme kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta Kotkan toimipisteestä. Aloimme tehdä opinnäytetyötämme vuonna 2008 osana Lasten ja nuorten terveys- ja tapakasvatushanketta. Aiheeksemme muotoutuivat lasten sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Halusimme opinnäytetyöllämme pyrkiä vaikuttamaan suvaitsevaisuuden ja sosiaalisten taitojen parantumiseen alakouluikäisillä lapsilla.

Saimme työelämän yhteistyökumppaniksemme erään alakoulun Kotkasta. Koulussa oli tapahtunut edellisenä vuonna kolmen koulun yhdistyminen. Yleisopetuksen koulu ja kaksi erityisopetuksen koulua yhdistyivät noin 400 oppilaan kokonaisuudeksi. Koulu ehdotti aiheesta toiminnallista tekemistä. Keskustelujen pohjalta syntyi ajatus toimintaviikosta alakoulun oppilaille teemana sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus.

Yhteistyökoulumme lisäksi halusimme, että opinnäytetyöstämme olisi hyötyä mahdollisimman monelle. Aloimme luoda toimintaviikkoa kaikille alakouluille. Tästä kokonaisuudesta löydät tarvittavan toimintaviikon järjestämiseen. Materiaalia voi myös hyödyntää oppitunneilla tapahtuvaan suvaitsevaisuuden ja sosiaalisten taitojen opetukseen. Olemme keränneet Toimintaviikon ohjelman luominen - kappaleeseen muuttaman vinkin, josta etsiä lisää materiaalia aiheesta.

Toimintaviikon sujuvuutta testasimme järjestämällä sen yhteistyökoulullamme syksyllä 2009. Toimintaan osallistui 1.-6. luokat, sekä erityisopetuksen oppilaat luokilta 1.-9. Toimintaviikko on suunniteltu rastiradaksi niin, että eri luokka-asteille on omat tehtävänsä liittyen sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden osa-alueisiin. Yhteistyökoulusamme luokka-asteilla oli omat toimintapäivänsä oppilaiden suuren lukumäärän vuoksi. Luokka-asteet jaettiin aluksi kolmeen osaan, 1.-2.luokkalaisiin, 3.-4.luokkalaisiin ja 5.-6.luokkalaisiin. Jokaisena toimintapäivänä oppilaat oli vielä jaettu opettajien toimesta ryhmiin. Ryhmissä toimivat eri luokkien oppilaat yhdessä noin 15 hengen kokonaisuuksina opettajien ohjaamina. Rastihenkilöinä toimivat vapaaehtoistyöntekijät muun muassa partio toiminnasta. Toimintapäivien lisäksi järjestimme viikon lopuksi yhteispäivän, johon kuului päivänavaus ja improvisaatioteatterin esitys.

Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus eivät mielestämme tarvitse laajaa jokapäiväistä rastitoimintaa. Rastit voidaankin toteuttaa pienemmällä rastihenkilömäärällä, esimerkiksi yksi rasti päivässä tuntien ohessa. Rastit voi myös käydä läpi opettajajohteisesti.

Toivottavasti hyödyt kokoamastamme kokonaisuudesta. Se on vapaasti käytettävissä ja kopioitavissa sellaisenaan, tai tarvitsemissasi osissa. Jos haluat lisätietoa koskien opinnäytetyötämme, löytyy se sähköisenä Theseus, ammattikorkeakoulujen verkkokirjastosta (www.theseus.fi).

Terveisin: Kaisa Hirvonen ja Anu Koskinen

2. YLEISTÄ LÄHTÖTILANTEENKARTOITUSKYSELYSTÄ

Rastit on suunniteltu vastaamaan työelämän yhteistyökumppanimme tarpeita. Nämä tarpeet on kartoitettu lähtötilanteenkartoituskyselyllä. Jokainen toimintaviikkoamme käyttävä koulu voi tehdä lähtötilanteenkartoitus kyselyn kartoittaakseen omia painotusarvojaan. Kysely ei kuitenkaan ole välttämätön suorittaa, sillä kaikki rastit käsittelevät aiheita sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Kysymykset vastaavat seuraaviin asioihin :

- 1.) Miten lapset kokevat erilaisuuden?
- 2.) Miten lapset kokevat oppimistilanteen, jossa heidän tulee toimia ystäväpiirinsä ulkopuolella olevien kanssa?
- 3.) Kuunteleeko oppilas toisen mielipiteitä yhteisestä työstä?
- 4.) Toimiiko oppilas välituntisin mielellään suuremmassa ryhmässä, vai pienemmissä porukoissa? Onko luokan oppilaiden kesken paljon vapaaehtoista yhteistä toimintaa?
- 5.) Kuinka perusopetuksen oppilas huomioi erityisoppilaan tunteita? Puuttuuko oppilas tilanteeseen, jossa ajattelee toisen oppilaan kokevan vääryyttä?
- 6.) Miten oppilas kokee aikuiselta saamansa palautteen?
- 7.) Uskaltaako oppilas tuoda esille omia mielipiteitään huolimatta eriävistä mielipiteistä?
- 8.) Pystyykö oppilas iloitsemaan hyvällä omatunnolla luokkakaverinsa onnistumisesta?
- 9.) Onko oppilaalla hyvä sosiaalisten tilanteiden taju? Onko hänellä matala kynnys pyytää anteeksi?
- 10.) Kykeneekö oppilas tulkitsemaan arkipäivän tilanteessa sanatonta viestintää
- 11.) Miten oppilas toimii tilanteessa, jossa tuttu tyttö satuttaa itsensä? Omaako oppilas auttamisen halua?

2.1 Lähtötilanteenkartoituskysely

Hei!

Haluaisimme sinun vastaavan muutamaan kysymykseen koskien mielipiteitäsi. Vastauksesi on meille hyvin tärkeä, sillä sen avulla vaikutat järjestettävän viikon ohjelmaan. Vastaathan jokaiseen kysymykseen useammalla sanalla ja rehellisesti. Sinun ei tarvitse kirjoittaa nimeäsi paperiin. Jos joku kysymys tuntuu vaikealta, voit kysyä apua opettajaltasi. Kirjoita vastauksesi viivoille. Jos tila ei riitä, laita kysymyksen numero ja loppu vastaus kääntöpuolelle. Vastattuasi palautathan paperin heti opettajallesi.

Kiitos vastauksestasi!

Rastita oikea vaihtoehto:

Olen   tyttö [☐]
                 poika [☐]

1. Koulussasi on erilaisia oppilaita, jotka voivat kävellä eri tavalla tai olla erikokoisia. He voivat liikkua pyörätuolilla tai heillä voi olla oma avustaja. Miltä erilaisuus sinusta tuntuu?

---

2. Opettajasi ilmoittaa, että teette ryhmätöitä koko päivän. Sinun ryhmässäsi ei ole yhtään parasta ystävääsi. Mitä teet?

---

3. Teette ryhmätöitä ja yksi ryhmäläisesi haluaisi sanoa mielipiteensä työstänne. Kuinka toimit?

---

4. On välitunnin aika. Mitä teet välitunnilla? (mitä tavallisesti harrastat ja kenen kanssa?)

---

5. Näet pyörätuolissa istuvan tytön yksin välitunnilla. Miten toimit?

---

6. Opettajasi arvostelee kuvaamataidon piirustustasi. Miltä sinusta tuntuu?

---

7. Pidät esitelmän luokillesi suosikkiyhtyeestäsi ja et tiedä, mitä mieltä muut siitä ovat. Mitä ajattelet?

---

8. Opettaja jakaa kokeita luokassa ja huomaat ystäväsi saaneen sinua paremman numeron. Miltä sinusta tuntuu?

---

9. Olet kiukkuinen ja sanot pahasti luokkakaverillesi, joka pahoittaa mielensä. Mitä teet?

---

10. Ystäväsi on surullinen, koska hänen lemmikkinsä on sairas. Miten ystäväsi käyttäytyy?

---

11. Näet kotimatkallasi kotiin, kun viereisen luokan tyttö kaatuu pyörällä ja satuttaa itsensä. Mitä teet?

---

3. TOIMINTAVIIKON OHJELMAN LUOMINEN

Toimintaviikon ohjelma on kehitetty lähtötilanteen kartoituskyselyssä esiin nousseiden tarpeiden pohjalta. Tällaisia tarpeita olivat itsetunnon ja ryhmätyöskentelytaitojen parantaminen, sekä erilaisuuden hyväksyminen. Rasteihin ideoita keräsimme Suomen Punaisen Ristin koulu-rastit alakouluille -internetsivustolta, (www.redcross.fi/tulemukaan/koulut/fi_FI/koulurastit_alakoulut/), Discovery- televisiokanavan englanninkielisiltä sivuilta, jossa on esitelty ehdotuksia oppituntien pitämiseen muun muassa itsetunnosta

(<http://school.discoveryeducation.com/lessonplans/>), sekä Serghei I. Cartasevin kirjasta One World : Teaching Tolerance, Communication and Conflict Management, 2006. VHS-video rastilla 5 ja sitä koskevat apukysymykset ovat Mannerheimin lastensuojeluliiton, Opetushallituksen, Sisäasiainministeriön ja Poliisiosaston julkaisemasta Kohtaamisia, koulurauha-aineistosta vuodelta 2001.(kirjallinen aineisto saatavilla osoitteessa: www3.mll.fi/pdf/kohtaamisia.pdf) Osa rasteista ja niihin sisältyvistä leikeistä pohjautuu kokemukseemme seurakuntien lapsi- ja nuorisotyössä, sekä partio-toiminnassa.

Koemme, että tutustumisen arvoinen internetsivusto on myös Suomen lasten- ja nuorten säätiön luoma Särmää- materiaali. Se on erilaisuuden ja suvaitsevaisuuden käsitteilyyn tarkoitettu materiaali 7.-9.luokkalaisille ja heidän opettajilleen. Internet-sivuilta löytyy Särmää-vihkonen pdf-muodossa sekä opettajan opas.

www.slms.org/etusivu/toiminta/osa_kokonaisuutta_-_suvaitseva_yhteiskunta/teemavihko_sarmaa.html Oppaassa esitettävät harjoitukset ovat varmasti sovellettavissa vanhemmille alakoululaisille. Kokemusta niiden käytöstä ei meillä kuitenkaan ole

4. RASTITEHTÄVÄT

Opettajat yhdessä jakoivat oppilaat ryhmiin ennen viikkoa niin, että jokaiseen ryhmään tuli sekä yleis- ja erityisopetuksen oppilaita. Huomasimme viikon aikana, että jokaisessa ryhmässä oli hyvä olla oppilaita eri luokilta. Tämä mahdollistaa oppilaiden tutustumisen uusiin koulukavereihin.

Oppilaat kiersivät rasteja yhdessä luokanopettajan ja avustajien kanssa. Meillä rastit olivat miehitettyjä, mutta jos rastit käydään hyvin opettajien kesken etukäteen läpi, voidaan ne toteuttaa opettajajohtoisesti. Rastiviikkoa järjestäessä jokaisen tauon jälkeen on jokaisen ryhmän hyvä sopia kokoontumispaikka, joka on oppilaille tuttu. Yhteistyökoulussamme opettajat sopivat keskenään rastipaikat. Meillä oli käytössä toimintaan osallistuvien luokkahuoneet. Laitoimme oviin löytämisen helpottamiseksi rastimerkinnot. Jokaista rastia oli kaksi suorituspaikkaa.

Jokaisesta rastista on kirjoitettu omat tarkat ohjeensa. Ohjeista löytyy rastilla käsiteltävä aihe, suoritusohjeet, sekä tarvittavat tarvikkeet. Ajan, suorituspaikan ja rastihenkilöiden kohdalle on jätetty tyhjät aukot, jotka voit täydentää. Jokainen rasti on kestoltaan suunniteltu 25 minuutin pituiseksi. Rastit on koottu tähän ohjeeseen niin, että joukosta voi poimia vain tarvitsemansa. Rastit kulkevat ohjeissa 1.-4.luokkalaisista 5.-6.luokkalaisten rasteihin. Rastien ohjelma ei täysin poikkea nuoremmilla ja vanhemmilla. Edellä mainituista seikoista johtuen, osa esimerkiksi leikeistä toistuu kokonaisuudessa.

4.1 Rastit 1.-4.luokkalaisille, RASTI 1

Tarkoitus: Kiusaamisen käsittely ja toisten huomioon ottaminen

Aika:

Tarvikkeet: 2kpl Muumi-kirjoja. (Tove Jansson, Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia. Löytyy myös äänikirjana.)

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Rasti aloitetaan istumalla lattialle ringiin. Rastihenkilö aloittaa kyselemällä oppilailta, miltä tuntuu, kun joku on ilkeä. Tämän jälkeen luetaan Tove Janssonin ”Kertomus näkymättömästä lapsesta”. (Lyhensimme itse tarinaa sen pituuden takia. Kuvallinen versio tarinasta auttaa oppilaita keskittymään paremmin.) Lukemisen jälkeen rastihenkilö aloittaa keskustelun välinpitämättömyydestä ja pilkkaamisen seurauksista. Rastihenkilö kertoo lapsille, että jokainen saa olla juuri omanlaisensa; ujo, vilkas, pitkä lyhyt yms. Jos joku koulun oppilaista joutuu kiusatuksi ja hänelle tulee paha mieli, voi hänkin muuttua kirjan Ninnin tapaan näkymättömäksi. Lopuksi mietitään yhdessä, kuinka Ninni saatiin jälleen näkyväksi. (Isoäidin rohto, nauru, ilo, välittäminen, hoivaaminen, rauhaan jättäminen). Jos aikaa jää rastisuorituksen jälkeen, voidaan leikkiä tutustumisleikkiä. Vaihtoehtoisesti leikkiminen voidaan tehdä ensimmäiseksi. Tutustumisen jälkeen oppilaiden voi olla helpompi osallistua keskusteluun ja kertoa omat mielipiteensä.

Säännöt:

Oppilaat istuvat ringissä ja heittävät toisilleen palloa. Saadessaan pallon oppilaan tulee sanoa oma nimi ja asia, josta pitää. Asian tulee alkaa oman etunimen alkukirjaimella, esimerkiksi Kaisa tykkää kaloista. Pallo heitetään seuraavalle oppilaalle. Hän sanoo oman etunimensä ja asian, josta tykkää, esimerkiksi Anu tykkää auringosta. Oman nimensä jälkeen hänen tulee lisäksi muistaa edellisen oppilaan nimi ja asia, josta tämä tykkää. Kaisa on heittänyt pallon Anulle ja Anu kertoo Kaisan tykkäneiden kaloista. Jälleen pallo heitetään seuraavalle oppilaalle. Hän sanoo oman nimensä, ja muistaa edellisten oppilaiden nimet ja tykkäämiset. Hän, joka ei muista kaikkien edellisten oppilaiden nimiä ja tykkäämisiä, putoaa pelistä. Vaihtoehtoisesti leikkiä voi helpottaa muistamalla vain edellisen oppilaan nimen ja tykkäämisen.

4.2 RASTI 2

Tarkoitus: Yhteistoiminnan vahvistaminen, erilaisuuden sieto

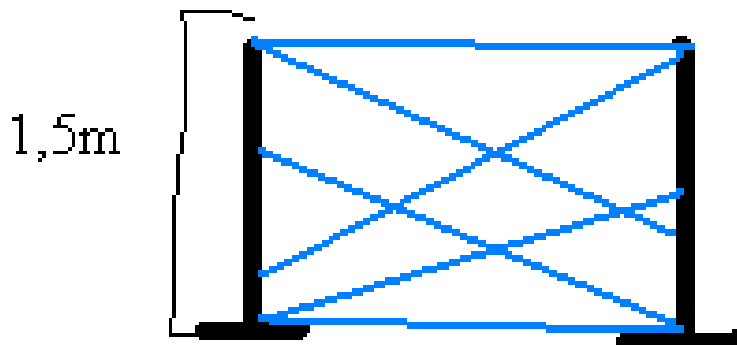
Aika:

Tarvikkeet: Lankaa /narua pitkä pätkä, kaksi pylvästä/puuta/ sulkapallosalkoa, paperia, kynä, kello

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Rastille on etukäteen rakennettu ”hämähäkinverkko” pujottamalla lankaa/narua kahden tolpan väliin. (HUOM! että tolpat tarpeeksi tukevia ja noin kolmen metrin etäisyydellä toisistaan!) Ajatuksena on tehdä verkosta niin korkea, etteivät lapset hyp-päämällä sitä ylitä. Verkossa tulisi olla myös suurehkoja reikiä eri korkeuksilla, joista lapset pystyvät menemään läpi.

Rastin tarkoituksena on koko lapsiryhmän pääseminen verkosta läpi kiertämättä sitä, koskematta naruihin tai käyttämättä samaa ”aukkoa” kahta kertaa. Oppilaan mentyä ”aukosta” ei hän saa enää tulla auttamaan muita aloituspuolelle. Ryhmät voivat leikkimielisesti kilpailla parhaasta ajasta, mutta tärkeämpää on yhdessä toiminnan suunnittelu ja toteutus.

Aluksi mietitään koko ryhmän voimin, mistä aukosta aloitetaan, tulisiko vahvimman mennä ensimmäiseksi jne. Suoritukseen kuluva kokonaisaika aletaan ottaa, kun ensimmäinen oppilas ylittää verkon. Ohjaaja kannustaa lapsia auttamaan toisiaan, ja esimerkiksi pienikokoisin nostetaan yhdessä yli, liikuntarajoitteinen autetaan yhdessä

Mikäli aikaa jää suorituksen jälkeen, voidaan se käyttää leikkimiseen, tai rastin uudelleen suorittamiseen.

Säännöt:

Leikkiä varten on leikattu 10cmx 15cm kokoisia lappuja esimerkiksi piirustuspaperista. Lappuun on kirjoitettu joku julkisuuden henkilö, tai sarjakuva hahmo (erityisoppilailla ja nuoremmilla oppilailta voi olla eläin) Tarvitset myös maalarinteippiä lappujen kiinnittämiseen.

Leikissä kaikkien oppilaiden selkään kiinnitetään lappu. Oppilaat kiertävät luokassa ja arvuuttelevat toisilta oppilailta, mikä hahmo heillä lukee selässään. Oppilaat kysyvät kysymyksiä, joihin voidaan vastata kyllä tai ei. Esimerkiksi Syökö ruohoa?, esiinnykö tv:ssä usein? Joka ensimmäisenä arvaa oman hahmonsa on voittaja. Leikki jatkuu kunnes jokainen on arvannut oman hahmonsa. Jo arvanneita voi kannustaa auttamaan viimeisiä hahmonsa arvaamisessa. Nuorempia oppilaita on hyvä auttaa lukemaan ja kertomaan ystäviensä hahmoista.

4.3 RASTI 3

Tarkoitus: Yhdessä tekeminen ja erilaisuuden pohdinta

Aika:

Tarvikkeet: Suuri tehdasrulla valkoista paperia, väriliituja ja piirustusalusia

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Rastin tarkoituksena on piirtää yhteinen piirustus aiheesta Erilaiset ystävät. Opettajat ohjaavat toimintaa ja auttavat oppilaita. Ennen piirtämisen aloittamista on hyvä yhdessä sopia, mitä piirretään (Ihmistä, eläintä tms.) Oppilaita voi kannustaa esimerkiksi sopimalla, että piirustus tulee esille koulun yhteisiin tiloihin.

4.4 RASTI 4

Tarkoitus: vieraan oppilaan kanssa toimiminen, toiseen luottaminen, erilaisuuteen samaistuminen

Aika:

Tarvikkeet: Esteiksi esim. jumppapalloja, tuoleja, hernepusseja, keiloja, koreja (rata tehty valmiiksi)

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Rastin tarkoituksena on oppilasparien kulkea yhdessä esterata. Toisella oppilaista on silmät sidottuna ja toinen ohjaa häntä radan läpi. Ennen rastin suoritusta on rastipaikalle rakennettu erilaisista tavaroista esteitä. Esteinä voi olla esimerkiksi penkkejä, jumppapalloja ja ripustettuja hulahula-vanteita. Keiloista saa hyvin rakennettua pujoteturadan ja hernepusseja oppilaat voivat heittää koreihin. Lattiaan on hyvä tehdä esimerkiksi maalarinteipillä kulkusuuntaa ja reittiä osoittavat merkinnät. Erityisoppilaille rataa voi helpottaa. Heillä tulisi olla avustajansa mukana rastilla.

Rastihenkilökunta auttaa ryhmää jakautumaan sattumanvaraisiin pareihin. Jakoperusteena voi olla esimerkiksi sukien väri tai silmien väri. Oppilaille selitetään rastin tarkoitus. Oppilaille jaetaan silmien sitomista varten huivit. Vaihtoehtoisesti oppilaat voivat pitää silmiään kiinni. Oppilasparit autetaan radan alkuun. Nuoremmilla oppilailta ohjaamista täytyy tukea. Oppilaat vaihtavat osia suoritusajan puolessa välissä, tai vaihtoehtoisesti radan läpi käytyään. Kaikkien suoritettua radan voidaan leikkiä lankakerä leikkiä

Säännöt:

Oppilaat ottavat toisiaan kädestä kiinni koko leikin ajan. (Mikäli ryhmässä on pyörätuolioppilas, voi hänet sijoittaa jonon viimeiseksi. Oppilaita voi ohjata pitämään kiinni esimerkiksi pyörätuolista jos kädestä kiinni pitäminen ei onnistu.) Ensimmäinen jonnossa oleva oppilas jää sisälle ”lankakerään”. Hän ei saa enää liikkua paikaltaan. Muut oppilaat pyörivät myötäpäivään hänen ympärilleen ketjussa kulkien.

Ketjussa kuljetaan myötäpäivään, kunnes kaikki oppilaat ovat ”kerällä”. Oppilaista saadaan aikaan yhtenäinen ryhmä ensimmäisen oppilaan ympärille. Jonon ensimmäinen, joka jäi lankakerän sisälle, etsii reitin ulos kerästä oppilaiden välistä. Samalla hän

vetää mukanaan loppua jonoa. (kokoajan pidetään toista kädestä kiinni.) Leikki loppuu, kun ”lankakerä” on kokonaan purkautunut.

Vaihtoehtoisesti voidaan leikki suorittaa menemällä alussa tiiviiksi ryhmäksi. Oppilaat nostavat kätensä ilmaan ja tarttuvat sattumanvaraisesti toisen oppilaan kädestä kiinni. Tämän jälkeen tarkoitus on selvittää syntynyt ”solmu” irrottamatta käsiä toisistaan. Vaihtoehtoa on hauska kokeilla esimerkiksi ensimmäisen tavan jälkeen. Piirros leikistä on kuvattu ylhäältäpäin.

4.5 Rastit 5.-6.luokkalaisille RASTI 1

Tarkoitus: Toisiin tutustuminen, ennakkoluulojen vähentäminen

Aika:

Tarvikkeet: Paperia, kynä, arvontaa varten kippo

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Ennen toimintaa kirjoitetaan pienille paperilapuille eläimiä. Yhdelle lapulle tulee yksi eläin, ja kutakin eläintä tulee kaksi lappua. Eläimet voivat olla hyvin tunnettuja kotieläimiä, kuten lehmä, hevonen, lintu yms. Tunnetut kotieläimet helpottavat leikkiä. Vanhemmille oppilaille voidaan keksiä vaikeampia eläimiä, kuten leijona, karhu, huuhkaja yms. Laput taitellaan niin, ettei kirjoitus näy, ja laitetaan arvontakippoon. Lappuja tulee olla yhtä monta kuin on leikkijöitä. Leikissä käytettävät apukysymykset voidaan kirjoittaa näkyviin esim. taululle tai jaettaville monisteille.

Oppilaat valitsevat kiposta yhden lapun, ja katsovat siinä olevan eläimen. Eläintä ei saa kertoa muille. Oppilaita pyydetään etsimään eläimen ääntelyn perusteella oma parinsa. Parin löydyttyä oppilaiden tulee ottaa selville paristaan tietoja apukysymysten avulla. Oppilaille annetaan keskusteluun aikaa muutamia minuutteja. Ajan loputtua parit kertovat muille osanottajille, mitä he ovat juuri oppineet toisistaan.

Apukysymykset:

Mikä on parisi lempiväri?

Ketä hänen perheeseensä kuuluu?

Mitä parisi harrastaa?

Mukavin kouluaine?

Onko parillasi lemmikkieläimiä?

Minkälainen on parisi mielestä hyvä koulukaveri?

Mikäli aikaa jää rastisuorituksen voidaan se käyttää tutustumisleikkiin.

Säännöt:

Oppilaat istuvat ringissä ja heittävät toisilleen palloa. Saadessaan pallon oppilaan tulee sanoa oma nimi ja asia, josta pitää. Asian tulee alkaa oman etunimen alkukirjaimella, esimerkiksi Kaisa tykkää kaloista. Pallo heitetään seuraavalle oppilaalle. Hän sanoo oman etunimensä ja asian, josta tykkää, esimerkiksi Anu tykkää auringosta. Oman nimensä jälkeen hänen tulee lisäksi muistaa edellisen oppilaan nimi ja asia, josta tämä tykkää. Kaisa on heittänyt pallon Anulle ja Anu kertoo Kaisan tykänneen kaloista. Jälleen pallo heitetään seuraavalle oppilaalle. Hän sanoo oman nimensä, ja muistaa edellisten oppilaiden nimet ja tykkäämiset. Hän, joka ei muista kaikkien edellisten oppilaiden nimiä ja tykkäämisiä, putoaa pelistä. Vaihtoehtoisesti leikkiä voi helpottaa muistamalla vain edellisen oppilaan nimen ja tykkäämisen.

4.6 RASTI 2

Tarkoitus: Toisen huomioon ottaminen, yhteisten asioiden pohtimista, yhteiseen kouluviihtyvyyteen vaikuttamista

Aika:

Tarvikkeet: Iso värillinen pahvi, tusseja

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Keksitään yhdessä koko ryhmän kanssa sääntöjä, jotka estävät kiusaamisen koulussa.

Aloitetaan yhdessä pohtimalla asioita, joita toiselle ihmiselle ei saa tehdä. (Näitä asioita voivat olla muun muassa juoruilu, pilkkaaminen ja toisen oppilaan tavaroihin koskeminen.) Kerätään oppilaiden kertomat asiat esimerkiksi liitutaululle kaikkien nähtäville. Ehdotusten pohjalta aletaan miettiä sääntöjä. Säännöissä voi mainita asioita, joita pitää tehdä koulun ilmapiiriin parantamiseksi. (Muiden oppilaiden tervehtiminen, yhteiset pelit ja leikit ym.). Kirjoitetaan yhdessä syntyneet säännöt isolle A2-paperille. Rastihenkilö kertoo oppilaille vielä lopuksi, että kaikkien on parempi olla luokassa, jossa ketään ei kiusata. Tuotoksista opettajat voivat myöhemmin koota koulun yhteiset säännöt.

Mikäli aikaa jää voitte leikkiä yhdessä Lankakerä-leikkiä.

Säännöt:

Oppilaat ottavat toisiaan kädestä kiinni koko leikin ajan. (Mikäli ryhmässä on pyörätuolioppilas, voi hänet sijoittaa jonon viimeiseksi. Oppilaita voi ohjata pitämään kiinni esimerkiksi pyörätuolista jos kädestä kiinni pitäminen ei onnistu.) Ensimmäinen jonoissa oleva oppilas jää sisälle ”lankakerään”. Hän ei saa enää liikkua paikaltaan. Muut oppilaat pyörivät myötäpäivään hänen ympärilleen ketjussa kulkien.

Ketjussa kuljetaan myötäpäivään, kunnes kaikki oppilaat ovat ”kerällä”. Oppilaista saadaan aikaan yhtenäinen ryhmä ensimmäisen oppilaan ympärille. Jonon ensimmäinen, joka jäi lankakerän sisälle, etsii reitin ulos kerästä oppilaiden välistä. Samalla hän vetää mukanaan loppua jonoa. (kokoajan pidetään toista kädestä kiinni.) Leikki loppuu, kun ”lankakerä” on kokonaan purkautunut.

Vaihtoehtoisesti voidaan leikkiä suorittaa menemällä alussa tiiviiksi ryhmäksi. Oppilaat nostavat kätensä ilmaan ja tarttuvat sattumanvaraisesti toisen oppilaan kädestä kiinni. Tämän jälkeen tarkoitus on selvittää syntynyt ”solmu” irrottamatta käsiä toisistaan. Vaihtoehtoa on hauska kokeilla esimerkiksi ensimmäisen tavan jälkeen.

Piirros leikistä on kuvattu ylhäältäpäin

4.7 RASTI 3

Tarkoitus: Itsetunnon parantaminen, erilaisuuden pohtiminen

Aika:

Tarvikkeet: Vastauspaperit, kyniä

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Oppilaiden olisi hyvä istua pulpettien/ pöytien ääressä. Oppilaat jatkavat vastauspaperissa olevia lauseita ja kirjoittavat pienen tarinan aiheesta Erilaiset ystävät. Tarinaa varten on oma vastauspaperinsa. (Huom! Erityisoppilaat voivat piirtää aiheesta ystävät.)

Jatka lauseita:

Lempiaiineeni koulussa on_____.

Olen erityisen hyvä _____.

Vapaa-ajalla tykkään tehdä_____.

Minusta pidetään, koska_____.

Vanhempani kehuvat minua usein, koska_____.

Ystäväni kanssa pidän näistä samoista asioista: _____

Näissä asioissa olemme ystäväni kanssa erilaisia:

_____.

Jatka tarinaa mielesi mukaan. Aiheena on Erilaiset ystävät. Rastihenkilö huolehtii ajankäytöstä.

Olipa kerran kaksi ystävää, jotka olivat tunteneet toisensa

[illegible]

4.8 RASTI 4

Tarkoitus: Yhteistoiminnan vahvistaminen

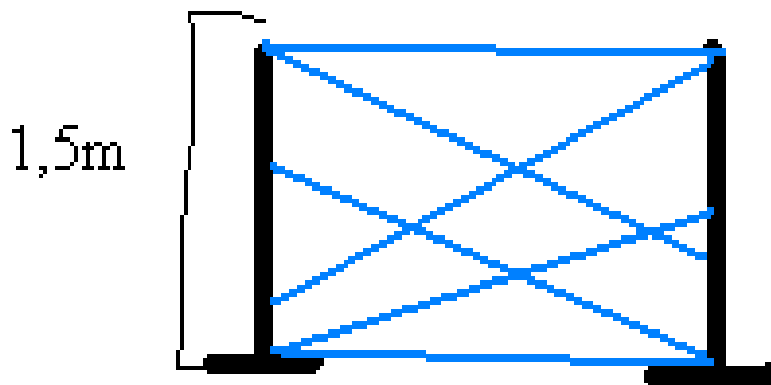
Aika:

Tarvikkeet: Lankaa /narua pitkä pätkä, kaksi pylvästä/puuta/ sulkapallosalkoa, paperia, kynä, kello

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Rastille on etukäteen rakennettu ”hämähäkinverkko” pujottamalla lankaa/narua kahden tolpan väliin. (HUOM! että tolpat tarpeeksi tukevia ja noin kolmen metrin etäisyydellä toisistaan!) Ajatuksena on tehdä verkosta niin korkea, etteivät lapset hyp-päämällä sitä ylitä. Verkossa tulisi olla myös suurehkoja reikiä eri korkeuksilla, joista lapset pystyvät menemään läpi.

Rastin tarkoituksena on koko lapsiryhmän pääseminen verkosta läpi kiertämättä sitä, koskematta naruihin tai käyttämättä samaa ”aukkoa” kahta kertaa. Oppilaan mentyä ”aukosta” ei hän saa enää tulla auttamaan muita aloituspuolelle. Ryhmät voivat leikkimielisesti kilpailla parhaasta ajasta, mutta tärkeämpää on yhdessä toiminnan suunnittelu ja toteutus.

Aluksi mietitään koko ryhmän voimin, mistä aukosta aloitetaan, tulisiko vahvimman mennä ensimmäiseksi jne. Suoritukseen kuluva kokonaisaika aletaan ottaa, kun ensimmäinen oppilas ylittää verkon. Ohjaaja kannustaa lapsia auttamaan toisiaan, ja esimerkiksi pienikokoisin nostetaan yhdessä yli, liikuntarajoitteinen autetaan yhdessä esimerkiksi aukosta lattian rajassa. (Aikuinen voi osallistua auttamiseen molemmiin puolin verkkoa.)

Ohjaaja merkitsee ryhmän numeron tai nimen paperille. Jokaisesta narun kosketuksesta ohjaaja merkitsee ryhmälle rastin/ viivan paperille. Kosketuksesta tulee kymmenen sekuntia lisää kokonaisaikaan. Kello pysäytetään, kun viimeinen oppilas on verkon toisella puolella. Kokonaisaika lisätään paperiin. Aikaa on rastin keston ajan eli maksimissaan 20min. Aika loppuu, kun kaikki ryhmän lapset ovat päässeet verkosta läpi. Mikäli aikaa jää suorituksen jälkeen, voidaan se käyttää leikkimiseen, tai rastin uudelleen suorittamiseen.

Säännöt:

Leikkiä varten on leikattu 10cmx 15cm kokoisia lappuja esimerkiksi piirustuspaperista. Lappuun on kirjoitettu joku julkisuuden henkilö, tai sarjakuva hahmo (erityisoppilailta ja nuoremmilla oppilailta voi olla eläin) Tarvitset myös maalarinteippiä lappujen kiinnittämiseen.

Leikissä kaikkien oppilaiden selkään kiinnitetään lappu. Oppilaat kiertävät luokassa ja arvuuttelevat toisilta oppilailta, mikä hahmo heillä lukee selässään. Oppilaat kysyvät kysymyksiä, joihin voidaan vastata kyllä tai ei. Esimerkiksi Syökö ruohoa?, esiinnykö tv:ssä usein? Joka ensimmäisenä arvaa oman hahmonsa on voittaja. Leikki jatkuu kunnes jokainen on arvannut oman hahmonsa. Jo arvanneita voi kannustaa auttamaan viimeisiä hahmonsa arvaamisessa. Nuorempia oppilaita on hyvä auttaa lukemaan ja kertomaan ystäviensä hahmoista.

4.9 RASTI 5

Tarkoitus: Oppilaat miettivät erilaisuutta yleisesti ja omalle kohdalleen. Toisen mielenhuomioon ottaminen ja kuuntelutaito.

Aika:

Tarvikkeet: VHS –nauhuri, Kohtaamisia-video, leikkiin: paperilappuja, kyniä ja arvontakippo

Rastipaikka:

Rastihenkilöt:

Videolta Kohtaamisia näytetään osiot samanlaisuus ja ystävät, jonka jälkeen keskustellaan yhdessä apukysymysten avulla pätkien sisällöstä. Yksi pätkä kestää n. 5 minuuttia.

Apukysymykset:

- Millaista erilaisuutta on olemassa? Ikä? Sukupuoli? Asuinmaa? Ajatusmaailma? Sairaus? koulutus?
- Kuvittele itsesi fyysisesti erilaisena, millaista suhtautumista toivoisit tällöin saavasi?
- Minkälaisessa tilanteessa tunnet itsesi yksinäiseksi?
- Jos luokassa on joku, jolla ei ole yhtään ystävää miten voit auttaa häntä?

Lisäksi voidaan esittää pantomiimia. Ajatuksena on harjoitella tunnetilojen huomioimista ja sanatonta viestintää.

Säännöt:

Ennen leikkiä rastihenkilö kirjoittaa paperilapuille tunnetiloja. Yksi tunnetila per paperilappu. Oppilaat istuvat esim. lattialle, niin että kaikki näkevät hyvin eteen. Leikin voi aloittaa vapaaehtoinen, tai esitysvuoro voi kulkea järjestyksessä. Ensimmäinen oppilas ottaa lapun arvontakiposta. Oppilaan tulee esittää tunnetilaa kehonkielellä, ilman sanoja. Muut oppilaat yrittävät arvata, mikä tunnetila on kyseessä. Vaihtoehtoisesti oikein arvannut oppilas voi näytellä seuraavaksi.

5. PÄIVIEN AIKATAULUT

Seuraavaksi käsittelemme toimintaviikolla käytetyn aikataulun. Aikataulussa on jokaiselle rastille varattu suoritusajaksi 25 minuuttia ja siirtymisaikoihin 5min. Huomioon on otettu myös lakisääteiset väli- ja ruokatunti, sekä nuorempien oppilaiden päivän kesto. Mahdollisia rastihenkilöitä varten on jokaisen rastin oma aikataulu, josta näkee, mikä ryhmä on kulloinkin tulossa rastille. Mukana on myös opettajille jaettava moniste, johon voi täydentää rastien suorituspaikat. Voitte käyttää tekemäämme ryhmien henkilökohtaisia aikatauluja. Ryhmien rasteilla kierto on suunniteltu 8-10 ryhmälle. Kahdelle ryhmälle on aina sama aikataulu, koska suorituspaikkoja oli toimintaviikolla kaksi kutakin rastia kohden.

5.1 1.-2. luokkalaisten ja 3.-4. luokkalaisten päiväkohtainen aikataulu

Klo 8.15-8.45

Aloitussanat

- Käsitteiden sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus käsittely ja päivän ohjelman esittely, jonka jälkeen katsomme muumien tietoiskut aiheista erilaisuus ja syrjimättömyys (<http://www.mll.fi/kasvattajille/tapakasvatus/>). Oppilaat askartelevat valmiiksi leikatuista papereista nimilaput ja oppilaat jaetaan ennalta sovittuihin ryhmiin. Ryhmien jaon jälkeen siirrytään aloitusrasteille joko yksitellen tai kaikki yhtä aikaa.

Klo 8.50–9.15

Rasti 1, Kertomus

Klo 9.15–9.30

Välitunti

Klo 9.35.10.00

Rasti 2, Hämähäkinseitti

Klo 10.05–10.30

Rasti 3, Piirtäminen

Klo 10.30–11.15

Ruokailu

Klo 11.15–11.40

Rasti 4, Luottamusleikki

PÄIVÄ PÄÄTTY!

5.2 5.-6.luokkalaisten päiväkohtainen aikataulu

Klo 9.15-9.40	Aloitussanat, kuten nuoremmilla
Klo 9.45–10.10	Rasti 1. Eläinleikki
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	Rasti 2. Säännöt koululle
Klo 11.05–11.30	Rasti 3. Kirjoitustehtävä
Klo 11.30	Ruokailu
Klo 12.15–12.40	Rasti 4. Hämähäkinseitti
Klo 12.45–13.15	Rasti 5. Video- Kohtaamisia
PÄIVÄ PÄÄTTYY!	

6. RYHMÄKOHTAISET AIKATAULUT

6.1 1.-4.luokkalaisten ryhmäkohtaiset aikataulut

RYHMÄ 1 ja 2

Klo 8.15-8.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus.
Klo 8.50-9.15	RASTI 1 (Näkymätön lapsi)
Klo 9.15- 9.30	Välitunti
Klo 9.35- 10.00	RASTI 2 (Hämähäkinverkko)
Klo 10.05–10.30	RASTI 3 (Piirtäminen, opettajien johdolla)
Klo 10.30–11.15	Ruokailu
Klo 11.20–11.45	RASTI 4 (Luottamusleikki)

RYHMÄ 3 ja 4

Klo 8.15-8.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus.
Klo 8.50-9.15	RASTI 2 (Hämähäkinverkko)
Klo 9.15- 9.30	Välitunti
Klo 9.35- 10.00	RASTI 3 (Piirtäminen, opettajien johdolla)
Klo 10.05-10-30	RASTI 4 (Luottamusleikki)
Klo 10.30-11.15	Ruokailu
Klo 11.20-11.45	RASTI 1 (Näkymätön lapsi)

RYHMÄ 5 ja 6

Klo 8.15-8.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus.
Klo 8.45-9.15	RASTI 3 (Piirtäminen, opettajien johdolla)
Klo 9.15- 9.30	Välitunti
Klo 9.30- 10.00	RASTI 4 (Luottamusleikki)
Klo 10.00-10-30	RASTI 1 (Näkymätön lapsi)
Klo 10.30-11.15	Ruokailu
Klo 11.15-11.45	RASTI 2 (Hämähäkinverkko)

RYHMÄ 7 ja 8

Klo 8.15-8.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus.
Klo 8.50-9.15	RASTI 4 (Luottamusleikki)
Klo 9.15- 9.30	Välitunti
Klo 9.35- 10.00	RASTI 1 (Näkymätön lapsi)
Klo 10.05–10-30	RASTI 2 (Hämähäkinverkko)
Klo 10.30–11.15	Ruokailu
Klo 11.20–11.45	RASTI 3 (Piirtäminen, opettajien johdolla)

6.2 5.-6.luokkalaisten ryhmäkohtaiset aikataulut

RYHMÄ 1 ja 2

Klo 9.15-9.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus
Klo 9.50–10.15	RASTI 1 (Eläinleikki)
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	RASTI 2 (Säännöt koululle)
Klo 11.05–11.30	RASTI 3 (Kirjoittaminen, opettajien johdolla)
Klo 11.30–12.15	Ruokailu
Klo 12.20–12.45	RASTI 4 (Arvot)
Klo 12.50–13.15	RASTI 5 (Video)

RYHMÄ 3 ja 4

Klo 9.15-9.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus
Klo 9.50–10.15	RASTI 2 (Säännöt koululle)
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	RASTI 3 (Kirjoittaminen, opettajien johdolla)
Klo 11.05–11.30	RASTI 4 (Arvot)
Klo 11.30–12.15	Ruokailu
Klo 12.20–12.45	RASTI 5 (Video, opettajien johdolla)
Klo 12.50–13.15	RASTI 1 (Eläinleikki)

RYHMÄ 5 ja 6

Klo 9.15-9.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus
Klo 9.50–10.15	RASTI 3 (Kirjoittaminen, opettajien johdolla)
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	RASTI 4 (Arvot)
Klo 11.05–11.30	RASTI 5 (Video, opettajien johdolla)
Klo 11.30–12.15	Ruokailu
Klo 12.20–12.45	RASTI 1 (Eläinleikki)
Klo 12.50–13.15	RASTI 2 (Säännöt koululle)

RYHMÄ 7 ja 8

Klo 9.15-9.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus
Klo 9.50–10.15	RASTI 4 (Arvot)
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	RASTI 5 (Video, opettajien johdolla)
Klo 11.05–11.30	RASTI 1 (Eläinleikki)
Klo 11.30–12.15	Ruokailu
Klo 12.20–12.45	RASTI 2 (Säännöt koululle)
Klo 12.50–13.15	RASTI 3 (Kirjoittaminen, opettajien johdolla)

RYHMÄ 9 ja 10

Klo 9.15-9.45	Toimintapäivän yhteinen aloitus
Klo 9.50–10.15	RASTI 5 (Video, opettajien johdolla)
Klo 10.15–10.30	Välitunti
Klo 10.35–11.00	RASTI 1 (Eläinleikki)
Klo 11.05–11.30	RASTI 2 (Säännöt koululle)
Klo 11.30–12.15	Ruokailu
Klo 12.20–12.45	RASTI 3 (Kirjoittaminen, opettajien johdolla)
Klo 12.50–13.15	RASTI 4 (Arvot)

7. RASTIEN AIKATAULUT

RASTI 1

TIISTAI & TORSTAI

Klo 8.50- 9.15	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
----------------	------------	------------

Klo 9.35–10.00	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
----------------	------------	------------

Klo 10.05–10.30	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
-----------------	------------	------------

Klo 11.20–11.45	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
-----------------	------------	------------

KESKIVIIKKO

Klo 9.50–10.15	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
----------------	------------	------------

Klo 10.35–11.00	A) RYHMÄ 9	B) RYHMÄ 10
-----------------	------------	-------------

Klo 11.05–11.30	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
-----------------	------------	------------

Klo 12.20–12.45	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
-----------------	------------	------------

Klo 12.50–13.15	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
-----------------	------------	------------

RASTI 2

TIISTAI & TORSTAI

Klo 8.50- 9.15	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 9.35–10.00	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
Klo 10.05–10.30	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
Klo 11.20–11.45	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6

KESKIVIikko

Klo 9.50–10.15	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 10.35–11.00	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
Klo 11.05–11.30	A) RYHMÄ 9	B) RYHMÄ 10
Klo 12.20–12.45	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
Klo 12.50–13.15	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6

RASTI 3

TIISTAI & TORSTAI

Klo 8.50- 9.15	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
Klo 9.35–10.00	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 10.05–10.30	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
Klo 11.20–11.45	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8

KESKIVIikko

Klo 9.50–10.15	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
Klo 10.35–11.00	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 11.05–11.30	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
Klo 12.20–12.45	A) RYHMÄ 9	B) RYHMÄ 10
Klo 12.50–13.15	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8

RASTI 4

TIISTAI & TORSTAI

Klo 8.50-9.15	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
Klo 9.35–10.00	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
Klo 10.05–10.30	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 11.20–11.45	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2

KESKIVIikko

Klo 9.50–10.15	A) RYHMÄ 7	B) RYHMÄ 8
Klo 10.35–11.00	A) RYHMÄ 5	B) RYHMÄ 6
Klo 11.05–11.30	A) RYHMÄ 3	B) RYHMÄ 4
Klo 12.20–12.45	A) RYHMÄ 1	B) RYHMÄ 2
Klo 12.50–13.15	A) RYHMÄ 9	B) RYHMÄ 10

RASTI 5 HUOM! Rasti vain 5.-6.luokkalaisille

KESKIVIIKKO

Klo 9.50–10.15   A) RYHMÄT 9 JA 10

Klo 10.35–11.00   A) RYHMÄT 7 JA 8

Klo 11.05–11.30   A) RYHMÄT 5 JA 6

Klo 12.20–12.45   A) RYHMÄT 3 JA 4

Klo 12.50–13.15   A) RYHMÄT 1 JA 2

8. RASTIEN SUORITUSPAIKAT, MONISTE

TIISTAI

Rasti 1 Luokka: _____

Rasti2 Luokka: _____

Rasti 3 Luokka: _____

Rasti 4 Luokka: _____

KESKIVIikko

Rasti1 Luokka: _____

Rasti2 Luokka: _____

Rasti3: Luokka: _____

Rasti 4: Luokka: _____

Rasti 5 Luokka: _____

TORSTAI

Rasti1 Luokka: _____

Rasti2 Luokka: _____

Rasti 3 Luokka: _____

Rasti 4 Luokka: _____

9. YHTEISPÄIVÄ

Pidimme yhteispäivän viikon lopuksi. Yhteispäivän aloitimme keskusradion kautta luetulla tarinalla Lenni Liito-oravasta. Tarina löytyi YK-liiton sivuilta (www.ykliitto.fi/tuotteet/paivanavaukset_2008/). Järjestimme kaksi improvisaatio teatteriesitystä, erikseen 1.-3-luokkalaisille ja 4.-6-luokkalaisille oppilaille. Ennen esityksiä luimme kaikille oppilaille 5.- 6.luokkalaisten viikolla tekemät koulunsäännöt kiusaamista vastaan. Muuttaisimme improvisaatio esityksen tilalle mieluummin erilaisen teatteriesityksen. Improvisaatio teatteri ei tuo tarpeeksi esille viikon teemaa. Viimeisenä aiheenyhdistäjänä improvisaatio teatteri ei ole paras mahdollinen vaihtoehto. Teatteriryhmä, jonka kanssa on ennalta sovittu esitys aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus voisi olla parempi vaihtoehto. Teatteriesitys viikon lopussa on mielestämme säilytettävä jännitystä ja odotusta tuottavana viikon huipentumana. Teatteriesityksellä on mielestämme mahdollisuudet vaikutukset oppilaiden ajatuksien selkeyttäjänä ja uusien ajatuksien herättäjänä.

Olimme ajatelleet viikon päätteeksi Suomen Punaisen Ristin sivuilta löytyvän ”ennakkoluulot roskeen” tempauksen. Pidimme ideaa hyvänä, mutta emme toteuttaneet sitä käytännön järjestelyjen vaikeuden vuoksi. Ideana oli, että oppilaat kirjoittaisivat ennakkoluulonsa paperilapuille teatteriesityksen jälkeen. Luokkien siirtyessä pois esityspaikasta heittäisivät he ennakkoluulonsa roskeen. Tarkempi ohje ja lisää materiaalia suvaitsevaisuudesta ja ennakkoluuloista löytyy Punaisen Ristin sivuilta (<http://www.redcross.fi/tulemukaan/monikulttuurisuustyohon/suvaitsevaisuus/>)

9.1 Aamunavausteksti Lenni Liito-oravasta

On lähes tavallinen maanantaiaamu. Aurinko nousee Rauhanmetsän puiden ylle luoden keltaisia säteitään puiden oksien lomasta vihreälle sammalmättäälle. Kolme pientä oravalasta Onni, Orvokki ja Lenni astelevat metsäpolkua pitkin reput selässään intoa täynnä. Heillä on alkamassa koulu pitkän kesäloman jälkeen. He aloittavat tänään kolmannen luokkansa. Lenni Liito-oravalle päivä on erityisen tärkeä ja jännittävä, sillä tämä on hänen ensimmäinen koulupäivänsä. Tähän asti Lenni on ollut kotona äitinsä apuna käpyjä keräämässä muulle perheelle, mutta Onnin ja Orvokin aloitteesta tänä syksynä myös liito-oravalapset pääsevät kouluun. Aikaisemmin se on ollut vain harvojen etuoikeus liito-oravayhteisössä. Tavalliset maaoravat ovat kuitenkin käyneet koulua, kuten kaikkien lasten tulisikin. Lenniä jännittää erityisesti kuinka hän sopeutuu kouluun ja saako hän kavereita helposti. Lenni liito-orava näyttää erilaiselta kuin tavalliset maaoravat ja hän on kasvanut aivan erilaisessa kulttuurissa kuin muut oppilaat. Onneksi Onni ja Orvokki ovat hänen ystäviään ja pitävät varmasti hänen puoliaan. Ensimmäisellä välitunnilla Lenni seisoo yksin koulun seinään nojaillen, tarkkaillen muiden lasten iloista leikkiä. Onni ja Orvokki ovat järjestäjinä, eivätkä ole pihalla hänen kanssaan. Lennillä on yksinäinen olo, mutta hän ei uskalla mennä tutustumaan muihin lapsiin, kukaan ei myöskään ole hakeutunut hänen seuraansa. Poks! Lenni tuntee pienen kolauksen päässään ja huudahtaa hiukan säikähdyksestä.

– Auts! Hänen jalkojen viereensä vierii käpy, joka juuri äsken kopsahti hänen päähänsä.

– *Hihihi, katsokaa se säikähti!!! Lökäpöksy Liitis, lälälälälää!!!* Lenni huomaa muutamien metrin päässä ryhmän maaoravia, jotka ilkkuvat hänelle vahingoniloisesti.

– *Etkö liitäis jo pakoon pelkuri! Tehän olette niin nopeita liitelemään latvoista toiseen*, huutaa yksi oravista ilkkurisesti.

Lenni kääntää selkensä ryhmälle ja lähtee hitaasti laahustamaan kohti lähintä ovea. Hän pidättelee itkuaan. Takaansa hän kuulee maaoravien kähisevää naurua ja loukkaavia pilkkauksia. Minkä hän sille mahtaa, että hän on erilainen kuin maaoravat. Onni ja Orvokki eivät koskaan ole puuttuneet hänen ulkonäköönsä. Pian hän kuuleekin tutun äänen takaansa:

– *Lenni hei! Minne sinä menet?* Onni ja Orvokki huutavat. He ovat saaneet järjestäjän työt tehtyä nopeasti ja ehtineet välitunnille. Onni ja Orvokki kipittävät Lennin kiinni ja huomaavat heti, ettei kaikki ole kohdallaan.

– *Mikä hätänä?* Kysyy Orvokki. – *Näytät todella surulliselta, jatkaa Onni huolestuneena.*

Saman tien Lenniin kopsahtaa jo toinen käpy saman välitunnin aikana. Lenni pitää päänsä maahan painuneena, mutta Onni ja Orvokki käännähtävät ympäri nähdäkseen kuka kävyn heitti. – *Hähähää! Noi veljeilee ton lökäpöksyn kanssa, mitä luusereita!* ilkkuvat maaoravat Onnille ja Orvokille.

– *Te niitä luusereita olette, kun käyttäydyste noin lapsellisesti!* huutaa Onni vihaisena.

– *Oikeita pelkureita, kun ette uskalla lähestyä Lenniä muutenkä kävyillä ja ilkeillä huudoillanne!* Raukkamaista, Orvokki jatkaa. *Ding dong*, kellot soivat kutsuen oppilaat sisään välitunnilta. Maaoravalapset juoksevat nopeasti sisään, mutta Lenni jää paikoilleen. Onni ja Orvokki ottavat häntä tassuista kiinni ja taluttavat välissään sisään.

– *Älä noista idiooteista välitä! Ne ei tiedä mitään liito-oravista ja se varmaan pelottaa niitä vähän,* Onni rohkaise Lenniä.

– *Ne nyt vaan on sellaisia, et niillä pitää aina olla joku silmätikku! Ne on oikeesti ite tosi epävarmoja, kun kiusaavat muita,* Orvokki jatkaa.

– *Me viedään sut nyt opettajan puheille ja selvitetään tää koko juttu!*

Kerrottuaan opettajalle mitä välitunnilla tapahtui, Lennillä on jo paljon parempi olo. Häntä pelottaa silti mennä takaisin luokkaan ja kohdata ilkeät oravat. Opettaja lupaa, että asia selvitetään luokassa ja pidetään kokonainen kaksoistunti, jossa käsitellään erilaisuutta ja eri oravalajeja. Kun kiusaajat oppivat lisää Lennistä ja huomaavat, että hän on sisimmissään aivan samanlainen kuin maaoravatkin, he suhtautuvat Lenniin tassa-arvoisesti. Koulun pelisäännöt on myös syytä tehdä selviksi koko luokalle. Kiusaaminen ja muiden syrjään jättäminen on kiellettyä. Kaikkien tulisi pitää yhtä ja luokkakaverit tulisi ottaa mukaan leikkeihin.

Päivän päätteeksi Lenni lähtee kotiin iloisin mielin. Hänen kanssaan kotimatalla on iso lauma maaoravalapsia, myös kiusaajat ovat heidän joukossaan. Kaikki kyselevät kiinnostuneena Lenniltä Liito-oravien elintavoista ja ihmettelevät kuinka hienosti he osaavat liittää puusta toiseen. Lenni lupaa näyttää kaikille liitotaitojaan ja lapset päättävät yhdessä mennä hyppelemään puihin tehtyään läksynsä. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia, vaikka näyttäisivätkin erilaisilta, puhuisivat eri kieliä, tai osaisivat eri taitoja. Erilaisuus on rikkaus! Otetaan kaikki mukaan!

Hyvät vanhemmat!

Olemme kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyön aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus Mussalon ala-asteella. Opinnäytetyömme on osa lasten ja nuorten terveys ja tapakasvatus hanketta. Suunnittelemme ja toteutamme teemaviikon sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus teemalla syyskuussa 2009 koko koululle. Teemaviikko toteutetaan kouluajan puitteissa.

Teemme lähtötilanteen kartoituksen aiheesta kirjallisella kyselyllä 4.-5. -luokan oppilaille 15.4.2009 osana tuntiopetusta. Kyselyllä selvitämme oppilaiden sosiaalisia taitoja sekä suvaitsevaisuutta muita oppilaita kohtaan monivalintakysymyksillä. Kyselyn vastausten avulla rakennamme teemaviikon ohjelmaa. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Kyselylomakkeet hävitetään analysoinnin jälkeen.

Mussalon koululla on tapahtunut koulujen yhdistyminen, joten koululta tuli toive opinnäytetyöstä teemalla suvaitsevaisuus. Teemaviikolla tehdään toiminnallisia harjoituksia ja testataan toimintamalli, jota muut koulut voivat myöhemmin hyödyntää suvaitsevaisuuden ja sosiaalisten taitojen opettamisessa.

Lisätietoa saatte halutessanne opinnäytetyön ohjaaja, yliopettaja, kasvatustieteen tohtori Eeva-Liisa Frilander-Paavilaiselta. Eeva-liisa.frilander-paavilainen@kyamk.fi

Terveisin: _____

Kaisa Hirvonen

kaisa.hirvonen@student.kyamk.fi

Anu Koskinen

anu.koskinen@student.kyamk.fi

Palautathan alla olevan osion omalle luokanopettajalle 9.4.2009 mennessä

Lapseni _____

☐ Saa vastata kyselyyn

☐ Ei saa vastata kyselyyn

Huoltajan allekirjoitus: _____

Hei!

Olemme kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötämme Mussalon koululle aiheella sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Opinnäytetyömme on osa lasten ja nuorten terveys- ja tapakasvatus hanketta.

Kolmen koulun yhdistymisen jälkeen on tämän vuoden teemaksi lapsenne koulussa otettu suvaitsevaisuus ja erilaisuuden sieto. Tähän teemaan olemme toteuttamassa yhdessä koulun kanssa toimintaviikkoa 15.-18.09.2009. Toimintaviikko pitää sisällään jokaiselle luokka-asteelle suunnitellun rastiradan sekä yhteistoimintapäivän. Rastirata pidetään oppilaille jaettuna niin, että 1.-2.luokkalaiset pääsevät rasteille tiistaina, 5.-6.luokkalaiset sekä vanhemmat keskiviikkona ja 3.-4.luokkalaiset torstaina. Rastit sisältävät ohjattua toimintaa, jossa muun muassa pohdimme ryhmissä suvaitsevaisuutta, itsetuntoa ja kaveruutta menetelminä piirtäminen, leikkiminen ja kirjoittaminen. Oppilailla on jokaisen ryhmän mukana aikuinen. Rasteihin kuluva aika kuuluu osana opetustunteihin. Tiistaina ja torstaina rastit alkavat klo 8.15 yhteisellä aloituksella ja päättyvät klo 12. Keskiviikkona rastit alkavat klo 9.15 ja jatkuvat hieman pidempään klo 13.15 asti.

Yhteispäivämme järjestetään perjantaina 18.09.2009. Yhteispäivänä saamme muun muassa vieraaksemme teatteriryhmä Tuikkeen Helsingistä, joka esittää lapsille improvisaatioteatteria! Paikalle saapuu myös mitä todennäköisemmin lehdistön edustaja. Jos teillä on jotain sitä vastaan, että lapsestanne saatetaan ottaa valokuvia, ilmoittatthan asiasta lapsenne luokanopettajalle.

Joidenkin ryhmien kohdalla opetusta voidaan jatkaa normaalisti teemaviikkoon kuuluvien tuntien jälkeen, joten tarkemmista oman lapsenne luokan aikatauluista tiedottaa hänen oma opettajansa.

Lisätietoa opinnäytetyöstämme saatte halutessanne opinnäytetyön ohjaaja, yliopettaja, KT Eeva-Liisa Frilander-Paavilaiselta. Eeva-liisa.frilander-paavilainen@kyamk.fi. Jos teillä syntyy kysymyksiä koskien toimintaviikon ohjelmaa tai järjestelyjä vastaamme niihin hyvin mielellämme!

Ystävällisin terveisin:

Kaisa Hirvonen ja Anu Koskinen

kaisa.hirvonen@student.kyamk.fi,

anu.koskinen@student.kyamk.fi

TOIMINTAVIIKON ARVIOINTI

Kerrothan mahdollisimman avoimesti arviosi toimintaviikosta.

Mitä mieltä olet käytetyistä työskentelymenetelmistä?

- Hyvää
- Huonoa
- Ehdotuksia tilalle

Kokonaisarviosi toimintaviikon toteutumisesta

- Ruusut

- Risut

Ehdotuksesi toimintaviikon kehittämiseksi?

Mitä muuta olisit toivonut toimintaviikkoon?

KIITOS!

KyAMK:n hoitotyön opiskelijat kehittävät
koululaisten sosiaalisia taitoja

Toimittajat ovat tervetulleita tutustumaan Keskiviikkona 16.5 klo 8.45 ja Perjantaina 18.5 klo 9.45 Kymenlaakson ammattikorkeakoulun hoitotyön opiskelijoiden järjestämään toiminnalliseen viikkoon 15.–18.9.2009 Mussalon koulussa, Kotkassa. (Rajakalliontie 10, Kotka)

Sairaanhoitajiksi (AMK) opiskelevat **Anu Koskinen** ja **Kaisa Hirvonen** ovat toteuttamassa opinnäytetyöhönsä liittyvää toiminnallista viikkoa Mussalon koulun koululaisille Kotkassa. Toimintaviikon teemana ovat sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Anu Koskinen ja Kaisa Hirvonen ovat tehneet lähtötilannekartoituksen, jonka avulla ohjelma on voitu räätälöidä juuri näille koululaisille sopivaksi.

Toimintaviikon toteutus on 15.–18.9.2009. Kolmena ensimmäisenä päivänä oppilailla on rastirata, jossa muun muassa pohditaan omaa suhtautumista erilaisuuteen leikkien ja keskustelun pohjalta. Perjantaina 18.9. improvisaatioteatteriryhmä Tuike Helsingistä tulee pitämään oppilaille esityksen aiheesta suvaitsevaisuus.

Toimintaviikon tavoitteena on toiminnallisesti käydä läpi eri ikäluokista muodostettujen pienryhmien kanssa heidän omia asenteitaan ja aiheeseen liittyviä käsitteitä, kuten ennakkoluuloja. Lisäksi Anu Koskinen ja Kaisa Hirvonen haluavat herättää keskustelua suvaitsevaisuudesta ja sosiaalisista taidoista lasten kotona. Pyrkimyksenä on lisätä lasten sosiaalisia taitoja ja suvaitsevaisuutta koulussa, myös erityisopetuksessa olevien lasten ja perusopetuksessa olevien lasten välillä. Toimintaviikon tavoitteena on myös innostaa opettajia jatkamaan oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden kehittämistä.

Koulukiusaaminen, häirikkökäyttäytyminen ja muutosten huono sietokyky ovat aiheita, jotka huolestuttavat Anu Koskista ja Kaisa Hirvonen. Toimintaviikon avulla he haluavat antaa oman panoksensa näiden vähentämiseksi. Koskinen ja Hirvonen kertovat, että jopa joka viides ala-asteikäisistä on kouluyhteisöstään syrjäänvetäytyvä tai käytöksellään muita oppilaita häiritsevä. Samanlaista suuntaa on havaittu myös

vanhemmilla oppilailla. (Heinonen ym. 2002, 22-24.) Koskisen ja Hirvosen mukaan positiivista on, että erilaisuuteen suhtautuvia on tutkimusten mukaan sekä pojissa että tytöissä runsaasti, tytöistä 52,3 % ja pojista 47,7 %. (Heiska & Kallio 2008, 51).

Lisätiedot

hoitotyön opiskelija Anu Kosinen, etunimi.sukunimi@student.kyamk.fi,
hoitotyön opiskelija Kaisa Hirvonen etunimi.sukunimi@student.kyamk.fi,

TOIMINTAVIIKON OHJELMA

1.–2. luokan oppilaat ti 15.9.2009

3.–4. luokan oppilaat to 17.9.2009

klo 8.15 Aloitussanat

-Esittelemme itsemme sekä päivän aiheen, jonka jälkeen katsomme muumien tietoisuus aiheista erilaisuus, syrjimättömyys ja puheenvuoron antaminen. Kerromme oppilaille päivän ohjelman. Lopuksi oppilaat jakautuvat ryhmiin ja tekevät nimilaput.

klo 8.45 Rasti 1. Kertomus näkymätön lapsi, muumit.

Kertomusta käydään lopuksi läpi oppilaiden kanssa apukysymyksien avulla

klo 9.15 Välitunti

klo 9.30 Rasti 2. Hämähäkinseitti

Oppilaiden tulee mennä narusta tehdyn seitin lävitse yksi kerrallaan. Seittiin ei saa koskea. Lapsien tulee avustaa toisiaan lävitse aukoista, mikäli se on hankalaa.

klo 10.00 Rasti 3. Piirtäminen

Oppilailla on käytössä värikyniä, joilla tulee piirtää tietystä aiheesta Erilaiset ystävät piirustus. Piirustuksia voidaan käyttää myöhemmin esim. koulun seinälle esille pantaviksi.

klo 10.30 Ruokailu

klo 11.15 Rasti 4. Luottamusleikki

Oppilaat jaetaan pareihin sattumanvaraisesti. Toisen silmät sidotaan ja toinen toimii ohjaajana, joka ohjaa toisen tietyn radan läpi, leikkiä voidaan soveltaa erityislasten kohdalla.

5.–6. luokan oppilaat ke 16.9.2009

klo 9.15 Aloitussanat,

klo 9.45 Rasti 1. Eläinleikki

Oppilaille jaetaan laput joissa on jonkin eläimen nimi, sen mukaan tulee äänellä ja tällä tavoin löytää pari, jonka kanssa keskustellaan harrastuksista ym. toiselle tärkeistä asioista (apukysymykset). Lopuksi käydään yhdessä läpi mitä toinen kertoi.

10.15 Välitunti

10.30 Rasti 2. Säännöt koululle

Oppilaiden kanssa keskustellaan, ovatko he kokeneet vääryyttä koulussaan. Yhdessä tehdään koululle säännöt.

11.00 Rasti 3. Kirjoitus tehtävä

Oppilaille annetaan täydennettäväksi lauseita ja jatkettavaksi pieni tarina, liittyen suvaitsevaisuuteen ja sosiaalisiin taitoihin

11.30 Ruokailu

12.15 Rasti 4. Hämähäkinseitti

Oppilaiden tulee mennä narusta tehdyn seitin lävitse yksi kerrallaan. Seittiin ei saa koskea. Lapsien tulee avustaa toisiaan lävitse aukoista, mikäli se on hankalaa.

12.45 Rasti 5. Video kohtaamisia

MLL:n kohtaamisia -videosta kaksi osuutta: samanlaisuus ja ystävät, joiden pohjalta keskustellaan apukysymysten avulla mitä ajatuksia ne oppilaissa herättivät.

Yhteispäivä 18.9.2009

- Aamunavaus luokissa
- Julkistetaan nopein ryhmä hämähäkinseitti rastilta ja yhteiset koulun säännöt
- Improvisaatio esitys suvaitsevaisuus teemasta
- 1.-4.luokkalaisille yhteispäivä alkaa klo 10 ja 5.-6.luokkalaisille klo 11.

OPISKELIJA

Nimi	Kaisa Karoliina Hirvonen	Opiskelijanumero	0602020
Sähköposti	kaisa.hirvonen@student.kyamk.fi	Puhelinnumero	050-3040353
Osoite	Karosenkatu 3 b 28 33710 Tampere		
Toimipiste ja koulutusohjelma	Terveysala Kotka, Jylppy / Hoitotyön koulutusohjelma		
Suuntautumisvaihtoehto ja ryhmätunnus	Sairaanhoidtaja, Ho06S		

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja yritys/yhdistys	Mussalon koulu		
Yrityksen/yhdistyksen yhteystiedot	Juha Voima	Puhelinnumero	05- 234 5546
Osoite	Rajakalliontie 10 48310 KOTKA		
Sähköposti	juha.voima@kotka.fi		

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUS

- ☐ Toimeksiantaja maksaa opinnäytetyöstä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle korvauksen, josta on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista
- ☒ Opinnäytetyöllä on toimeksiantaja puolelta nimetty ohjaaja ennen opinnäytetyön aloittamista.
- ☒ Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan

OPINNÄYTETYÖN OHJAUS

Ohjaaja(t) opettaja(t)	Eeva-Liisa Frilander-Paavilainen
Sähköposti	eeva-liisa.frilander-paavilainen@kyamk.fi
Yrityksen/yhdistyksen ohjaaja(t)	Juha Voima
Sähköposti	juha.voima@kotka.fi

OPINNÄYTETYÖ

Opinnäytetyön aihe (max. 150 merkkiä)

Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus Mussalon koulussa.

Kehittämisen- tai tutkimustavoite ja tulos

Toteuttaa toiminnallinen viikko Mussalon koululle aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Viikon pohjalta ja sitä arvioimalla luoda toimintamalli, jotta muutkin koulut voivat sen pohjalta toteuttaa toiminnallisen teemaviikon.

Keskeiset menetelmät

Opinnäytetyö on toimintatutkimuksellinen ja lähestymistapa on kvalitatiivinen. Työssä käytetään erilaisia tiedonhankinta menetelmiä, kuten toimintatutkimuksen luonteeseen usein kuuluu. Lähtötilanteen kartoitus on kysely oppilaille. Toimintaviikkoa arvioimme ainakin havainnoimalla.

Opinnäytetyön aloitus

16.01.2009

Opinnäytetyön luovutus toimeksiantajalle

Opinnäytetyö täyttää Tilastokeskuksen T & K -määritelmän *)

☒ Kyllä☐ Ei

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu

Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen.

Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.

Oikeudet tuloksiin ja muuhun opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja sovelluksiin

Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluvat opinnäytetyön tekijälle.

Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden kaupalliseen hyödyntämiseen ainoastaan sopimalla niistä erikseen opinnäytetyöntekijän kanssa.

Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raporttoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.

Tulosten julkistaminen ja luottamuksellisuus

Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen.

Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuussalassa salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyön osia voidaan julkaista myös Internetissä sopimalla niistä erikseen.

Opinnäytetyön osapuolet (opiskelija, toimeksiantaja ja opinnäytetyön ohjaaja) sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidättäytymään käyttämästä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisemia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.

Opinnäytetyön kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (ml. aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opiskelija keskenään.

Pääsääntöisesti Kymenlaakson ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.

Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä sovitulla tavalla.

ALLEKIRJOITUKSET

Paikka ja aika Kotka 27.5.2009	Toimeksiantajan edustaja Juhani Vartiainen
Paikka ja aika Kotka 08.09.2009	Opiskelija Kaisa Hein
Paikka ja aika Kotka 8.9.2009	Ohjaava opettaja E. K. Kivimäki-Paas

Tämä sopimus on kirjoitettu kolmena kappaleena, yksi toimeksiantajayritykselle, toinen opiskelijalle ja kolmas opintotoimistoon rekisteröintä varten.

OPISKELIJA

Nimi	Opiskelijanumero
Anu Koskinen	0602019
Sähköposti	Puhelinnumero
anu.koskinen@student.kyamk.fi	050-3043800
Osoite	
Ruotsinsalmenväylä 2 b 36, 48100 Kotka	
Toimipiste ja koulutusohjelma	
Terveystieteiden keskus, Jyväskylä / Hoitotyön koulutusohjelma	
Suuntautumisvaihtoehto ja ryhmätunnus	
Sairaanhoitaja, Ho06S	

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja yritys/ yhteisö	
Mussalon koulu	
Yrityksen/ yhteisön yhteystiedot	Puhelinnumero
Juha Voima	05- 234 5546
Osoite	
Rajakalliontie 10 48310 KOTKA	
Sähköposti	
juha.voima@kotka.fi	

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUS

- ☐ Toimeksiantaja maksaa opinnäytetyöstä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle korvauksen, josta on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista
- ☒ Opinnäytetyöllä on toimeksiantaja puolelta nimetty ohjaaja ennen opinnäytetyön aloittamista.
- ☒ Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan

OPINNÄYTETYÖN OHJAUS

Ohjaaja(t) opettaja(t)
Eeva-Liisa Frilander-Paavilainen
Sähköposti
eeva-liisa.frilander-paavilainen@kyamk.fi
Yrityksen/ yhteisön ohjaaja(t)
Juha Voima
Sähköposti
juha.voima@kotka.fi

OPINNÄYTETYÖ

Opinnäytetyön aihe (max. 150 merkkiä)

Sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus Mussalon koulussa.

Kehittämisen- tai tutkimustavoite ja tulos

Tiivistelmä (max. 300 merkkiä) Jos teksti ruutuu yllä näkyvän kerran, sen tekstistä jätetään tuloistutuksessa pois

Toteuttaa toiminnallinen viikko Mussalon koululle aiheesta sosiaaliset taidot ja suvaitsevaisuus. Viikon pohjalta ja sitä arvioimalla luoda toimintamalli, jotta muutkin koulut voivat sen pohjalta toteuttaa toiminnallisen teemaviikon.

Keskeiset menetelmät

Tiivistelmä (max. 300 merkkiä) Jos teksti ruutuu yllä näkyvän kerran, sen tekstistä jätetään tuloistutuksessa pois

Opinnäytetyö on toimintatutkimuksellinen ja lähestymistapa on kvalitatiivinen. Työssä käytetään erilaisia tiedonhankinta menetelmiä, kuten toimintatutkimuksen luonteeseen usein kuuluu. Lähtötilanteen kartoitus on kysely oppilaille. Toimintaviikkoa arvioimme ainakin havainnoimalla.

Opinnäytetyön aloitus

16.01.2009

Opinnäytetyön luovutus toimeksiantajalle

Opinnäytetyö täyttää Tilastokeskuksen T & K -määritelmän *)

☒ Kyllä☐ Ei

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu

Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen.

Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.

Oikeudet tuloksiin ja muuhun opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja sovelluksiin

Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluvat opinnäytetyön tekijälle.

Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden kaupalliseen hyödyntämiseen ainoastaan sopimalla niistä erikseen opinnäytetyöntekijän kanssa.

Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raporttoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.

Tulosten julkistaminen ja luottamuksellisuus

Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen.

Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuustalossa salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyön osia voidaan julkaista myös Internetissä sopimalla niistä erikseen.

Opinnäytetyön osapuolet (opiskelija, toimeksiantaja ja opinnäytetyön ohjaaja) sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidättäytymään käyttämästä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisemia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.

Opinnäytetyön kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (ml. aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opiskelija keskenään.

Pääsääntöisesti Kymenlaakson ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.

Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä sovitulla tavalla.

ALLEKIRJOITUKSET

Paikka ja aika Kotka 27.5.2009	Toimeksiantajan edustaja Juhani Vartiainen
Paikka ja aika Kotka 8.9.2009	Opiskelija dmu korke
Paikka ja aika Kotka 8.9.2009	Ohjaaja/opettaja S. A. Frikander-Peura

Tämä sopimus on kirjoitettu kolmena kappaleena, yksi toimeksiantajayritykselle, toinen opiskelijalle ja kolmas opintotoimistoon rekisteröintiä varten.

*) T & K -määritelmän saa opintotoimistosta tai internetistä, <http://www.tilastokeskus.fi/ti/tyke/kas.html>